Hamburger

Maimonides' Einleitung in die Mišna

Maimonides' Einleitung

in die

MIŠNA.

Arabischer Text

mit umgearbeiteter hebräischer Uebersetzung des Charizi

und Anmerkungen.

Inaugural-Dissertation

zur

Erlangung der Doctorwürde

der

hohen philosophischen Fakultät

der

Kaiser-Wilhelms-Universität zu Strassburg

vorgelegt von

Bernhard Hamburger

cand. phil.

BERLIN.

Druck von H. Itzkowski, Gips-Str. 9.

1902.

Von der Fakultät genehmigt am 27. Juli 1901.

Vita.

Geboren am 6. November 1875 in Alzenau (Unterfranken) als Sohn des Kaufmannes Daniel Hamburger und seiner Ehefrau Fanny, geb. Rothschild, besuchte ich zunächst die Volksschule, sodann von 1888—96 das humanistische Gymnasium Aschaffenburg, bezog hierauf die Universität Berlin und studierte mit Pausen, die dem Privatstudium gewidmet waren, hier 3, in Giessen 1 und in Strassburg 3 Semester semitische Philologie, Persisch und Philosophie.

Allen meinen hochverehrten Lehrern sei an dieser Stelle der innigste Dank ausgesprochen.

Meiner lieben Mutter

gewidmet.

Einleitung.

Die Einleitung, welche Maimonides seinem Commentar zur Mišna voranschickt, will in diese selbst, keineswegs nur in den Seder Zeraim einführen, wie der unrichtige Titel annehmen lässt, der in allen Ausgaben der hebräischen Version wiederkehrt.

Eine Würdigung der bedeutsamen Leistung dürfte erübrigen; hat sie doch keine einzige Nachfolgerin gefunden, die nicht mindestens in sehr rühmender Weise jenes ersten Versuches gedächte. Wenn dieser trotzdem der verdienten allgemeinen Beachtung sich nicht erfreut, so ist hierfür zweifellos zunächst die Mangelhaftigkeit der Charizi'schen Übersetzung verantwortlich, welche nur zu häufig die Darstellung ungeniessbar macht. Wolff (Jüd. Ztschr. f. Wissensch. u. Leb. IX. pp. 222—27; Magaz. f. d. Wissensch. d. Judentums IV. pp. 39—51) suchte darum auf Grund des von Ed. Pococke (Porta Mosis pp. 55—132) edierten arabischen Originals dem Übelstande abzuhelfen und traf auch, soweit er corrigierte, nahezu überall das Richtige. Allein diese „Berichtigungen" und „Bemerkungen", einen so schätzenswerten Beitrag sie liefern, genügen bei weitem nicht. Auf diesem Wege war das eigentliche Ziel in einer zweckmässigen Weise wohl überhaupt nicht zu erreichen; mit noch so zahlreichen Verbesserungen einzelner Wörter und Ausdrücke, die in Klammern oder Fussnoten beizugeben gewesen wären, konnte es hier nicht gethan sein. Vor allem den schwierigen Partieen zeigte sich Charizi nicht gewachsen, so dass sie stellenweise eine völlige Umarbeitung verlangten. Eine Anzahl

Nachcorrekturen des Herrn Prof. Landauer kam dem Ganzen sehr zu statten. Nahezu wertlos erwies sich die Vergleichung der verschiedenen späteren Agg. mit der editio princeps (Neapel 1492).

Der arab. Text ist dem Cod. Ms. or. Qu. 566, den Steinschneider in seinem Kataloge der hebr. mss. der Königl. Bibliothek zu Berlin Nr. 96 zuerst beschrieb, und dem bereits erwähnten Pococke's entnommen. Bezüglich des letzteren teilte mir gemäss einer in liebenswürdigster Weise von Herrn Prof. Cowley mit den Hss. der Bodleiana angestellten Prüfung Herr Prof. Stenning freundlichst mit: „Pococke certainly used Ms. Poc. 238 for his Porta Mosis: he probably also collated Ms. Poc. 260, judging from marks in the Ms. The texts of the two Mss. however are so much alike that this could only be proved by very careful collation. — Huntingdon (not Huntley) 117 could scarcely have been used by Pococke. Huntingdon obtained his Mss. at Aleppo. Hunt. 117 was purchased by the Library in 1693. If Pococke collated it, he must have borrowed the Ms. from H., but there is no reason to suppose that Poc. was aware of its existeuce.“ — Es gelang mir trotz meiner Bemühungen leider nicht, eine Collation der Huntingdon-Hs. zu erhalten.

Die Berliner Hs. bezeichnete ich mit H., den Druck mit P. Charizi's Übersetzung wurde natürlich für die Textkritik herangezogen und stimmt meist mit P. überein.

Von den grammatischen Uncorrektheiten, die im Grossen und Ganzen solche der nachklassischen Prosa überhaupt sind, handeln Anmm. in bereits edierten Traktaten des Mišna-Commentars. Einzelnes hob ich noch einmal hervor. Noch nicht notiert ist, soviel ich sehe, der Übergang von Hemza in „w“, der sich auch sonst im Vulgärarabisch Ägyptens zeigt. S. Anm. 45.

Zu Quellenangaben aus Sifrâ wurde ed. Weiss, bei Citaten aus dem Sefer ha-Mizwoth ed. Bloch, aus den „Acht Kapitel“ ed. Wolff benützt.

Den Herren Proff. Stenning und Cowley sei auch hier nochmals für ihre freundlichen Bemühungen bestens gedankt. Dank meinen hochgeschätzten Lehrern, den Herren Proff.

Nöldeke und Landauer, Dank den Verwaltungen der Königl. Bibliothek zu Berlin und Kaiserl Universitäts- und Landesbibliothek zu Strassburg für die Bereitwilligkeit, mit welcher sie mir Hs. und alles sonstige Material überliessen.

Abkürzungen.

B. = babylonischer Talmud.
Ch. = hebr. Übersetzung des Charizi.
L. = Prof. Landauer.
Munk = Munk, Le guide des égarés.
N. = Prof. Nöldeke.
Neubauer = Neubauer, Mediaevel Jewish Chronicles.

Anmerkungen.

1) „Die böse Begierde“, nach der Allegorie B. Nedar. 32b zu Qoheleth IX, 14.

2) Maim. unterscheidet also zwischen den halachischen Midraschim zu Lev. und Num.-Deuter. Bamberger (Challah p. 21) vermutet das Gegenteil, weil in der Hs. wiederholt aus dem einen citiert wird, was nach den Agg. aus dem andern stammt. — Vielleicht handelt es sich hierbei um redaktionelle Differenzen. Auf diese Annahme ist man ja wohl auch B. Joma 74a angewiesen, wo eine Baraitha aus שאר ספרי דבי רב, also Sifrê (s. Raschi z. St.), angeführt wird, die sich in unseren Agg. nur Sifrâ p. 83, cap. 8; p. 102 cap. 14 findet. Vgl. aber Anm. 130.

3) تفسير gibt den Wortsinn, تأويل erschliesst den tieferen Gehalt eines Ausspruchs. (Nach Freyt.) Hebr. entspräche am besten פשט und דרש.

4) Das histor. Impf. wird durch die Quelle nicht gerechtfertigt, ist folglich nur Paraphrase.

5) B. Erub. 54b, Sebach. 115b: אהל מועד.

6) Das pleonastische واحدة ist مرّة in der Regel, دفعة zuweilen beigefügt.

7) Das Prädikat correspondiert mit dem logischen Subjecte. „Oder vielmehr, das Subj. steht ungenau im Pl. statt im Dual. Die Verbesserung אלולדאן bei P. rührt wohl von Pococke selbst her. Dasselbe gilt von vielen anderen „Verbesserungen“ bei P.“ (N.)

8) בעד ארתפאע, nachdem schon ירתפע vorausgeht, betont den halachischen Satz: אסור לאדם להורות בפני רבו לעולם. (Cod. Talm. Thora V, 2.)

9) Für diesen Schluss des Berichtes bietet die Quelle, welcher das übrige entnommen ist, kein Äquivalent. — Vielleicht hatte Maim. einen anderen Anhaltspunkt, vielleicht liegt eine durchaus naheliegende Hypothese vor, vielleicht auch las der Autor Erub. z. St. mehr, als wir vor uns haben. Spricht er doch selbst ganz gelegentlich (Cod. Malwe Welowe XV, 2) von dem „Fragmente einer in Ägypten von ihm aufgefundenen, etwa 500 Jahre alten Talmudhs.“, die von anderen abwich. Diese Variante ist allerdings sehr kurz. Allein das decisorische Schrifttum sucht manchmal vergeblich nach dem Belege für einen grösseren Inhalt bei Maim. (vgl. d. Comm. Kesef Mišne zu Cod., Geruš. III, Ende), während dieser ausdrücklich versichert, dass er

ohne solchen nichts in den Codex aufgenommen habe. (Brief an Pinchas b. Mešullam in Alexandria.)

10) „Ungeschickte Schreibung für رؤساء“. (N.)

11) Wiener (ʻAboda zara p. 12) bemerkt: „Maim. verwendet نقل in der Bedeutung: „halachische Auslegung einer Bibelstelle.“ — Das Wort wird aber hier von Maim. selbst mit תורה שבעל פה identificiert, die keineswegs nur die „halachische“ Auslegung umfasst, und ist, wenn ich recht sehe, auch sonst im Comm. seiner gewöhnlichen Bedeutung „Tradition“ treu geblieben. Vgl. Anm. 15.

12) Weiterhin (s. Anm. 94.) fasst Maim. Thosefta, Sifrâ und Sifrê unter dem Namen „Baraitoth“ zusammen.

13) Ch. übersetzt: כרים וכסתות. Das ist unbegreiflich. Diese Worte bedeuten: „Polster und Kopfkissen“, welche dazu niemals aus Gewächsen hergestellt wurden. חצר sind geflochtene „Matten“, מחצלאות (S. M. Sukka I, 11).

14) لاكن = „deshalb“ gebraucht, wohl infolge des Gleichklanges mit hebr. לכן. Auch Pococke übersetzt: ergo. S. Anm. 122.

15) Vgl. Anm. 11.

16) تفقّه في العلم is like تعلّم (Lane). — Darnach ginge החכים והתבונן bei Ch. Aber Maim. drückt mit تفقّه zumeist aus: „ableiten, folgern“, gewiss hier, wo sofort zwischen „Empfangenem“ und „Erschlossenem“ unterschieden wird.

17) Diese 13 Interpretationsregeln (s. Sifrâ, Einl. p. 1 ff.) haben nach Maim. (Sefer ha-Mizw. p. 12) eine doppelte Bestimmung: Mit ihrer Hilfe werden die meisten religionsgesetzlichen Entscheidungen getroffen, und sie zeigen als Regulative den Zusammenhang zwischen mündlicher Überlieferung und Schriftwort auf. (S. Anm. 62.) Maim. bezeichnet sie im Sef. ha-Mizw. l. c. nicht ebenso ausdrücklich wie in unserer Einl. als מגולה עליה פי סיני, und hierdurch allein gelangt m. E. Nachmanides in seiner Polemik (Sef. ha-Mizw. ed. Warschau p. 37) zu teilweise falschen Schlüssen. — Über das Verhältnis der 13 zu den „7 Regeln Hillels“ s. Petuchowski. der Tanna R. Ismael I. p. 81 ff.

18) מקאים גדליה sind „dialektische Schlüsse“. Solche werden aber aus nur „wahrscheinlichen Vordersätzen“ gebildet. (Arist. Top. I, 1.) מדות החקש שעל דרך התוכחות bei Ch. ist darum natürlich unrichtig, das von Wolff (l. c. p. 223) vorgeschlagene המפורסמות bezeichnet bei Maim. „allgemein gültige Ansichten in moralischen Dingen“. (Vgl. z. B. Milloth Higgajon porta VIII.) Gebräuchlich ist: שעל דרך הנצחון.

19) S. Anm. 118.

20) عدد, grand nombre (Dozy), bei Ch. = מתי מספר, das gerade Gegenteil.

21) Einer dieser „Notabeln“ ist vor allem Saadia G. Ihm bürgt die Fähigkeit des Propheten, wunderthätig in den Naturverlauf einzugreifen, für die Echtheit seiner Prätention. Ein Blick in den كتاب الامانات والاعتقادات (ed. Landauer p. 120) zeigt, dass Maim. direkt die dortigen Ausführungen im Auge hatte. (Vgl. Albo, ʻIqqarim I. cap. 18.)

22) בעל und דמות bei Ch. für צנם und טלסם befriedigen nicht. Der Begriff בעל ist zu eng, indem gleich נביאי הבעל ונביאי האשרה folgt, דמות zu unbestimmt. צנם deckt sich vollkommen mit צלם und טלסם haben wir auch im Neuhebr. — „Die Auffassung M.'s, wenn auch nicht richtig, ist doch für mittelalterliche Betrachtung charakteristisch.“ (N.)

23) כמי תאצל ענדנא = „wie es als אצל uns vorliegt.“ Die Lexx. geben nichts Passendes. (Über andere Bedeutung s. Weill, Berachoth p. 28.)

24) אחד für أحدى notiert schon Fleischer, Zusätze zu Maim. Acht Kap. p. 105.

25) הדי statt هذا in H. u. P. ist zu beachten.

26) Die haggadische Deutung ist originell, darum aber nicht auffällig. Die Haggada ist auch dem Talmudisten Gebiet freier, subjektiver Forschung, die nur mit dem Gesetze nicht in Widerstreit geraten darf. Ungezählte Male begegnet uns bei Maim. die verwandte Erscheinung, dass er Gedanken der aristotelischen Philosophie im allegorisch gedeuteten Bibelworte wiederfindet und durch dieses erhärtet.

27) Mit Galen hält auch Maim. das Gehirn, nicht das Herz für das Organ des Denkvermögens. (Acht Kap. VIII, p. 54.) Aber מבדא אלג̇מיע מן אלקלב „alles geht vom Herzen aus“. (More I. cap. 39, Ende.) — Die Agg. lesen alle אל הלב statt מן הלב, eine wohl erst später dadurch entstandene Verschlimmbesserung, dass man מן הלב eben nicht verstand. Vgl. Anm. 111.

28) Vgl. Sifrê zu Deuter. XIII. 1.

29) Nach B. Baba bathra 14b.

30) VI. statt V. F. Vgl. Bamberger, Challah p. 18.

31) VI. statt V. F. P. hat letztere. „Vielleicht verschrieben“. (N.)

32) אומה bei Ch. ist nicht analog אלמלה „die religiöse Gemeinschaft.“ — Das Wort ist mit Bedacht gewählt; denn derartige Kämpfe sind stets Religionskriege.

33) Zu diesem כלהא vgl. den durch Beispiele belegten Satz: וליס מן שרוט אלנבי אן תכון ענדה אלפצאיל אלכלקיה בג̇מלתהא, wonach selbst Propheten nicht über jede Schwäche erhabene Idealgestalten sein müssen. (Acht Kap. VII, p. 48.)

34) B. Šabb. 92a findet sich als viertes Attribut עניו, Ned. 38a בעל קומה. — Die von Rabbinowicz (Var. lect. P. VII.) verglichenen Hss. lesen בעל קומה nicht, in der Münchner Hs. sind die Worte am Rande beigeschrieben, es scheint zur Erklärung des גבור, und auf diese Weise vielleicht in den Text hineingeraten. Denn z. St. sind die Prädikate sozusagen rein somatisch erklärt, erst Maim. hat sie (im Hinblick auf M. Aboth IV, 1) ethisch umgeprägt. — Mit עניו kann es eine ähnliche Bewandtnis haben; nur wäre dann auch der biblische Beleg des Talmud aus Num. XII, 3 ein späteres Einschiebsel.

35) „Ich kenne nur قام على حيلة“. (N.)

36) Ein „Buch der Prophetie“ (כתאב אלנבוה) wurde von Maim. wirklich begonnen, ebenso ein, soviel sich aus dem kurzen Berichte ersehen lässt, ähnlich angelegtes „Buch der Harmonie“ (כתאב אלמטאבקה), in welchem Maim. die dunklen Derašoth — Allegorien in Midraš und Talmud — zu erklären unternahm. Das erste Fragment entstand noch vor Abschluss des Mišna-

Commentars, (s. Einl. zu Synh. X. ed. Poc. p. 170) das zweite ebenfalls „eine Reihe von Jahren“ vor dem philosophischen Hauptwerke. Beider Fortsetzung unterblieb, weil der Verfasser erachtete, dass die Werke ihren Zweck doch nicht erfüllen würden. (More, Einl. ed. Munk f. 5b.)

37) ولو absolut für „sogar“ ist „vielleicht unbewusste Nachahmung von אפילו“. (N. bei Wiener, ʻAboda zara p. 18.) Es findet sich auch in uns. Einl. noch öfter.

38) Ganz ebenso fasst Raschi das Verhältnis der Verse Deuter. XVIII, 14 u. 15.

39) Jedem Menschen, dem einen in höherem, dem anderen in geringerem Masse, wohnt ein gewisses divinatorisches Vermögen inne, das zum eisernen Bestande seiner „Seelenkräfte“ gehört, als durchaus natürliche Veranlagung des Geistes anzusehen ist, durch Übung entwickelt werden kann und eigentlich erst die logische Wahrscheinlichkeitsrechnung gestattet. (More cap. 38.) Wirkliche Prophetie setzt intellektuelle und moralische Höhe sowie eine bestimmte Disposition als unerlässliche Bedingung voraus, ist an sich jedoch ein besonderes Geschenk göttlicher Gnade. (ibid. cap. 32.)

40) ناكر = nier (Dozy). Vgl. Wolff l. c. p. 226.

41) מִשאהר = مشاهير. — Solche Verkürzung der 3. Silbe ist bei Maim. und in der verwandten Litteratur gang und gäbe. Aus metrischen Gründen findet sie sich vereinzelt schon bei den ältesten Dichtern. (S. Fleischer, Kleinere Schriften I. p. 288.)

42) Die Quelle liest יספר — Ein anderes Mal steht bald ein Wort zu viel, bald eines zu wenig: lauter Punkte, welche dafür sprechen, dass der Autor aus dem Gedächtnisse citiert.

43) Šem Tob ibn Falaqera definiert شعور als „Scharfsinn, der augenblicklich aus Bekanntem Unbekanntes, aus gegenwärtigen künftige Dinge erschliesst“. (More ha-More, Anhang p. 156 u. zu cap. 45.) — תשערׄאת sind nun solchergestalt combinierte Zukunftsbilder, Conjecturen, (vgl. Anm. 39) aber nicht ידעונים, deren arab. Äquivalent عرّافون zu sein pflegt. (S. auch Cod. ʻAboda zara IV, 2.) Diese Uebersetzung Ch.'s gibt überhaupt auch keine Ergänzung zu חלומות ab. — Ibn Tibbon hat für شعور stets כח המשער, (s. seinen Peruš m'ha-milloth zaroth zum More, s. v.) und תשערׄאת ist demnach mit דברים משוערים wiederzugeben. — Fehlt in den Lexx.

44) ربّما, قد ohne كان! S. Anm. 64.

45) וכ̈רהם = أخّرهم: Hemza ist zu „w“ geworden. (Vgl. Spitta, Grammatik des arab. Vulgärdialekts von Aegypten § 102d.)

46) B. Šabb. 55a wird Ezech. IX, 4—6 als eine Ausnahme von dieser Regel constatiert, die nach Maim. Massstab für wahres Prophetentum ist. Im Cod. (Jes. ha-Thora X, 4) stellt Maim. das nämliche Kriterium auf, erwähnt dabei obige Thatsache, macht aber keinen Versuch, den bestehenden Widerspruch zu lösen. — Vgl. Jak. Emdens Anm. z. St.

47) מטלק = במאמר מוחלט בלי תנאי, vier Worte für das eine!

48) Der hebr. Pl. m. כלים wird hier als fem. construiert. (Vgl. Bekhoroth IV, 3: תלך אלמומין.)

49) Neben נבדי, נעיד, נדהב, נתעדי — אכון, אקום, אנא: ein lehrreiches Beispiel für die ganz gleichberechtigte Verwendung dieser im Maghrib schon frühe gangbaren Bildung der 1. sing. mit „n“.

50) Der Artikel trotz st. const. „Es soll wohl eine Apposition sein.“ (N.) S. aber Anm. 96.

51) Unsere Talm.-Agg. haben משמיה und lesen das pleonastische ולא שמענא מיניה nicht.

52) In unseren Talm.-Agg.: אין חולצין בסנדל. S. Raschi z. St. Stw. במילתיה.

53) Ch. lag vielleicht noch die correcte Jussivform יחלנא vor. Er leitete sie jedoch von أحّل ab, statt von أحال = adresser quelqu'un a une autre personne (Dozy) und übersetzte: והרשנו.

54) S. Targ. Jon. II. Kön. XXIV, 16 u. B. Gittin 88a.

55) Die Lücke der Agg. wird von Jak. Emden richtig ergänzt. (S. Anm. z. St.)

56) Im Vorwort z. Cod. wird die Reihe in bestimmtester Form fortgesetzt.

57) Seit den Tagen der Gaonen bis in die neueste Zeit herrscht Streit über die Frage, ob die Mišna von ihrem Sammler und Redaktor selbst, oder erst von den Saboräern niedergeschrieben wurde. — Vertreter beider Meinungen nennt Strack, Einl. in den Talmud, Separatabdr. p. 42 ff. S. auch Grätz, Gesch. d. Jud. IV. Note 35.

58) אתרנג ist Arabisierung des pers. تُرُنْك. Vgl. B. Qidduš. 70a: אתרונגא.

59) Zu dieser 3. f. sg. Pf. auf את s. N. bei Weill, Berach. p. 10 und Wiener, ‘Aboda zara p. 19.

60) אסנאדאת = אסמכתות, aber nicht im Sinne des talm. Terminus אסמכתא, der nach Maim. (s. Anm. 63) nur als rein äusserliche mnemotechnische Stütze dient.

61) תלויחאת sind nicht „Beweise“, sondern „Andeutungen“. S. Munk l. c. II. p. 228 n. 4. Vgl. Freyt.

62) Diese Stelle meint Maim., wenn er im Sef. ha-Mizw. l. c. p. 12 auch für die 2. Bestimmung der „13 Regeln“ auf unsere Einl. verweist. (S. Anm. 17.)

63) Zu אסנדת bis אסמכתא בעלמא s. Anm. 60.

64) قَدْ, رُبَّما gebraucht wie oben Anm. 44.

65) Die Aufzählung stimmt einige Male selbst mit den entsprechenden Stellen des Mišna-Commentars und des Codex nicht überein. (S. hierüber Pinners Anm. z. St.)

66) Fehlt in den Agg.

67) „Ich denke, es ist = تَكَافَأ: wenn die theoretische Auffassung nach 2 Seiten hin gleich berechtigt ist. Die Form תכאפי bei P. wäre seltsam“. (N.)

68) Sg. für Pl. „Muss ein Fehler sein“. (N.)

69) Zu אכפא פי אלפהם vgl. תכאפא אלנצר in Anm. 67.

70) H. כאנה̈. Diese Schreibung kehrt gelegentlich wieder, „kommt manchmal selbst in incorrecten Hss. mit arab. Schrift vor“. (N.)

71) Die La. וחיה in P. u. den Agg. muss emendiert werden. Das Verbot, erlaubtes Wildbret zusammen mit Milch zu geniessen, ist nur Präventivmassregel. (Vgl. Cod. Maakhal. asur. IX, 3, 4.)

72) Ebenso gleich nachher und auch sonst nicht selten قدّر ohne أن construiert.

73) אלאמואל ist term. techn. für „Civilrecht“, דיני ממונות.

74) האודו (?). „P. hat האוריא, das ich auch nicht verstehe“. (N.)

75) ינאקד in H. könnte nur erhalten werden, wenn man לא vorsetzte: er disputiere nicht.

76) دِمَن „Grundbesitz“, ein 2. Beleg für Dozy s. v.

77) Die Bezeichnung סדר für die einzelnen Bücher der Mišna und deren Namen werden B. Šabb. 31 a als bekannt vorausgesetzt. Gleichwohl liess sich keine Quelle ermitteln, nach welcher diese Benennungen oder die der Unterabteilungen: מסכתא, פרק, הלכה von dem Redactor selbst herrühren. הלכה gebraucht nur der jer. Talmud, der babyl. hat dafür משנה, den Namen des Gesamtwerkes.

78) Der Uebersetzer berücksichtigt סאיר nicht. „Es ist sehr wohl möglich, dass er es wegliess, weil er es nicht verstand oder es für überflüssig hielt. Es bedeutet hier „alle, sämmtlich“. (N.)

79) אדם der Agg. ist ungenau. Maim. wählt absichtlich רגל, weil diese Pflicht Frauen nicht obliegt. (Cod. Qer. S'ma IV, 1.)

80) طالما = „solange als“.

81) In unseren Agg. lautet die Ueberschrift: מעשרות.

82) B. Sota 2a lässt auf Nazir Sota und erst auf dieses Gittin folgen.

83) Maim. folgt der Ansicht von R. Joseph, (B. Baba qama 102a) indem er „Neziqin“ in den Worten: „Ganz Neziqin ist nur ein einziger Traktat“ nicht auf die ganze Ordnung, sondern nur auf ihre ersten 3 Teile bezieht.

84) غير ohne أن!

85) Ein bei Maim., dem Arzte, sehr beliebter Vergleich. So z. B. Acht Kap. II. u. III.

86) IV. F. ist auffallend.

87) ת für ה̈ als Femininendung von Substantiven ist gleichwie ה̈ für ת in 3. f. sg. Pf. des Verbums (Anm. 70) wohl nichts als nachlässige Orthographie. „Immerhin sehr auffällig.“ (N.)

88) Die Namen der Traktate Kelim und ʿUqzin sind gewiss älter als die Mišnaredaction. (S. Kelim XXX, 4; B. Horioth 13 b.) Ob auch nur einer der übrigen erst aus dieser Zeit stammt, müsste noch durch Quellen erhärtet werden. Vgl. Anm. 77.

89) Dass die 6. Ordnung der Mišna und einer ihrer Teile den gleichen Namen führen, sei für die Kenner der Logik nicht merkwürdig, meint Maim. Denn diese lehre, dass der Gattungsbegriff (sobald es auf die „specifische

Differenz“ nicht ankommt) auch Artbegriff sein könne. S. Milloth Higgajon, porta XIII über diesen שם הנאמר בכלל וביחוד.

90) נגע bei Ch. für דנא ist uncorrect. Die unmittelbare Berührung des „verunreinigenden Gegenstandes“ ist nicht immer erforderlich. Es genügt z. B. der blosse Aufenthalt in dem Raume, in welchem sich ein Leichnam befindet.

91) ביין hat in den Agg. keinen Ersatz, ist aber wesentlich. Maim. denkt an B. Chullin 118b, wo dieses Capitel wenigstens andeutungsweise durch Lev. XI, 37 begründet wird. Er erwähnt davon selbst im Comm. zu ‘Uqzin I, 1. (Vgl. Lippm. Heller ibid.)

92) So wäre auch diese umfassende Mišnacomposition vom Redactor für den Privatgebrauch, nicht für die Allgemeinheit vorgenommen werden. — Später (Cod. Einl.) nimmt aber Maim. an, sie sei als ein Gebot der Notwendigkeit erfolgt, weil der staatliche Untergang und seine Folgen einem auf mündlicher Tradition beruhenden geistigen Leben Gefahr bringen musste. Ebenso Šerira G. in dem bekannten „Briefe“ (bei Neubauer l. c. p. 8) und Raschi B. Baba mez. 33b. Stw. בימי רבי וכו׳.

93) Auch hier werden Sifrâ und Sifrê auseinandergehalten. S. Anm. 2.

94) Zu אלברייתות s. Anm. 12.

95) قرى X. bei Ch. = „Vergleiche bringen“. „Ist sicher falsch“; قرى heisst einfach „aufsuchen, nachforschen“. (N.)

96) Artikel beim st. constr. Vgl. Anm. 50.

97) Maim., der Zögling der arabischen Aristoteliker identificiert מעשה בראשית, die „Lehre von der Weltschöpfung“ mit der Physik, מעשה מרכבה, die „Prophetie vom himmlischen Thronwagen“ mit der Metaphysik. (Comm. zu Chag. II, 1; Cod. Jes. ha-Thora I—IV; More, Einl.)

98) חאיז = حيز, Bereich.

99) Almagest I. cap. 6 schliesst mit den Worten: „Also ist die Sonne ungefähr 170 Mal grösser als die Erde.“ Das Verhältnis beider wird ibid. rund 5, 5 : 1 bestimmt, r^3 beträgt also: 166,38. So La. in P. Vgl. Israeli, Jesod ‘Olam tab. 49.

100) Nach Ptolemäus (s. Delambre, histoire de l’astronomie III., Muh. Alfragani arab. chron. p. 68) ist die Grösse des Erdumfanges = 180000 Stadien, folglich = 24000 röm. Meilen. — מיל bei Ch. darf nicht mit dem gleichnamigen talm. Längemass verwechselt werden, da die röm. M. beträchtlich mehr ausmacht. (S. Ideler, Abh. d. K. Ak. d. Wissensch. z. Berl., hist.-philolog. Kl. p. 164; Zuckermann, d. jüd. Masssystem u. s. Bez. z. griech. u. röm. p. 28; Perles, etymologische Studien p. 51.)

101) S. Anm. 98 u. die Definition bei Freyt.

102) Die Schreibung des Wortes ist in der Hs. verschieden. „In solchen Dingen wird keine Regel beobachtet“. (N.)

103) ונהאו statt ونهوا ist vulgär.

104) אלצנאעה אלאלאהייה ואלחכמה אלטביעייה sind nach More I. cap. 66, Anfang, identisch.

105) بيش, aconitum, Eisenhut. (Löw, aram. Pflanzennamen 129.) „بيش erscheint oft als eine ganz fabelhafte Giftpflanze. S. Qaswini 1,276“. (N.)

106) ثمر = Fruchtbaum. „Es ist nur eine etwas nachlässige Ausdrucksweise. ثمر heisst nie Fruchtbaum". (N.)

107) Die Schreibung سنونى (chald. סנוניתא) ist lexikalisch nicht belegt.

108) Maim. versteht unter عقل nur die theoretische Vernunft. (S. Scheyer, Das psychol. System des Maim. p. 24.)

109) Gemeint ist Aristoteles, bekanntlich schlechthin „der Philosoph" des Mittelalters.

110) Griechische Geographen teilten die Erde zuerst in „Klimaten" ein. Ihre Zahl schwankt. Man hat sich darunter durch Parallelkreise begrenzte Erdflächen von bestimmter Breite zu denken. (S. Reinaud, Géographie d'Aboulféda I. introduction p. 224 ff.)

111) השלם der Agg. nach נפשותיו ist einer von den Fehlern, die schwerlich dem Uebersetzer zur Last fallen. השליש scheint nicht verstanden und infolgedessen „verbessert" worden zu sein. (Vgl. Anm. 27.) — Maim. spielt hier auf die Drei-Seelentheorie an, die er selbst modificiert in seinem تدبير الصحّة bespricht. Munk l. c. I. p. 356 ff. teilt den arab. Text mit, die hebr. Version s. Kerem Chemed III p. 9 ff. Vgl. Acht Kap. Anfang.

112) Die Phrase على ما كان عليه hat Ch. regelmässig nicht verstanden.

113) צוות = צבת, vereinigen, verbinden. Das ב wurde zu וו erweicht. (Levy, nhebr. etc. Wb.)

114) حطب als Fem. fällt auf.

115) „H. hat so consequent דיון (etc.), dass man fast annehmen muss, der Schreiber habe دِيُون für دُون gesagt." (N.)

116) Die weit verbreitete Ansicht, R. Jochanan sei der Redactor des jer. Talmud, muss auf einer alten Ueberlieferung beruhen; denn der Talmud berichtet hiervon nichts.

117) Uns fehlen ausser der 5. Ordnung noch kleinere Partieen: Šabb. capp. 21—24; Makk. cap. 3; 'Idioth; Aboth; Nidda cap. 4 bis auf wenige Zeilen.

118) Da Rabina jünger, wäre richtiger: רב אשי ורבינא, wie B. Baba mez. 86 a. — Diese allen Agg. gemeinsame La. der Talmudstelle wird auch durch Seder Tannaim gestützt, wo es heisst: רבינא סוף הוראה. (Neubauer l. c. p. 184.) — Merkwürdiger Weise belegt Grätz (Gesch. d. Jud. IV. p. 407) gerade mit diesen beiden Quellen seinen Satz: „Rabina und „R. Jose" werden in alten Chroniken ausdrücklich (sic!) als das Ende der Amoräerzeit (Sof Horaah) bezeichnet".

119) Dass Maim. von „Gaonim" spricht, gestattet noch keinen Schluss auf seinen Standpunkt in der alten Streitfrage, ob R. Simon aus Kahira, welcher die Gaonatswürde nicht inne hatte, oder R. Jehudai Gaon der Verfasser der הלכות גדולות sei. Denn der gleich nachher genannte R. Achai aus Schabcha begleitete das Amt auch nicht. (S. Grätz, Gesch. d. Jud. V. p. 251 und 172.)

120) Die הלכות קטועות werden Mtsschr. f. Gesch. u. Wissensch. l. c. p. 218 fälschlich mit den הלכות פסוקות indentificiert. (Vgl. Halberstamms Vorwort zu

letzteren ed. Schlossberg.) „Ch.'s La. קטנות dürfte gegen קטועות in H. u. P. kaum von Wert sein". (L.) הלכות קטנות werden תשובות הגאונים ed. Harkavy p. 353 ff. erwähnt. — Unsere Stelle ist, soviel ich sehe, nirgends citiert, auch nicht bei Hildesheimer in s. Ag. der הלכות גדולות VIII. Einl. n. 42 u. n. 43.

121) עלי hier = mišnisch בשם.

122) Maim. thut dies mit der stereotypen Wendung: והלכה כפלוני. — Die kleine Abweichung Berachoth I, 1 findet Weill z. St. auffällig. — לכן ist jedoch entweder als hebr. לָכֵן zu lesen oder so zu übersetzen. Vgl. Anm. 14.

123) S. Samuel ha-Nagid, Mebo ha-Talmud.

124) Löwensteins Vermutung, (Bekhoroth p. 17) Steinschneider irre in der Annahme, (Hebr. Uebersetzungen p. 53 Anm. 51) dass Maim. شرح nur i. S. von „Uebersetzung" verwende, bestätigt sich an mehreren Stellen unserer Einleitung. Subst. und Verb. sind fast ausschliesslich mit „Erklärung, erklären" wiederzugeben.

125) Ch. hätte bei בלאד eher am „Orte" als an ארצות denken sollen. Nach Ländern sind ja nur einige Tannaiten benannt.

126) Vor ואלאשכאץ ist والصنائع als Aequivalent für ולמלאכות bei Ch. einzuschalten.

127) Fehlt in P. u. Agg.

128) Fehlt in Agg., ist sicher nur Dittographie, da sonst die Zahl 91 nicht stimmen würde.

129) „Zu beachten, dass قرأ على von der Thätigkeit des Schülers vor dem Lehrer im islamischen Lehrwesen genommen ist: Der Schüler las dem Lehrer das von ihm Gehörte (resp. Dictierte) noch einmal vor, um die Genauigkeit des Wortlauts zu sichern." (N.)

130) Sifrâ in P. ist richtig. — Es ist nicht undenkbar, dass wie hier in H. so auch in den anderen Fällen (S. Anm. 2) stets nur Verschreibungen vorliegen.

131) „פאה bei P. ist noch ärger als das in H. kurz vorher stehende כאנה für כאנת". (N.)

132) Impf. ohne أن nach ترك ist unklassisch. (Vgl. Spitta, Gram. d. Vulg.-Dial. p. 350 ff.)

133) Mit einem קיסר? Palästina hatte nur einen kaiserlichen Statthalter. Die talm. Quelle spricht von der „Regierung". „Niemals konnte ein Statthalter „Cäsar" heissen. Vermutlich identificiert Maim. den angebl. Antoninos, der mit Joh. b. Zakkai verkehrt haben soll, mit dem Kaiser Antoninos, der öfter im Talmud vorkommt und ohne Zweifel Severus Antoninos (Caracalla) ist". (N.)

134) Andere fassen שזורי als nom. gent.: aus Šesor. — „Obgleich (Jerus. Sabb. 5c 10 v. u. שיזרי) die La. שזורי durchaus vorherrscht, (z. B. auch Tos. Demai 5, 7; Soferim 5, 4) so ist es doch wahrscheinlich Nisbe vom Orte Σίζαρα شيزر. Die wirklich lebendige Form war wohl شيزر, was von den Gelehrten in ein besseres arab. وزن umgewandelt wurde. Nicht weit von Hamath". (N.)

135) Ueber Chadid, das heutige al Chadida, Ono und Bartoth s. Schwarz, d. heilige Land pp. 104, 105, 40.

136) Maim. übersah: B. mez. VII, 5; Bekhoroth III, 6; VI, 1; Negaim VII, 2; XIII, 3. (In d. Agg. schon angemerkt.) „Das muss auf handschr. Varianten zurückgehen.“ (L.)

137) Ausserdem Negaim X, 8 (ibid.)

138) Ferner Negaim XII, 3 (ibid.)

139) Ein R. Ja'qob wird nur Aboth IV, 16 genannt. (ibid.)

הקדמת המשנה

להרמב"ם ז"ל

יוצאה לאור בלשון ערב על פי כ"י נמצא בעקד ספרים בברלין וההוצאה הראשונה
של החכם פוקוק אשר היא על פי כ"י נמצאים בעקד ספרים באקספורד

ונלוה אליה העתקה בלשון עברי של יהודה בן שלמה הספרדי הידוע
בן חריזי ז"ל

עם תקונים והגהות

מאתי

ישׂשכר בר' דן האמבורגער ז"ל.

ברלין.

בדפוס צבי הירש בר' יצחק איטצקאווסקי.

תרס"ג.

BM 505 M88 — Moses ben Maimon. Maimonides' Einleitung in die Misna. 315839

Ap 24 '51	L. Mann, Fac
My 18 '51	Str
Ja31'53	R. Lerner
Fe12'53	
FEB 8 1958	R. Sachs
FEB 21 1958	
FEB 21 1958	Gildin
Oct 7 1959 W	
27 1965	R. Weiss, Q
AUG 27 1965	R. Weiss, 118

315839

BM 505 M88 — Moses ben Maimon. Maimonides' Einleitung in die Misna. 315839

Ap 24 '51	L. Mann, SS 218
My 18 '51	Strauss, Fac
Ja31'53	Ralph Lerner (Quoks)
Fe12'53	5605 Drexel 37
FEB 8 1958	Robert Sachs
FEB 21 1958	118 E. 57th
FEB 21 1958	Gildin
Oct 7 1959 W	Fac
27 1965	Ray Weiss, Q
AUG 27 1965	Ray Weiss, 3001 S. Parkway.
MAY 5 1969	Ray Weiss, Univ. of Wisc. - Milwaukee, Milwaukee, Wisc.

בשם ה' אל עולם.

הקבצו חכמים ועמדו על עמדכם כי זבר טוב אובדכם לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם שמעו שמע אלי ואכלו טוב ותהי נפשכם כגן רטוב מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב אשר לא העלה עליו מלך גדול[1]) ולא שחת תחתיו ולא השיאוהו משיאיו ולא היה ממפותיו וישם על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו יסור הנה אל טבחי אשר טבחתי ואל ייני אשר ישנתי ואל שלחני אשר ערכתי לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי והנה בו מכל פרי מגדים חדשים גם ישנים ויין הרקח עסיס הרמונים דובב שפתי ישנים והוא תרומות ייני וראשית כל דגני מדשתי ובן גרני ויינו מכרם קרן בן שמן ולחמו לחם אבירים כל אוכלו חלקו שמן וטעמו כטעם לשד השמן אכלו משמנים ושתו ממתקים בני אכלו רעים שתו ושכרו נבוני זה השלחן אשר לפני ארני והוא פירוש המשנה אשר שננו אבותיכם ובאור הגדרות אשר גדרו הרועים מנהלי עלתיכם ועקרי היסודות אשר המה יסודותיכם והמנהגות והגזרות והתקנות אשר תקנו בעלי גבורותיכם מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם והנה הוא כמגדל דוד עומד על תליו אלף המגן תלוי עליו עם כל כלי מלחמות הגבורים כל שלטי הגבורים אני משה בן מיימון הספרדי בניתיהו ומים התלמוד משיתיהו ומספיר התוספתא יסדתיהו ובפוך ספרא רבצתיהו ומוהב ספרי[2]) טחתיהו ובדברי גאונים סמכתיהו וככסף הצרוף זקקתיהו ובמעבה לבי יצקתיהו והנה הוא ככרם חמדה ונטע שעשועים נטעתיהו ויומי ולילי נצרתיהו ולרגעים השקיתיהו עד אשר נצניו גמלו ואשכלותיו בשלו וכל הסמדר פתח וכל עץ בו פורח והדודאים נתנו ריח פתחתי את שעריו ולא נעלתיהו ויומם ולילה לא סגרתיהו ולכל ישר ונבר שמטתיהו ומנחה אל התלמידים שלחתיהו והנני אסרתיהו על כל אשר מלין מעתיק ליושבים לפני ה' לאכול לשבעה ולמכסה עתיק.

אעלם אן כל שריעה אנזלהא אללה עלי משה רבינו אנהא אנמי אנזלת עליה מע תפסירהא פיקול אללה לה אלניץ תֿם יקול תפסירה ותאוילה[3]) ומא תצֿמן דֿלך אלניץ אלמחכם וכאן צפה תעלימה לישראל עלי מא אצף לך[a] כאן יאתי[4]) לכֿבאה[5]) פאול מן ידכֿל עליה אהרן

דע כי כל מצוה שנתן הקב"ה למשה רבנו לא נתנה לו אלא בפירושה הקב"ה היה אומר לו המצוה ואחר כך פירושה ועניגה וכל מה שכולל זאת התורה המדוקדקה- ועניו למודו לישראל היה כפי מה שאומר לך משה היה נכנס באהלו ונכנס אליו בתחלה אהרן ומשה

a) B Erub 54b.

קראתה ת֗ם יעלמון איצ֗א תפסיר ד֗לך אלנץ֗ אלמנזל מן קבל אללה וד֗לך אלתפסיר גמל מעאני[a] פכאנו יכתבון אלנץ֗ ויחפצ֗ון אלנקל[11]) והכד֗י יקולון[b] אלחכמים עליהם אלסלאם תורה שבכתב ותורה שבעל פה וקאלו עליהם אלסלאם פי אלבריתא[c] [12]) וידבר ה' אל משה בהר סיני מה תלמוד לומר בהר סיני והלא כל התורה כולה נאמרה מסיני אלא לומר לך מה שמטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אף כל המצות נאמרו כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן מסיני מת֗ל אקול לך אן אללה קאל לה בסכות[d] תשבו שבעת ימים ת֗ם אעלמה תעאלא אן הד֗ה אלסוכה לאזמה ללד֗כור לא[e] ללאנאת֗ ולא תלזם אלמרצ֗א[f] ולא אלמסאפר[g] ולא יכון סקפהא אלא במא ינבת מן אלארץ֗[h] ולא תסקף לא באלצוף ולא באלחריר ולא באלאואני[i] ולו[k] ממא ינבת מן אלארץ֗ מת֗ל אלחצר[13]) ואלת֗יאב ואלאכל ואלשראב ואלנום[l] פיה טול אלסבעה אלאיאם ולא יכון פי פצ֗אהא אקל מן סבע קבצ֗את טולא פי סבע קבצ֗את ערצ֗א[m] ולא יכון פי ארתפאעהא אקל מן עשר קבצ֗את[n] פלמא גא אלרסול עליה אלסלאם נזל הד֗ה אלשריעה ותפסירה הכד֗י אלסת מאיה ואלת֗לת֗ה עשר[o] שריעה הי ותפסירהא צארת[p] סגלאת מכתובה באלנצוץ֗ ואלתפסיר מרוי פלמא כאן פי אכ֗ר אלארבעין עאם פי ראש חדש שבט[q] גמעהם עליה אלסלאם וקאל להם קד קרב זמאן מותי ולאכן[14]) מן סמע מני רואיה ונסיהא יגי

התורה ולומדים על פה הקבלה וכן אמרו רבותינו ז"ל תורה שבכתב ותורה שבעל פה ובברייתא אמרו וידבר ה' אל משה בהר סיני מה תלמוד לומר בהר סיני והלא כל התורה כולה נאמרה מסיני אלא לומר לך מה שמטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אף כל המצות נאמרו כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן מסיני. והנה לך משל שהקב"ה אמר למשה בסכת תשבו שבעת ימים אחר כן הודיעו ב"ה שהסוכה הזאת חובה על הזכרים לא על הנקבות ושאין החולים חייבים בה ולא עוברי דרך ושאין מסככין אלא בדבר שגדולו מן הארץ ולא יסככנה לא בצמר ולא במשי ולא בכלים אפילו מאשר תצמיח הארץ כגון מחצלאות ובגדים והודיע שהאכילה והשתיה והשינה בתוכה חובה שבעה ימים ושלא יהיה בחללה פחות משבעה טפחים אורך על שבעה טפחים רוחב ושלא יהיה גובה הסוכה פחות מעשרה טפחים וכאשר בא הנביא ע"ה הוריד המצוה הזאת ופירושה וכן השש מאות ושלש עשרה מצות הם ופירושם המצות כתובות במגילות והפירוש על פה. ויהי בסוף הארבעים שנה בר"ח שבט הקהיל את העם ואמר להם הגיע זמן מותי ולכן מי ששמע ממני הלכה ושכחה יבא וישאל ואבאר אותה ומי שנסתפקה עליו שאלה יבא ואפרשנה לו כמו שנאמר הואיל משה באר את התורה וכו' וכן אמרו חכמים בספרי כל ששכח הלכה אחת יבא וישנה וכל שיש לו לפרש יבא ויפרש ולקחו

---

a) P מעאן. b) z. B. B Sabb. 31a. c) Sifrâ f. 105a § 1, formell abweichend. d) Lev. XXIII, 42. e) Sukk. II, 8. f) ibid. II, 4. g) B ibid. 26a; P אלמסאפרין. h) ibid. I, 4. i) ibid. דבר שהוא מקבל טומאה. k) H ולא falsch. l) B ibid. 28b. m) ibid. 16b. n) ibid. I, 1; P קבץ֗. o) ואלת֗לאת֗ עשרה. p) fehlt in H. q) Deuter. I, 3.

פיתלו עליה אלנץ אלמנזל עליה מרה
ואחדה[6]) ויעלמה תפסירה תֿם ירתפע
אהרן וירגע עלי ימין משה רבינו וידכֿל
בעד דֿלך אלעזר ואיתמר ולדאה פיתלו
איצֿא עליהמא משה מתֿל מא תלי עלי
אהרן תֿם ירתפעא וירגע אחדהמא עלי
שמאל משה רבינו ואלתֿאני עלי ימין
אהרן תֿם ידכֿל בעד דֿלך שבעים זקנים
ויעלמהם איצֿא משה מתֿל מא עלם אהרן
ובניו תֿם ידכֿלון בעד דֿאלך גמהור
אלנאס כל מבקש ה' ויתלו איצֿא עליהם
חתי[a] יסמע אלגמיע מנה פיכון אהרן קד סמע
דֿלך אלנץ ארבע מראת ואלזקנים מרתאן[b]
וסאיר אלנאס מרה ואחדה תֿם ירתפע משה
ענהם וירגע אהרן ויתלו דֿלך אלנץ אלדֿי
חפטֿ סמעה מן משה ארבע מראת כמא
וצפנא עלי גמיע אלחאצֿרין וירתפע אהרן
איצֿא פיכון אלאולאד[c] קד סמעאה[7]) ארבע
מראת איצֿא תֿלאתֿ מן משה וואחדה מן
אהרן פירגע אלעזר ואיתמר איצֿא בעד
ארתפאע[8]) אהרן ויתליאן דֿלך אלנץ
בעינה אלדֿי סמעאה ארבע מראת כמא
ביינא עלי גמיע אלחאצֿרין וירתפעא ען
אלתעלים איצֿא פיכון שבעים זקנים קד
סמעו דֿלך אלנץ ארבע מראת איצֿא
מרתין מן משה ומרה מן אהרן ומרה מן
אלעזר ואיתמר פירגע איצֿא שבעים זקנים
בעד דֿלך ויתלון דֿלך אלנץ עלי אלגמהור
מרה ואחדה פיכון אלנאס קד סמעו דֿלך
אלנץ ארבע מראת איצֿא מרה מן משה
ותֿאניה מן אהרן ותֿאלתֿה מן בניו וראבעה
מן שבעים זקנים תֿם[9]) יפתרק אלנאס יעלם
בעצֿהם בעצֿא מא סמעוה[d] מן אלרסול ויכתבון
אלנץ פי סגלאת ויפתרקון אלרוייסא[e] [10])
עלי גמיע ישראל ללתעלים ואלתדרים
אלי אן יחפצֿון[f] דֿלך אלנץ ויחכמון[g]

היה אומר לו התורה הנתונה לו פעם
אחת ולמדהו פירושה ויסתלק אהרן
ויחזור לימין משה רבינו ונכנסו אחריו
אלעזר ואיתמר בניו ויאמר משה להם
מה שאמר לאהרן ונסתלקו וישב האחד
לשמאל משה רבינו והשני לימין אהרן
אחרי כן נכנסו שבעים זקנים וילמדם
משה כמו שלמד לאהרן ובניו ואחרי כן
נכנסו ההמון כל מבקש ה' וישם גם
לפניהם עד ישמעו הכל מפיו נמצא אהרן
שומע התורה מפי משה ד' פעמים ובניו
ג' פעמים והזקנים ב' פעמים ושאר העם
פעם אחת ויסתלק משה מהם וחזר אהרן
והגיד על כל הנמצאים התורה ההיא
שהיתה שגורה בפיו מאחר ששמעה
ממשה ד' פעמים כמו שאמרנו ויסתלק
גם אהרן אחרי ששמעוה בניו ד' פעמים
ג' מפי משה ואחת מפי אהרן וחוזרין
אלעזר ואיתמר אחרי שנסתלק אהרן
וילמדו זאת התורה כמו ששמעוה ד'
פעמים לכל העם הנמצאים ונסתלקו
מללמד ונמצאו גם שבעים הזקנים שומעים
התורה ד' פעמים שתים מפי משה ואחת
מפי אהרן ואחת מפי אלעזר ואיתמר
וחוזרים שבעים הזקנים גם הם אחר כך
להורות התורה להמון פעם אחת נמצאו
כל הקהל שומעים התורה ארבע פעמים
פעם מפי משה ופעם מפי אהרן ושלישית
מפי בניו ורביעית מפי שבעים הזקנים.
אחרי כן היו כל העם הולכים ללמד איש
לאחיו מה ששמעו מפי משה ויכתבו
התורה במגלות וישוטו השרים על כל
ישראל ללמד ולהורות עד שידעו בגרסא
התורה וירגילו לקרותה ואחר כך למדום גם
פירוש התורה הנתונה מאת השם והפירוש
ההוא היה כולל ענינים והיו כותבים

---

a) In P verdruckt: חאיצֿא עליהם תא. b) P מרתין. c) P אלולדאן. d) P סמעוא. e) P אלרוסא. f) P יחפטוא. g) P ויחכמו.

קיאסאתהא הדי אלערץ׳ פאדי חדת הדי
אלאכ׳תלאף תבע אלאכת׳ר לקול אללה[a]
אחרי רבים להטות.[b]

ואעלם אן אלנבווה ג׳יר מפידה פי
אלנצר פי תפסיר אלתורה ואסתכ׳ראג
אלפרוע בשלש עשרה מדות בל מא
יפעלה יהושע ופינחס פי מעני אלנצר
ואלקיאס הו אלדי יפעלה רבינא ורב
אשי[19]) ואנמי פצ׳ילה אלנבי ופעלה פי
אלשריעה אי פעל כאן[c] פהו לעמרי מן
אלאצול אלכבירה אלעט׳ימה אלדי[d] עליהא
אעתמאד אלדין ואסאסה ולקד ארי אן
הדי מוצ׳ע ינבגי לי פיה אן אבין הדי
אלאצל ודלך לא ימכן אלא בעד תקסים
אדעא אלאנביא לאלנבווה וכמא דא תצח
אלנבווה אד׳ הדי איצ׳א אצל כביר קד והם
פיה גמלה עאמה אלנאס בל עדד[20]) מן
כ׳ואצהם[21]) ודלך אנהם יט׳נון אן אלנבווה
לא תצח למדעיהא אלא באן יפעל מעגזה
נחו מעגזה מן מעגזאת משה רבינו ויכ׳רק[e]
עאדה ולא בד כמא פעל אליהו פי אחיא
בן אשה אלמנה או מת׳ל מא שהר מן
איאת אלישע והדי אצל ג׳יר צחיח לאן
כל מא פעלה אליהו ואלישע וג׳ירהמא
מן אלאנביא מן אלמעגזאת פלם יפעלו
דלך לתת׳בית נבוותהם אד׳ אלנבווה קד
כאנת צחת להם קבל דלך ואנמי פעלו
תלך אלמעגזאת למא אחתאגו אליה[f]
פלקרבהם מן אללה תמם אראדתהם כמי
ועדו אלצאלחין[g] ותגזר אמר ויקם לך
ואנמי תצח אלנבווה במא נצפה פי
כלאמנא[h] הדא אלדי נאשבתה פאקול
אולא אן קואעד שריעתנא פי אלנביין עלי
מא אצפה ודלך אן מדעיי אלנבווה ינקסמון
אלי[i] קסמין מתנבא בשם ע״ז או מתנבא
בשם ה׳ ואלנבווה בשם ע״ז תנקסם קסמין.

ההקשים שעל דרך הנצחון יקרה בהם
המקרה הזה וכשהיתה נופלת המחלוקת
הולכים אחר הרוב כמו שנאמר אחרי
רבים להטות.

ודע שהנבואה אינה מועילה בעיון
בפירוש התורה ובהוצאת ענפי המצות
בשלש עשרה מדות אבל מה שעשה
יהושע ופנחס בענין העיון וההקש הוא
מה שעשה רבינא ורב אשי אבל יתרון
הנביא ופעלו במצוה יהיה מה שיהיה
הוא חי נפשי מן העקרים הגדולים
העצומים שעליהם משען הדת ויסודה
ואני רואה שזה המקום ראוי לבאר בו
העיקר הזה ואי אפשר אלא אחרי אשר
נחלקה טענת התיחס הנביאים אל הנבואה
ובמה תתאמת הנבואה שזה כמו כן עיקר
גדול שכבר שגו בו כל המון האדם גם
רבים מידועיהם שהם מדמים בנפשם
שהנבואה לא תתקיים למתיחס אליה עד
עשותו אות מופלא כגון אות מאותות
משה רבינו ושיהא מן ההכרת שישנה
מנהג של עולם כמו שעשה אליהו
בהחיותו בן האשה האלמנה או כמו
שנודע מאותות אלישע וזה העיקר אינו
אמת שכל מה שעשו אליהו ואלישע
וזולתם מהנביאים מהאותות לא עשאו
לקיים נבואתם שהנבואה כבר נתקיימה
להם קודם לכן אבל עשו האותות ההם
לפי הצורך ולרוב קרבתם אל הקב״ה
השלים חפצם כמו שהבטיח לצדיקים
ותגזר אמר ויקם לך אבל תתקיים הנבואה
במה שנספר בדבר שהחלנו לדבר בו ואומר
בתחלה שעיקרי דתנו בענין הנביאים כמו
שאומר והוא שהמתיחסים לנבואה נחלקים
לשני חלקים מתנבא בשם ע״ז או מתנבא
בשם ה׳ ונבואת ע״ז תחלק לשני חלקים.

---

a) H אללה תעא׳. b) Exod. XXIII, 2 c) H אי פעלה. d) P אלתי. e) H וכ׳רק. f) P אליהא. g) Job XXII, 28. h) H אצפה כלאמי. i) P אולא.

ויסאל נוצחהא לה ומן אשכלת עליה מסאלה יני ונבינהא לה קאל אלכתאב הואיל[a] משה באר את התורה וכו' והכד' נצוא אלחכמים פי ספרי[b] כל ששכח הלכה אחת יבוא וישנה וכל שיש לו לפרש יבוא ויפרש פצחחו ענה אלרואיאת ואסתפאדו אלתפאסיר טול תלך אלמדה אלתי מן ראש חדש שבט אלי סאבע אדר פלמא כאן קבל מותה נעל אליד פי אלנסך ונסך תלתה עשר ספר[c] כלהא גוילים[d] מן בא בראשית אלי לאם ישראל[e] ואעטי ספר לכל שבט ליקתדוא בה ואלתאלת עשר אעטאה לאלויים[f] וקאל להם לקח[g] את ספר התורה הזה תם טלע אלי[h] אלגבל פי נצף[i] נהאר סאבע אדר[k] עלי מא[l] גא בה צח אלנקל[15]) וכאן[m] דלך מותה פי חקנא לעדמנא איאה ואלחיאה פי חקה למא ארתקי אליה והכדא קאלו ע"ס משה[n] רבינו לא מת אלא עלה ומשמש במרום ואלכלאם עלי הדי טויל גדא גדא ומא הדא מכאנה פלמא מאת ע"ס והו קד חמל יהושע מא נזל עליה מן אלתפאסיר[o] פתפקה[16]) פיה יהושע ואהל עצרה פכל מא רוי ענה הו או אחד אלזקנים לים פיה כלאם ולא וקע פיה אכתלאף ומא לם יסמע מן אלנבי ע"ס פיה כלאם מן אלפרוע אסתכרג אלחכם פיהא באלקיאס[p] באלקואנין אלתלתה עשר אלמנזלה עליה פי סיני והי שלש עשרה מדות[17]) שהתורה נדרשת בהן פמן תלך אלמסתכרגאת אמור לם יקע פיהא אכתלאף בל כאן עליהא אלאגמאע ומנהא מא וקע פיה[q] אכתלאף[r] בין אלקיאסין וקאם הדי קיאסא וקוי ענדה וקאם הדי קיאסא וקוי ענדה לאן אלמקאים אלגדליה[18]) יערץ פי

מפיו ברור ההלכות ולמדו הפירושים כל הזמן ההוא מר"ח שבט עד ז' אדר וכשהיה לפני מותו החל לכתוב התורה וכתב י"ג ספרים כולם גוילים מן בי"ת בראשית עד למ"ד ישראל ונתן ספר לכל שבט להתנהג בו והספר הי"ג נתן ללוים ואמר להם לקח את ספר התורה הזה אחר כך עלה אל ההר בחצי יום השביעי לחדש אדר כפי שמסרה הקבלה בדקדוק ויהי המקרה ההוא אשר קרהו מיתתו בעינינו לפי שפקדנו אותו וחיים לו לכבוד המעלה שעלה אליה וכן אמרו משה רבינו לא מת אלא עלה ומשמש במרום והדבור בזה ארוך מאד מאד ואין זה מקומו. וכאשר מת ע"ה אחר שהנחיל ליהושע מה שנאצל עליו מן הפירושים דקדקו בו יהושע ואנשי דורו וכל מה שקבל ממשה הוא או אחד מן הזקנים אין לדבר עליו ולא נפלה בו מחלוקת ומה שלא נשמע בו פירוש מפי הנביא ע"ה מן הענינים המשתרגים מהם הוציאו את דינו בדרך ההיקש בשלשה עשר הכללים הנתונים למשה בסיני והם שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהם ובאותם הדינים שהוציאום יש דברים שלא נפלה בהם מחלוקת אבל הסכימו עליהם ויש מהם שנפלה בהם מחלוקת בין שתי דעות והו סבר סברא ונתחזקה אצלו וזהו סבר סברא ונתחזקה אצלו כי

a) ibid. I, 5. b) f. 66a § 4; s. die La. c) P ספר תורה. d) P גוילים כלהא. e) B Bab. bathr. 15a; Menach 40a. f) Debar. Rabba sect. IX; Midr. Šochar tob Ps. 90. g) Deuter. XXXI, 26. h) fehlt in P. i) Sifrê f. 141a § 337. k) B Megill. 13b. l) P כמא צחח. m) P פכאן. n) B Sot. 13b. o) P אלתפסיר. p) fehlt in P. q) H פי. r) P אלאכתלאף.

וידעו אליה ויחץ׳ עלי עבאדתה ויקול אן
אללה קד זאד פי אלשראיע שריעה או
נקץ מנהא שריעה מן גמלה אלשראיע
אלד׳י אשתמל עליהא כתאב אלתורה ולא
פרק בין זיאדתה ונקצאנה פי אלנצוץ׳ או
זיאדתה ונקצאנה פי אלתפסיר אלמרוי
אמא זיאדתה ונקצאנה פי אלנצוץ׳ מת׳ל
אן יקול אללה קאל לי אן אלערלה
עאמין פקט ומן בעד עאמין[a] יחל אלת׳מרה
אלמגרוסה או יקול אן אללה קאל לי
אן[b] ארבעה אעואם יחרם אכלהא בדלא
מן קו׳ תע׳ שלש[c] שנים יהיה לכם
ערלים ומא אשבה ד׳לך או יג׳יר פי אלנקל
אי שי יג׳יר[d] ולו כאן צאהר אלנץ׳ יסאעדה
מת׳ל אן יקול אן קו׳ פי אלתורה
וקצות[e] את כפה לא תחוס עינך אנה
קטע אליד חקיקה ואנה ליס הו קנס
המבייש כמא גא אלנקל וינסב ד׳לך
לאלנבווה ויקול אן אללה קאל לי אן
קו׳ וקצות את כפה עלי צאהרה פהד׳י
איצ׳א יקתל באלכ׳נק לאנה נביא שקר
ונסב אלי אללה מא לם יקול לה ולא
ילתפת איצ׳א להד׳ה איה ולא מעגזה לאן
אלנבי אלד׳י אעגז גמיע אלעאלמין
במעגזאתה ואוקר אללה פי קלובנא
תצדיקה ואלאימאן בה כמי צ׳מן תע׳ פי
קו׳ וגם[f] בך יאמינו לעולם קד אכ׳ברנא
ען אללה אן ליס יגי מן קבל אללה
תשריעא ג׳יר הד׳י והו קו׳ לא[g] בשמים
היא ולא מעבר לים בפיך ובלבבך יעני
בה[26]) אלנצוץ׳ אלמחפוצ׳ה פי אלפם או
אלקיאסאת אלמסתכ׳רגה באלנצ׳ר אלד׳י הו
מן גמלה אלקוי אלמנבעת׳ה מן אלקלב[27])
ונהאנא איצ׳א מן[h] אלזיאדה פיהא[28])
ואלנקצאן מנהא וקאל לא[i] תוסיף עליו ולא תגרע ממנו ולד׳לך קאלו עליהם
אלסלאם אין[k] נביא רשאי לחדש דבר מעתה פמנד׳ עלמנא בדעואה אנה כאד׳ב

הוסיף מצוה על המצות או גרע מצוה
מכלל המצוות שכלל אותם ספר התורה
ואין הפרש בין שיוסיף על הפסוק ויגרע
ממנו בין שיוסיף על הפירוש המקובל
ויגרע ממנו כגון שיאמר הקב״ה אמר אלי
כי הערלה היא שתי שנים לבד ואחר
שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועות
או שיאמר הקב״ה אמר אלי שדי שנים
אסור לאכול אותה חלף מה שאמר
הקב״ה שלש שנים יהיה לכם ערלים
וכדומה לו או ישנה בקבלה כלום ואפילו
יסעיינו פשט הכתוב כגון שיאמר שזה
האמור בתורה וקצות את כפה לא תחוס
עינך היא כריתת יד באמת ואינו קנס
המבייש כמו שבא בקבלה ויסמוך הדבר
לנבואה ויאמר הקב״ה אמר לי שזה
שאמר וקצות את כפה הוא כפשוטו גם
זה יהרג בחנק שהוא נביא שקר וסומך
אל הקב״ה מה שלא אמר לו ואין להביט
גם בזה לאות ולמופת שהרי הנביא אשר
השם כל אנשי העולם באותותיו ואשר
טבע הקב״ה בלבבנו לאמתו ולהאמין בו
כמו שאמר הכתוב וגם בך יאמינו לעולם
הוא הגיד לנו בשם הקב״ה שלא תבא
מאת הבורא תורה אחרת והוא מה
שאמר לא בשמים היא ולא מעבר לים
ואמר בפיך ובלבבך ר״ל המצות הידועות
על פה וההקשים שהוציאו בעיון שהוא
מכלל הכחות הנמשכות מן הלב והזהירנו
גם כן מלהוסיף בהם ולגרוע מהם כמו
שנאמר לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו
וע״כ אמרו ע״ה אין נביא רשאי לחדש
דבר מעתה ואחר שידענו שטענתו טענת

---

a) P אלעאמין. b) fehlt in P. c) Lev. XIX, 23. d) P גיר. e) Deutr. XXV, 12. f) Exod. XIX, 9. g) Deuter. XXX, 12. h) P ען. i) Deutr. XIII, 1 תסף. k) B Meg. 2b.

אלקסם אלאול אן יקום נביא ויקול אן אלכוכב אלפלאני אנזל עליא[a] רוחאנייתה פקאל לי אעבדני בכדי או אדעוני בכדי וכדלך אן דעי אלי צנם[22]) או אלי טלסם מן אלטלאסם[b] וקאל אן דלך אנבאני בכדא ואכברני בכדא או אמרני באן נאמר בעבאדתהא עלי אלונה אלפלאני כמא כאן יפעל נביאי הבעל ונביאי האשרה.

ואלקסם אלתאני אן יקול אן אתאני וחי מן אללה אן יעבד אלמעבוד אלפלאני או תסתנזל אלרוחאנייה אלפלאנייה עלי אלוגה אלפלאני ויצף וגהא מן וגוה אלעבאדאת ואלאפעאל אלתי יפעלהא אהל דלך אלשאן כמי תאצל ענדנא[23]) פי אלשריעה פהדי איצא מתנבא בשם עבודה זרה לאן הדי אלאסם יעם אלדי יקול אנהא נפסהא אמרת בעבאדתהא או בשי מן אלאשיא או אלדי יקול אן אללה אמר בעבאדה שי מן אלמכלוקאת פאדא סמענא מן אלמדעי אחד[24]) התין אלגהתין[c] ותבתת אלביינה עליה כמא גא חכם אלשרע פחכמה אן יקתל[d] באלכנק לקולה[e] תעי והנביא[f] ההוא או חולם החלום ההוא יומת ולא ילתפת לדעואה ולא תטלב מנה איה ולו פעל מן אלמעגזאת לתתבית הדי[25]) אלדעוי מא לם נסמע אגרב מנה ליכנק ולא ילתפת לתלך אלמעגזאת לאן עלה תבאת תלך אלמעגזאת מא נצה אלכתאב[g] כי מנסה ה' וכו' לאן שאהד אלעקל אלמכדב לדעואה אקוי מן שאהד אלעין אלמשאהד למעגזאתה אד קד תברהן ענד אהל אלעקל[h] אן לא ינבגי אן יעצם ולא יעבד גיר אלואחד אלדי אונד אלמונודאת ואנפרד באכמל אלכמלאת

ומתנבא בשם ינקסם בקסמין.

אלקסם אלאול אן יתנבא באסם אללה

החלק הראשון שיקום נביא ויאמר כוכב פלוני הוריד עלי רוחניתו ואמר לי עבוד אותי בכך או קרא אלי בכך וכן אם יקרא בני איש לעבוד לצלם או לטלסם מן הטלסמאות ויאמר זה הודיעני בכך והגיד לי כך או צוה אותי לצוות בעבודתו על ענין פלוני כמו שהיו עושין נביאי הבעל ונביאי האשרה.

והחלק השני שיאמר היה אלי דבר השם לעבוד בעבודה פלונית או להוריד כח רוחניי פלוני בענין פלוני ויגיד ענין מעניני העבודות והפעלים שעושים אותם עובדי העבודה ההיא כמו שנתיסד אצלנו בתורה וגם זה מתנבא בשם ע"ז שזה השם כולל מי שיאמר שהיא בעצמה צותה לעבוד אותה או לעשות שום דבר וכן מי שיאמר שהקב"ה צוה לעבוד שום נברא. וכשנשמע מן המתיחס לנבואה אחד משני הדרכים האלה ונתקיים הדבר בברור כפי שנאמר בתורה דינו שיהרג בחנק כמו שאמר הקב"ה והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת ואין לנו להביט להתיחסו לנבואה ולא נבקש ממנו אות ואפילו יעשה מן המופתים לקיים לו הנבואה מה שלא שמענו מופלאים מהם יחנק ואין להביט לאותותיו שטעם קיום האותות ההם הוא מה שאמר הכתוב כי מנסה ה' וכו' כי ערות השכל המכזיב טענתו יותר נאמנת מעדות העין שרואה אותותיו שכבר נתבאר במופת אצל בעלי השכל שאין לכבד ולעבוד זולתי האחד הממציא כל הנמצאים ומתאחד בכלל השלמות.

ומתנבא בשם יחלק ג"כ לשני חלקים החלק הראשון שיתנבא בשם האל ויקרא אליו ויצוה לעבודתו ויאמר שהקב"ה

---

a) P עלי. b) P אלטלאסים. c) אלדעותין. d) P יקטל. e) H. קולה.
f) Deuter. XIII, 6. g) ibid. 4, h) P אלעקול.

אלעלם ואלדין ואלחבתל ואלעקל ומחאסן
אלאכֿלאק כלהא[33]) כמא אלאצל ענדנא
אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור
ועשיר[34]) ותפצילאת כתֿירה פי הדֿא
אלגרץׄ לא ימכן חצרהא ואלכלאם עליהא
ואלאסתדלאל עלא כל ואחדה מנהא
בנצוץׄ מן כתב אלתנזיל וכלאם אלחכמים
ובאלאחרי יקום בדֿלך ספר עלי חיאלה[35])
ולעל[36]) אללה יעין עליה מע מא ינבגֿי
אן יתצל בדֿלך אלגרץׄ פאדֿי כאן אהלא
להא עלי מא ינבגֿי ואדעאהא קלנא לה
אועדנא במואעיד[a] ואכֿברנא באכֿבאראת
ממא עלמך אללה פיכֿבר פאן צחת
מואעידה[b] כלהא עלמנא צדק נבוותה ואן
כדֿב מנהא פי שי מן אלאשיא ולו[37]) מן
דקאיקהא פעלמנא אנה כדֿב והדֿי נץׄ
אלתורה פי הדֿא אלאמתחאן וכי[c] תאמר
בלבבך איכה נדע את הדבר וכו' אשר
ידבר הנביא בשם ה' ולא יבוא וכו' ואדֿי
איצֿא צדק לנא פי ועד או אתֿנין ליס
נתיקן בדֿלך נבוותה חקיקה ואנמי יבקי
ענדנא מוקף אן יטרד צדקה פי כל מא
יכֿבר בה ען אללה אלמרה[d] בעד אלמרה
ולדֿאלך גא פי שמואל למא שהר וצח
אנה כל מא יקול יתֿבת וידע[e] כל ישראל
מדן ועד באר שבע כי נאמן שמואל
לנביא לה' ולא כאן ענדהם אמר אלא
ויסאלון ענה אלאנביא ולולא מא כאנו
יסאלון אלאנביא פי גמלה מעאניהם מא
כאן שאול ימצֿי[f] יסאל שמואל ען תליפה
תלפת לה עלי אלאבתדי ולא שך
אנה כדֿאלך לאן אללה אנמא אגֿנאנא[38])
באלאנביא ען אלמנגמין ואלכהאן
ואלזאגרין לאנא נסאלהם פי גמלה
אחואלנא אלגמלה ואלפראד פיכֿברונא
אלאכֿבאר אלצאדקה ען אללה כמתֿל מא

והשכל ונועם כל המדות כאשר העיקר
אצלנו שאין הנבואה שורה אלא על
חכם גבור ועשיר ופרטים רבים בזה הענין
אי אפשר לכנסם יחד והדבור בהם
והראיה על כל אחד מהם בפסוקים
מספרי התורה ובדברי חכמים ויצטרך
לענין זה ספר בפני עצמו ואולי השם
יסייע עליו עם מה שראוי להתחבר בזה
הענין. ובהיות המתנבא הנון לנבואה
כראוי ומתיחס לה נאמר לו הבטיחנו
ביעודים והגד לנו דברים מאשר למדך
הקב"ה ויגיד ואם יתקיימו יעודיו כולם
אז נדע שנבואתו אמת ואם ישקר בה
באחד מדבריו ואפילו בדבר קטן נדע כי
שקר דבר וזה כתוב בתורה בענין הבחינה
הזאת וכי תאמר בלבבך איכה נדע את
הדבר וכו' אשר ידבר הנביא בשם ה'
ולא יבוא וכו' וגם כשיתאמת לנו
בהבטחה או בשתים אין לנו להאמין
משום זה שנבואתו אמת אבל יהיה ענינו
תלוי עד יתבאר לך אמתתו פעם אחר
פעם בכל אשר ידבר בשם ה' ועל כן
נאמר בשמואל אחר שנתפרסם ונתברר
כי כל מה שידבר בא יבא וידע כל
ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן
שמואל לנביא לה' ולא היה אצלם דבר
שלא היו שואלים עליו לנביאים ולולי
היה מנהגם כן לשאול לנביאים בכל
עניניהם לא בא שאול לשאול לשמואל
בעד אבידה שאבדה ממנו בהתחלת
ענינו. ואין ספק שהדבר כן כי הקב"ה
הקים לנו הנביאים חלף הוברי שמים
והקוסמים והמעוננים כדי שנשאלם בכל
דברינו בכלל ובפרט ויודיעונו דברים
נאמנים מהאל כמו שיגידו הנזכרים דברים
שאפשר שיתקיימו ואפשר שלא יתקיימו

a) P במואעד. b) P מואעדה. c) Deuter. XVIII, 21, 22. d) P מרה.
e) I. Sam. III, 20. f) ibid. IX.

עלא אללה ונסב אליה מא לם יקול[a] לה
לזם קתלה כמי נץ אלכתאב פי קולה
אך[b] הנביא אשר יזיד ומת הנביא ההוא.
ואלקסם אלת̇אני אן ידעו אלי אללה
ויחץ̇ עלי שריעתה ויאמר אלנאס
באמתת̇אל אלתורה דון זיאדה ודון נקצאן
כמא קאל כ̇אתמהם[29]) זכרו[c] תורת משה
עבדי ויועד מן אמתת̇להא באלכ̇יראת
ויתואעד[30]) מן תעדאה[d 31]) עליהא
באלעקאב כמא פעל ישעיה וירמיה
ויחזקאל וג̇ירהם ויאמר באואמר[e] וינהי
בנואהי ולו פי ג̇יר שריעה[f] מת̇ל אן יקול
קאתלו אלבלד אלפלאני או אלמלה[32])
אלפלאנייה אלאן[g] כמא אמר שמואל
לשאול בקתאל[h] עמלק חיניד̇ או ינהי
ען קתל כמא אנהא[i] אלישע ליהורם
ען קתל עסכר חזאל אלחאצל פי שמרון
כמא שהר וכמא נהי[k] ישעיה ען אדכ̇אל
אלמא דאכ̇ל אלסור וכמא נהי[l] ירמיה
ען אלכ̇רוג מן ירושלם ען[m] הבוט אלי
מצר ומא נחי הד̇י אלנחוי פאד̇א ארעי
אלנבי אלנבווה ולם ינסב ד̇לך לעבודה
זרה ולא זאד פי אלשריעה ולא נקץ
מנהא בל אכ̇ר פי מאכ̇ד̇ אכ̇רי כמי וצפנא
פנחתאג חיניד̇ לנמתחנה לנצחח דעואה
פאנה אלד̇י צח דעואה לזם אמתת̇אל כל
מא יאמר בה מן דקיק אלאשיא וג̇לילהא
ומן יתעדא עלי שי מן אואמרה לזמה
מיתה בידי שמים לקול אללה פי אלמתעדי
עלי אמר[n] אלאנביא אנכי[o] אדרש מעמו
ואן לם יצח דעואה קתל באלכ̇נק וצחה
דעוי אלנבי במא אנא ואצפה וד̇לך אנה
אד̇י אדעי לנא שכ̇ץ אלנבווה[p] עלי מא
ביינא וכאן אהלא להא באן יכון מן אהל

שקר על הקב״ה וסמך לו מה שלא דבר
לו נתחייב להורגו כמו שאמר הכתוב אך
הנביא אשר יזיד ומת הנביא ההוא.
והחלק השני שיקרא לבני אדם לעבוד
את השם ויזהירם על מצותו ויצוה אותם
לשמור התורה בלי תוספת ומגרעת כמו
שאמר אחרון הנביאים זכרו תורת משה
עבדי ויבטיח למי שיעשנה בגמולות
טובות ויזהיר לכל העובר עליה בעונש
כמו שעשו ישעיה וירמיה ויחזקאל
וזולתם ויצוה בצווים ויאסור באיסורים
ואפילו בדבר שאינו מן התורה כגון
שיאמר הלחמו על עיר פלונית או עם
אנשי דת פלונית עתה כמו שצוה שמואל
לשאול להלחם את עמלק בימים ההם
או ימנע מלהרוג כמו שמנע אלישע
ליהורם מלהשחית את חיל חזאל הנכנס
לשומרון כנודע וכמו שמנע ישעיה
מלהביא המים מבית לחומה וכמו שמנע
ירמיה מלצאת מירושלם ולירד למצרים
וכדומה לזה ואם יטעון הנביא טענת
נבואה ולא יסמוך אותה לע״ז ולא יוסיף
בתורה ולא יגרע ממנה אבל יאמר דברים
אחרים כמו שספרנו אז נצטרך לבחון
אותו כדי שיתבאר לנו אמיתת טענתו
שכל מי שנתקיימה טענתו ראוי לעשות
כל מה שיצוה מדבר קטן ועד גדול וכל
העובר על צווי מצוויו חייב מיתה בידי
שמים כמו שאמר הקב״ה במי שעובר
על צווי הנביאים אנכי אדרש מעמו ואם
לא תתקיים טענתו ימות בחנק. וקיום
טענת הנביא יהיה כפי שאגיד. כשיתיחס
אדם לנבואה כמו שבארנו ויהיה הגון לה
כי יהיה מאנשי החכמה והאמונה והפרישות

---

a) P יקל. b) Deut. XVIII, 20. c) Malakh. III, 22. d) P תעדי. e) fehlt in H. f) P אלשריעה. g) P verdruckt לאן. h) I. Sam. 15. H בקתל. i) II. Kön. VI, 22. P נהי. k) Vgl. Jes. XXII, 9. l) Jer. XLII, 15; P נהי ישראל. m) fehlt bis מצר in P. n) P אואמר. o) Deuter. XVIII, 19. p) H באלנבווה.

כל אשר ולים מועד אלאנביא כדאלך כל תצדק ען אכרהא ולא יסקט מנהא שי לא דקיק ולא גליל דאים אלדהר פי גמיע אקואלהם[a] ומא יכברון בה ען אללה ולדאלך אדי כאב מנה שי עלמנא כדבה והו קול אלכתאב כי[b] לא יפול מדבר ה׳ ארצה ואלי הדי אשאר ירמיה פי אלחאלמין אלצאדקין פי אלרויא אלדי[c] כאנו יכברון במא תנבידם בה אחלאמהם עלי מערץ אלנבווה מובכא[d] מפסדא לדעואהם פקאל הנביא[e] אשר אתו חלום ידבר[42]) חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי [f] ובינו אלחכמים מעני הדי אלכלאם אן אלנבווה צאפיה לא ישובהא שי מן אלכדב כאלקמח אלצאפי מן אלתבן ואלמנאמאת ומא גרי מגראהא מן אלתשעראת[43]) ישובהא אלכדב כאלתבן אלדי פיה חבאת קמח קאלו כשם[g] שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים ובקי הנא פצל כביר ילזם ביאנה ודאלך אן אלנבי אדי תואעד באלשרור לאקואם אסתחקוהא מתל אן יתואעדהם באלגוע או באלסיף או באן תסיף בלדהם[h] או תנזל בהם צואעק או נחו דלך תם לם יתבת שי מן דאלך בל עפא ענהם וגרת[i] אחואלהם עלי אלצלאח פלא יצח בדלך כדב אלנבי ויציר נביא שקר וילזמה אלקתל לאן אללה עז וגל נחם על הרעה וקד רבמא[44]) תאבו וזאלו ען עציאנהם או וכרהם[45]) אללה בחלמה ואגלהם לזמאן אכר כמא פעל מע אחאב פי קו׳ לה עלי יד אליהו לא[k] אביא הרעה בימיו בימי בנו אביא את הרעה על ביתו או עפי ענהם בחסנאת תקדמת וליס ען מתל הדי אלכבר יקול אללה ולא יהיה הדבר ולא

ולא כל אשר. ואין יעודי הנביאים כן אבל אמת הכל עד מלה אחרונה ולא יפול דבר ממנו לא קטן ולא גדול כל ימי עולם בכל אשר ידברו בו בשם ה׳ ועל כן כשישוב ריקם דבר מדבריו נדע שקרו והוא מה שאמר כי לא יפול מדבר ה׳ ארצה. ועל זה רמז ירמיה בחולמים אשר מראיהם היתה אמת אלא שהיו מודיעים מה שהראו להם החלומות על דרך נבואה והיה מוכיחם ומשחית טענותם באמרו הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר נאם ה׳ ופירשו החכמים ענין הדבר הזה שהנבואה היא ברורה ואין בה תערובת כזב כמו הבר המבורר מן התבן והחלומות וכיוצא בהן מהדברים המשוערים נתערב בהן כזב כתבן שיש בו איזה גרגירי חטה ואמרו כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים.

ונשאר בכאן פרק גדול ראוי לנו לבארו והוא שהנביא כשיתנבא פרענות לאומות שהרשיעו כגון רעב או חרב או שטף ארצם או ברקים שירדו עליהם וכדומה לו ואחר כן לא יתקיים דבר מהענין ההוא ורוחמו מן השמים ועמדו כל עניניהם בשלום ושלוה לא יודע בו כזב הנביא שיהא נביא שקר וחייב מיתה מפני שהקב״ה נחם על הרעה ואפשר שעשו תשובה וסרו מנאצותם או איחר הקב״ה גמולם בחמלתו והאריך אפו להם עד זמן אחר כמו שעשה לאחאב באמרו על ידי אליהו לא אביא הרעה בימיו בימי בנו אביא את הרעה על ביתו או ירחם עליהם למען זכיות שקדמו להם ולא

a) P מא אכבר בה אלנבי. b) II. Kön. X, 10. c) P אלדין. d) P מובך להם מפסד. e) Jer. XXIII, 28. f) Schalte ein: אמת מה לתבן את הבר נאם ה׳. g) B Berach. 55 b. h) P בלאדהם. i) P וגראת. k) I. Kön. XXI, 29.

יֿכבר אולאיך אלאכֿבאר אלתי קד תצח וקד לא תצח והו קול אלכתאב כי[a] הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך נביא מקרבך מאחיך וכו' ולהדֿה אלמעאני כאנו יסמון אלנבי רואה לאנה ירי אלאמור אלמסתקבלה קבל כונהא כמא קאל כי[b] לנביא יקרא לפנים הרואה ולעל צֿאנא יצֿן ויקול והל בצדק אלאכֿבאר באלחדתֿאן תצח אלנבווה למדעיהא ואדֿי כאן דֿלך פאלכהאן ואלמנגמין ואצחאב אלקוי אלנפסאנייה[39]) כלהא כאן ידעון אלנבווה לאנא נראהם עיאנא עלי אלאסתמראר יכֿברון באלכאינאת פהדֿי עלם אללה פצל כביר וינבגֿי אן נביינה ליבין אלפרק בין אכֿבאר אלנבי ען אללה ואכֿבאר אצחאב אלקוי.

פאקול אן אלכהאן ואלמנגמין ואלסחרה[c] ואהל דֿלך אלקביל יכֿברון באלכאינאת לכן יצדק בעצֿהא[d] ויכדֿב בעצֿהא[e] צֿרורה והדֿי שי גראה דאימא ויצחחה איצֿא אהל דֿלך אלשאן ולא ינאכרונה[40]) ואנמי יתפאצֿלון באן יכון כדֿב שכֿץ אקל מן כדֿב גירה אמא אן יצדק פי אלגזיאת[f] כלהא פדֿלך מחאל ואהל הדֿה[g] אלקוי לא ידעונה איצֿא כל קד יקול אן הדֿה אלסנה קחטה לא תמטר אצלא פתכון קלילה אלמטר או יקול אן גֿדא ינזל אלמטר פינזל בעד גֿד ומא אשבה דֿלך הדֿי אדֿי כאן פאיקא נדא גדא ומן אלמשאהר[41]) אלדֿי[h] יֿכבר ענהם פי אלכתב והדֿי הו מעני קול ישעיה לבבל יעמדו[i] נא ויושיעוך הוברי שמים החוזים בכוכבים מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך וקאלו אלחכמים מאשר[k] ולא

כמו שנאמר כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך נביא מקרבך מאחיך וכו' ובשביל ענינים אלו היו קוראים שם הנביא רואה כי היה רואה העתידות קודם היותם כמו שאמר כי לנביא יקרא לפנים הרואה. ואולי יחשוב חושב ויאמר ומי בקיום הודעת העתידות תתקיים הנבואה לטוען אותה אם כן הנה כל הקוסמים והוברי שמים ובעלי כל הכחות הנפשיות יכולין לטעון טענת נבואה שאנו רואים אותם עין בעין בכל יום מגידים מה שעתיד להיות וזה חי נפשי פרק גדול וראוי לבאר אותו כדי שיתבאר ההפרש שבין דברי המתנבא בשם אלהים ודברי בעלי הכחות.

ואני אומר שהקוסמים והוברי שמים והמכשפים ואנשי החבורה ההיא יגידו העתידות אבל בהכרח קצתם אמת וקצתם שקר וזה דבר שאנו רואים אותו תמיד ויסכימו עליו גם אנשי המלאכה ההיא ואינם מכחישים אבל יתרון כל איש מהם על חברו בזה שיהיו שקרי האחר פחות משקרי זולתו אך שיאמנו בכל הפרטים זה אי אפשר להיות וגם בעלי הכחות האלו לא יתהללו בזה אבל יאמרו שזאת השנה יהיה בצורת לא ירד גשם כלל ונמצא שיהיה בה גשם מעט או יאמרו שמחר ירד גשם וירד ליום השלישי וכדומה לזה אדם כזה יהיה אז נאדר מאד ומן הידועים בשם אשר דברו עליהם בספרים וזה ענין דבר ישעיה לבבל יעמדו נא ויושיעוך הוברי שמים החוזים בכוכבים מודיעים לחדשים מאשר יבאו אליך ואמרו רבותינו מאשר

---

a) Deut. XVIII, 14, 15. b) I. Sam. IX, 9. c) fehlt in P. d) fehlt in H. e) P בעץ. f) P אלגזאיאת. g) P הדֿא. h) P אלדֿין. i) Jes. XLVII, 13. k) Bereš. Rabba sect. 85.

המקדש וחנניה בן עזור יתנבי באלכ̇יר ואנה תרגע כלי בית ה' אלתי חמלת לבבל לירושלם פקאל לה ירמיה פי מג̇אדלתה לה עלי אלאצול[a] אלמחפוט̇ה אני אן לם תת̇בת נבותי ולא יג̇לב[b] נבוכדנצר ורגעת כלי בית ה' כמא תזעם פלים פי ד̇לך מא יכ̇רב נבוותי ולעל אללה ירחמהם אמא אן לם ית̇בת[c] קולך ולא תרגע[48]) כלי בית ה' פקד צח דעואך אנה באטל ולא תת̇בת לך נבווה חתי תת̇בת הד̇ה מואעיד[d] אלכ̇יר אלתי תעד בהא הו קו' אך[e] שמע נא את הדבר הזה אשר אנכי דבר באזניך ובאזני כל העם הזה הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו אל ארצות רבות ועל ממלכות גדולות למלחמה לרעה ולדבר הנביא אשר ינבא לשלום בבוא דבר הנביא[49]) אשר שלחו ה' באמת יעני בהד̇י אלקול אן אולאיך אלאנביא אלד̇י[f] תנבו באלכ̇יר ואלשר לא ית̇בת ממא תואעדו בה מן אלשר הל צדקו פי דעואהם או כד̇בו ואנמי[g] יעלם צדקהם אד̇י ועדו באלכ̇יר ות̇בת פאד̇י צחת נבווה אלנבי עלי מא אצלנא ושהר אמרה מת̇ל שמואל ואליהו וג̇ירהמא פלד̇לך אלנבי אן יפעל פי אלשריעה פעלא לא ימכן בשר אן יפעלה ג̇ירה והו מא אנא ואצפה[h] וד̇לך אנה אד̇י אמר בתעטיל אי מצוה מן אלמצוות מן גמיע מצוות עשה או אמר באן ירתכב נהי מן אלמנהייאת מן גמיע מצוות לא תעשה פלאזם אמתת̇אל אמרה פי גמיע ד̇לך ומן תעדי עליהא לזמה מיתה בידי שמים ג̇יר פי ע"ז וד̇לך נץ פי אלתלמוד לאלחכמים הו קולהם בכל[i] אם יאמר לך נביא עבור על דברי

ירמיה במחלוקתו עם חנניה בן עזור כשירמיה היה מתנבא לרעה ולמות ואמר שנבוכדנצר יגבר ויצליח ויחריב בית המקדש וחנניה בן עזור היה מתנבא לטובה ולשוב כלי בית ה' המובאים בבלה לירושלם ואמר לו ירמיה כשנתוכח עמו על דרך העקרים השמורים הנני אם לא תתקיים נבואתי ולא יגבר נבוכדנצר וישובו כלי בית ה' כמו שאתה אומר אין זה הדבר מכחיש לנבואתי אולי הקב"ה ירחם עליהם אבל אם לא יעמדו דבריך ולא ישובו כלי בית ה' בזה יתברר שנבואתך שקר ולא תתקיים לך נבואה עד יתקיימו היעודים הטובים שהבטחת בהם. והוא מה שאמר אך שמע נא את הדבר הזה אשר אנכי דבר באזניך ובאזני כל העם הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו אל ארצות רבות ועל ממלכות גדולות למלחמה ולרעה ולדבר הנביא אשר ינבא לשלום בבוא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת ר"ל בזה שהנביאים ההם המתנבאים לטוב ולרע לא נוכל לדעת מן הדברים שהתנבאו לרע אם נאמנים הם בטענתם או כוזבו ובמה יודע אמתת דבריהם כשיבטיחו בטובה ותתקיים וכשתתקיים נבואת הנביא על פי מה שיסדנו ויצא לו שם כמו שמואל ואליהו וזולתם יש לנביא ההוא יכולת לעשות בתורה דבר שלא יוכל כל בשר זולתו לעשותו והוא מה שאני אומר. זה הנביא כשיצוה לבטל איזו מצוה מכל המצות ממצות עשה או יצוה לעשות דבר אסור ממצות לא תעשה חובה עלינו לשמוע בכל מה שיצוה בזה וכל העובר עליו חייב מיתה בידי שמים

---

a) H אלאצל. b) P ג̇לב. c) H תת̇בת. d) P מועד. e) Jer. XXVIII, 7, 8, 9. Nach בבוא דבר הנביא fehlt יודע הנביא. P יודע דבר הנביא! f) P אלד̇ין. g) H ובמא. h) P ואצפת. i) B Synh. 90a.

יבוא אמא אן ועד בכּיראת תחדת פי זמאן מחדוד[a] פיקול אן הדנה[b] תכון פי הד'י אלעאם[c] פתכון פתנה או יקול אן הד'ה אלסנה מטרה ראביה[d] פתכון גאיעה קחטה ומה אשבה ד'לך פהו נביא שקר וקד צח בטלאן דעואה וכּד'בה והד'י הו אלד'י קאל אללה ענה בזדון[e] דברו הנביא לא תגור ממנו יעני לא יפזעך וירדך ען קתלה דינה וכּירה ועלמה אד' תגאסר ואדעי עטימה ואפתרי[f] עלי אללה לאן אללה אד'א ועד אקואם בכּיר על יד נביא לא בד[46]) אן יפעלה ליתבת תע' נבוותהם ענד אלנאס והו קולהם ע"ם כל[g] דבר שיוצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר אמא כון יעקב פזע[h] ואללה קד ועדה באלכּיר כמי קאל לה והנה[i] אנכי עמך וכו' ווגדנאה[k] קד כּשי אלהלאך כמי קאל ויירא[l] יעקב מאד וקאלו אלחכמים פי ד'לך אנה כּשי מן קווה ד'נב יסתחק בה[m] אלהלאך והו קולהם קא[n] סבר שמא יגרום החטא פדל[o] ד'לך אן אללה קד[p] יועד באלכּיר פתגלב אלד'נוב ולא יתבת ד'אלך אלכּיר פאעלם אן ד'אלך אנמי יכון פי מא בין אללה ובין אלנבי אמא אן יקול אללה לאלנבי אן יועד אלנאס בכּיר מטלק[47]) תם לא יתבת אלכּיר[q] פהד'י באטל ולא יכון לאנה ליס כאן יבקי מוצע תצחח מנה אלנבווה והו קד אעטאנא פי כתאבה אצל אנה ימתחן בצדק מואעידה[r] ואלי הד'א אלאצל אלעטים אשאר ירמיה ענד אכּתלאפה מע חנניה בן עזור אד' כאן ירמיה יתנבא באלשר ואלהלאך ובכון נבוכדנצר גאלב ט'אפר ואנה יכּרב בית

אמר הקב"ה על דבר כזה ולא יהיה הדבר ולא יבוא אבל אם הבטיח בבשורות טובות שיתחדשו לזמן קצוב ויאמר שנה זו תהיה השקט ושלוה והיתה בה מלחמה או יאמר שנה זו תהיה גשומה וברוכה והיו בה רעב ובצורת וכדומה לו נביא שקר הוא והתקיים שקר טענתו ועל זה אמר הכתוב בזדון דברו הנביא לא תגור ממנו ר"ל אל יפחידך ואל יבהילך מלהרגו אמונתו וישרו וחכמתו אחרי שמלאו לבו להעיד דבר גדול כזה ודבר סרה על ה' שהקב"ה כשיבטיח אומה בבשורות טובות על ידי נביא אי אפשר שלא יעשנו כדי שיקיים ב"ה נבואתו אצל בני אדם וזה מה שאמרו ע"ה כל דבר שיוצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר בו. אבל ענין פחד יעקב אחר שהבטיחו הקב"ה בבשורות טובות כמו שנאמר והנה אנכי עמך וכו' והיה מפחד פן ימות כמו שנאמר ויירא יעקב מאד אמרו חכמינו בזה שהיה מפחד מחיזוק העון שמא יהיה גורם לו מיתה והוא מה שאמרו קסבר שמא יגרום החטא. וזה יורה שהקב"ה מבטיח בטובה ויגברו העונות ולא יתקיים הטוב ההוא. ודע שזה אינו אלא בין הקב"ה ובין הנביא אבל שיאמר הקב"ה לנביא להבטיח לבני אדם בבשורה טובה במאמר מוחלט בלי תנאי ואח"כ לא יתקיים הטוב זה שקר ואי אפשר להיות שאם לא כן לא ישאר לנו מקום לקיים בו אמתת הנבואה והקב"ה נתן לנו בתורה עיקר שהנביא יבחן בזה שיאמנו הבטחותיו. ואל העיקר הגדול הזה רמז

---

a) P מחדד. b) P אלהדנה. c) H אלעם. d) P ראביה. e) Deuter. XVIII, 22. f) P ואפתאת. g) B Berach. 7a. i) Gen. XXVIII, 15. k) H. ווגדנא. l) Gen. XXXII, 8. m) P בהא. n) B Berach. 4a. o) P פידל. p) P איצׂא קד. q) P ד'לך אלכּיר. r) P מואעדה.

נבוותה כמא וצפנא יקול לנא פי יום
אלסבת אן נקום בגמלתנא נסא ורגאל
ונוקד[a] אלניראן ונצלח בהא אלאת אלחרב
ונתסלח ונקתל אהל אלמוצע אלפלאני
אליום אלדי הו סבת וננהב אמואלהם
ונסתביח נסאהם ללזומנא נחן אלמשרעין[b]
בשריעה משה רבינו אן נקום עלא
אלמקאם ולא נתואנא כמא אמרנא ונפעל
גמיע מא אמר בנשאט וחרס בלא ריב
בלא תרדד ונעתקד פי גמיע מא נפעלה
פי דלך אלנהאר אלדי הו סבת מן
וקיד אלניראן ועמל אלצנאיע[c] ואלקתל
ואלקתאל אנהא מצוה נרגו עליהא
תואבא[d] מן אללה לאמתתאלנא לאמר
אלנבי אלדי מצות עשה אן נמתתל אמרה
כמא אמרנא אללה עלי ידי משה אליו[e]
תשמעון וגאנא אלנקל בכל[f] אם יאמר
לך נביא עבור על דברי תורה שמע לו
חוץ מע"ז לאנה אן קאל לנא אעבד אליום
פקט הדי אלטלסם או בכר להדי אלכוכב
הדה אלסאעה פקט יקתל ולא יסמע מנה
אמא רגל ירי נפסה בזעמה דיין כייר
ויכון שיכא מֻסַנּא פיקול אכון[g] שיכא
כבירא לי מן אלעמר כדי לם נתעדי[h]
עלי שריעה מן אלשראיע קט ואקום[i]
אליום אלדי הו סבת ונתעדי עלי אסור
סקילה ונדהב אלי אלקתאל ואנא לא
נבדי ולא נעיד[48]) ופי גירי אלעון ואלנאס
כתירין[k] לאמתתאל הדי אלאמר פדלך
אלרגל כאלף עלי כלאם אללה והו חייב
מיתה בידי שמים אלדי תעדי עלי מא
אמרה אלנבי ואלדי שרע באלסבת שרע
באמתתאל אמר כל נבי ומא יחד ומן
תעדי עלי אמרה לזמה מא דכרנא והו קו'
תע' והיה[l] האיש אשר לא ישמע אל דברי

אילו איש נבי שנתבררה אצלנו נבואתו
כמו שאמרנו יאמר לנו ביום השבת
שנקום כולנו נשים ואנשים ונבעיר אש
ונתקן בה כלי מלחמה ונחגור אותם
ונהרוג אנשי מקום פלוני ביום זה שהוא
שבת ונשלל שללם ונכבש נשיהם היה
חובה עלינו שאנו מצטוים בתורת משה
רבינו לקום מיד ולא נתעכב כאשר צונו
ונעשה כל מה שצוה בזהירות ובוריזות
בלא ספק ובלא עכוב ונאמין בכל מה
שנעשה ביום ההוא שהוא יום השבת
מהדלקת האש ועשיית המלאכות וההריגה
והמלחמה שהוא מצוה אשר עליה נקוה
גמול טוב מהקב"ה בשביל שעשינו מצות
הנביא שמצות עשה הוא לעשות דברו
כמו שנאמר על ידי משה אליו תשמעון
ובאה הקבלה בכל אם יאמר לך נביא
עבור על דברי תורה שמע לו חוץ מע"ז
שאם יאמר לנו עבדו היום הזה בלבד זה
הטלסם או הקטירו לזה הכוכב בזאת
השעה לבדה יהרג ואין לשמוע ממנו.
ואם איש יחשוב בלבו שהוא צדיק וטוב
ויהיה זקן בא בימים ויאמר הנני זקנתי
באתי בימים לי שנים כך וכך מעודי לא
עברתי בהם על מצוה מכל המצות ואיך
אקום ביום הזה שהוא יום השבת ואעבור
על אסור סקילה ואלך להלחם ואין בי
יכולת לעשות שום דבר וימצאו אחרים
במקומי ובני אדם רבים לעשות הדבר
הזה האיש ההוא עובר על דברי האל
והוא חייב מיתה בידי שמים מפני שעבר
על אשר צוהו הנביא ומי שצוה לשמור
השבת הוא צוה לשמוע על דברי כל
נביא ומה שיגזור וכל העובר על דברו
חייב במה שזכרנו והוא מה שאמר הכתוב

a) P ונקד. b) P אלמשרעון. c) P אלצנאע. d) P תואב. e) Deut. VIII, 15. f) B Synh. 90 a. g) P ונכון. h) P נתעד. i) P ונקום. k) P כתירון. l) Deuter. XVIII, 19.

תורה שמע לו חוץ מעבודה זרה לכן בשרט אן לא יאבד[a] ד̇לך אלאמר ויקול אן אללה אמר בהד̇י אן יפעל כד̇א אלי ג̇אבר אלדהר ואנמי יאמר בה בחסב חאלה מא פי וקת דון וקת ואלנבי נפסה יסאל חין יאמר באלתעדי עלי שריעה מן אלשראיע אלתי שרענא אללה בהא עלי ידי משה פיג̇אוב אן הד̇י אלתעדי ג̇יר דאים ואנמי ימת̇תל אלאמר אלאן פקט שבה מא יפעל בית דין פי הוראת שעה מת̇ל מא פעל אליהו בהר הכרמל[b] אלד̇י הקריב עולה בחוץ וירושלם קד בני פיהא אלמקדש וד̇לך פעל ילזם פאעלה לו[c] פעלה דון אמר אלנבי אלכרת נהי אללה ענה פי נץ אלכתאב בקולה פן[d] תעלה עלותיך בכל מקום אשר תראה ואלזם פאעלה אלכרת כמי קאל פי מקריב בחוץ ונכרת[e] האיש ההוא מעמיו לכנה ע״ס לו סאל[f] פי חין תקריבה בהר הכרמל וקיל לה מא תקול אן נפעל מת̇ל הד̇י אלפעל דאימא לאלדהר[g] לקאל פי ד̇לך אנה לא יג̇וז ואן מן הקריב בחוץ מחוייב כרת לכן הד̇י יפעל אלאן[h] לנביין בה כד̇ב נביאי הבעל ובטלאן מא באידיהם וכמא פעל אלישע פי אמרה לישראל פי ג̇זוה מואב באן[i] יקטעו אלאשג̇אר[k] אלמטעמה והו קו׳ וכל[l] עץ טוב תפילו ואללה נהי ען ד̇לך פי קו׳ לא[m] תשחית את עצה ולו סיל אלישע הל זאלת הד̇ה אלשריעה ויחל לנא פי אלמסתקבל אן נקטע אלאשג̇אר[n] אלמטעמה ענד מחאצרה אלבלאד לקאל לא יג̇וז ד̇לך לכן הד̇י יפעל אלאן ואנא אנזל לך הני במת̇אל תטרד עליהא הד̇י אלאצל פי ג̇מיע אלשראיע לו אן נבי קד צחת ענדנא

חוץ מע״ז וזה מפורש לחכמים בתלמוד באמרו בכל אם יאמר לך נביא עבור על דברי תורה שמע לו חוץ מע״ז אבל על תנאי שלא יקבע הדבר ההוא ויאמר כי הקב״ה צוה שֶׁיֵּעָשֶׂה כך לעולם ולא יצוה הדבר אלא לסבת צורך שעה והנביא בעצמו כשישאלוהו בצוותו לעבור על מצוה מכל המצות אשר צוה ה׳ אותנו על ידי משה תהיה תשובתו שביטול זאת המצוה אינו קיים ואין ראוי לעשות כדברו אלא עתה בלבד כגון מה שיעשו בית דין בהוראת שעה וכמו שעשה אליהו בהר הכרמל שהקריב עולה בחוץ וירושלם עומדת ובה בית המקדש בנוי וזה מעשה כל העושה אותה בלא צווי הנביא חייב כרת והקב״ה הזהיר עליו בתורה ואמר פן תעלה עלותיך בכל מקום אשר תראה ומחייבו כרת כמו שאמר על המקריב בחוץ ונכרת האיש ההוא מעמיו אבל הוא ע״ה אילו שאלוהו בשעה שהקריב בהר הכרמל ואמרו לו הנוכל לעשות כמעשה הזה לעולם היה אומר שאינו מותר ושכל המקריב בחוץ חייב כרת אבל זה המעשה נעשה עתה לגלות בו שקרות נביאי הבעל והבל מה שבידם. וכמו שעשה אלישע בצוותו לישראל במלחמת מואב להכרית כל עץ עושה פרי כמו שאמר וכל עץ טוב תפילו והשם אסר לעשות כן באמרו לא תשחית את עצה ואילו שאלו את אלישע הבטלה המצוה הזאת והותר לנו בעתיד לכרות האילנות העושות פרי כשנצור על עיר היה אומר שאינו מותר אבל זה המעשה נעשה רק לפי שעה. ואני אביא לך משל יתבאר בו זה העיקר בכל המצות.

---

a) H יוכד. b) I. Kön. XI. c) P אן לו. d) Deuter. XII, 13. e) Lev. XVII, 9. f) P סיל. g) P דאים אלדהר. h) fehlt in H. i) P אן. k) P אלתמאר. l) II. Kön. III, 19. m) Deuter. XX, 19. n) P אלשגר.

בוגה ואמא אן ארעי נבי אן אללה קאל לה אן אלחכם פי אלשריעה אלפלאנייה כד̇י ואן קיאס פלאן הו אלצחיח פיקתל ד̇לך אלנבי לאנה נביא שקר כמא אצלנא לאן לא תנזיל בעד אלרסול אלאול ולא ז̇יאדה ולא נקצאן לא[a] בשמים היא וכו' ולם יחילנא[b][53]) אללה עלי אלאנביא ואנמא אחאלנא עלי אלעלמא אהל אלקיאס לם יקול[c] ובאת אל הנביא ואנמא קאל ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט וקד אג̇ו̇או אלחכמים פי הד̇י אלג̇רץ̇ גדא גדא והו אלצואב.

פלמא מאת יהושע עליה אלסלאם חמ̇ל מא רואה מן אלתפאסיר ומא אסתכ̇רג פי זמאנה ולם יקע פיה אכ̇תלאף ומא וקע אלאכ̇תלאף וקטע בה[d] במד̇הב אלאכת̇ר ללזקנים והם אלד̇ין קאל אלכתאב פיהם וכל ימי הזקנים אשר[e] האריכו ימים אחרי יהושע ת̇ם חמלו אולאיך אלאשיאך̇ מא רוו[f] ללאנביא עליהם אלסלאם ואלאנביא בעצ̇הם לבעץ̇ ומא מן זמאן אלא ווקע[g] פיה אלתפקה ואלתנתיג ויגעל אהל כל עצר כלאם מן סבקה אצל[h] ויסתכ̇רג מנה וינתג נתאיג ואלאצול אלמרוייה לא אכ̇תלאף פיהא אלי אן וצל אלזמאן לאנשי כנסת הגדולה והם חגי זכריה ומלאכי ודניאל חנניה מישאל ועזריה ועזרא הסופר ונחמיה בן חכליה ומרדכי וזרובבל בן שאלתיאל ומצ̇אף אלי האולי אלאנביא תמאם מאיה ועשרין שיכ̇א מן החרש והמסגר[54]) ונחוהם פתפקהו איצ̇א הם כמא פעל מן קבלהם וגזרו גזרות והתקינו תקנות ואכ̇ר רגל מן ת̇לך אלחלבה אלטאהרה הו אבתרי אלחכמים אלמד̇כורין פי אלמשנה והו שמעון

וכי סברא פלונית היא אמת יהרג הנביא ההוא לפי שהוא נביא שקר כמו שיסדנו שאין תורה כתובה אחרי הנביא הראשון ואין להוסיף ואין לגרוע לא בשמים היא וכו' ולא אמר לנו הקב"ה לכו אל הנביאים אלא אל החכמים אנשי הסברא לא אמר ובאת אל הנביא אלא ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט וכבר הפליגו החכמים לדבר בזה הרבה מאד והוא האמת.

וכאשר מת יהושע ע"ה הטיל על הזקנים מה שקבל מן הפירושים ומה שהוציאו בזמנו מן הדינים ולא נפל עליו מחלוקת ואשר נפל בו מחלוקת ופסקו את דינו על פי הרוב ועליהם אמר הכתוב וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע ואחר כן למדו הזקנים ההם מה שקבלו לנביאים ע"ה והנביאים למדו זה לזה ואין זמן שלא היה בו חקירה וחדוש ענינים והיו חכמי כל דור משימים דברי הקודמים להם עיקר והוציאו מהם ומחדשים ענינים והעיקרים המקובלים ההם לא נחלקו בהם עד הגיע הזמן לאנשי כנסת הגדולה והם חגי זכריה ומלאכי ודניאל חנניה מישאל ועזריה ועזרא הסופר ונחמיה בן חכליה ומרדכי וזרובבל בן שאלתיאל ונלוו לאלה הנביאים השלמת מאה ועשרים הזקנים מן החרש והמסגר ודומיהם וחקרו גם הם כאשר עשו הקודמים להם וגזרו גזירות ותקנו תקנות והאחרון מן החבורה הטהורה ההיא הוא ראשית החכמים הנזכרים במשנה והוא שמעון הצדיק והיה כהן גדול בדור ההוא. וכאשר הגיע הזמן אחריהם אל רבינו הקדוש ע"ה והיה יחיד בדורו ואחד בזמנו איש שהקב"ה כלל בו

---

a) Deuter. XXX, 12. b) P יחלנא. c) Deuter. XVII, 9; P יקל. d) P פיה. e) Jos. XXIV. 31. f) P רוואו. g) P ויקע. h) P אצלא.

אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו נעם ומן עקד עקדה ת̇אבתה פי הד̇י אליום[50]) אלסבת פי חאל עמלה הד̇ה אלצנאיע ממא לא יחתאג אליה פי שי מן אלתעאון עלי אמת̇תאל אלאמר אלד̇י אמר אלנבי בה לזמה סקילה פאן קאל הד̇י אלנבי נפסה אלד̇י אמרנא במא אמר הד̇י[a] אליום סבת[b] פאמת̇תלנא אמרה אן תחום שבת אלפין ד̇ראע[c] ג̇יר ד̇ראע או אלפין וד̇ראע ונכב ד̇לך אנה מן נהה אלוחי לא מן טריק אלנצ̇ר ואלקיאס פהו נביא שקר ויקתל כ̇נקא ועלי הד̇י פַקְס נמלה מא יאמרך בה אלנבי ונמלה מא תגד פי אלמקרא מן אמר אלנבי יכ̇אלף שיא מן אלשראיע פהד̇י אלאצל מפתאח ד̇לך כלה פפי הד̇י וחדה ינפצל אלנבי מן סאיר אלנאס פי אלשריעה.

אמא פי אלנצ̇ר ואלקיאס ואלתפקה פי אלשריעה פהו כסאיר אלחכמים אלד̇ין ימאת̇לונה אלד̇ין לא נבווה ענדהם אמא אן[d] יתאול תאוילא ויתאול מן ליס בנבי תאוילא ויקול אלנבי אן אללה קאל לי אן תאוילי הו אלצחיח פלא יסמע מנה בל אלף נבי כלהם מת̇ל אליהו ואלישע אד̇י תאוולו תאוילא ואלף חכם וחכם תאוולו צ̇ד ד̇אלך אחרי רבים להטות ואלעמל עלי מד̇הב אלאלף חכם וחכם לא עלי מד̇הב אלאלף אלנבי אלמעט̇ם והכ̇די יקולון[e] אלחכמים האלהים[f] אלו אמרה לי יהושע בן נון בפומיה[51]) לא הוה ציתנא ליה ולא שמענא מניה וכד̇אלך איצ̇א יקולון[g] אם יבוא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו בסנדל[52]) אין שומעין לו יענון בד̇לך אן לא זיאדה ולא נקצאן פי אלשריעה מן נהה אלנבווה

והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו. וכל מי שיקשור קשר קיים ביום שבת וזה בעשותו המלאכות האלה ולא יצטרך לו להיות לו עזר בעשית המצוה אשר צוה הנביא חייב סקילה. וזה הנביא אשר צונו ביום שבת זה מה שצוה ועשינו כדברו אם יאמר לנו שתחום שבת אלפים אמה פחות אמה או אלפים אמה ואמה ויסמוך הדבר ההוא שעל דרך נבואה נאמר לא על דרך עיון וסברא הוא נביא שקר ויהרג בחנק ועל זה הענין הקש כל מה שיצוה אותך בו הנביא וכל מה שתמצא במקרא ממצות הנביא אשר סותרת דבר ממצות התורה.

וזה העיקר מפתח לכל הענין ההוא ובזה לבדו יבדל הנביא משאר בני אדם במצות אבל בעיון והקש ובדקדוקי המצות הוא כשאר החכמים שהם כמוהו ואין להם נבואה שהנביא כשיסבור סברא ויסבור סברא מי שאינו נביא ויאמר הנביא הקב"ה אמר אלי שסברתי אמת לא תשמע אליו אלא אלף נביאים כלם כאליהו ואלישע יהיו סוברין סברא ואלף חכמים וחכם סוברין הפך הסברא ההיא אחרי רבים להטות והלכה כדברי האלף חכמים וחכם לא כדברי אלף הנביאים הנכבדים וכן אמרו החכמים האלהים אלו אמרה לי יהושע בן נון בפומיה לא הוה צייתנא ליה ולא שמענא מיניה וכן עוד אמרו אם יבוא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו בסנדל אין שומעין לו רצו לומר בזה שאין להוסיף ואין לגרוע במצוה על דרך הנבואה בשום פנים והנביא שיעיד כי הקב"ה אמר לו שהדין במצוה פלונית כך

---

a) P פי הד̇י. b) P אלסבת. c) fehlt in P. d) H מן. e) P קול. f) B Chull. 124a. g) B. Jebam. 102a; P קאלוא.

עמא[a] תקדם מן אלאנביא נבי ען נבי אלי אלאשיאך אלנאקלין ען יהושע ען משה פלמא גמע אלמואהב ואלאקאויל געל אליד פי תאליף אלמשנה אלמתצמנה תפסיר גמיע אלשריעה אלמנצוצה פי אלתורה מנהא רואיאת מרוייה ען משה עליה אלסלאם ומנהא מסתכרגאת אסתכרגת באלקיאס ולים עליהא אכתלאף ומנהא מסתכרגאת וקע פיהא אכתלאף בין אלקיאסין פאתכתהא[57]) עלא אכתלאפהא פלאן יקול כדי ופלאן יקול כדי ולו כאן ואחד יכאלף[b] גמאעה יתכת כלאם אלואחד וכלאם אלגמע ופעל דלך למעאן מפידה גדא דכרהא פי אלמשנה פי עדיות[c] ואנא אדכרהא[d] לכן בעד אצל כביר ראית בדכרה הני ודאלך אן לאלקאיל אן יקול אדי כאנת תפאסיר אלתורה כמא אצלנא מרוייה ען משה כמא קלנא מן קולהם כל התורה[e] נאמרה כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני פמא הי תלך אלהלכות אלמפרדה אלתי יקולון פיהא אנהא הלכה למשה מסיני פהדי אצל כביר[f] ינבגי אן תקף עליהא ודלך אן אלתפאסיר אלמרוייה ען משה לא אכתלאף פיה בוגה לאנא אלי הדה אלגאיה לם נגד אכתלאף וקע פי זמאן מן אלאזמאן מן משה אלי רב אשי בין אחד מן אלחכמים פקאל אחדהם אן מן אדהב עין שכץ תדהב עינה לקול אללה עין בעין וקאל אכר אלריה פקט תלזמה ולא וגדנא איצא אכתלאף פי קול אללה פרי[g] עץ הדר חתי קאל ואחד אנה אלאתרנג[h][58]) וקאל אכר אלספרגל או אלרמאן או גיר דלך ולא וגדנא איצא אכתלאף פי עץ אבות אנה אלאס[i] ולא וגדנא אכתלאף פי קו׳ תע׳ וקצות[k]

בתורה מהם קבלות אשר קבלו מפי משה ע״ה ומהם מה שהוציאו בדרך הסברא ואין בו מחלוקת ומהם מה שהוציאו ונפלה בו מחלוקת בין הסברות וכתב אותם במחלקותיהם פלוני אומר כך ופלוני אומר כך ואפילו אחד חולק על רבים נכתבו דברי האחד ודברי הרבים ועשה הדבר ההוא לענינים מועילים מאד הזכירם במשנה בעדיות ואני אזכירם אבל אחרי עיקר גדול שראיתי לזכרו הכא והוא שיוכל אדם לומר אם הם פירושי התורה כפי אשר יסדנו מקובלים מפי משה כמו שאמרנו מדבריהם כל התורה נאמרה כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אם כן מה הם אלו ההלכות היחידות שהם הלכה מסיני כמו שאמרו וזה עיקר גדול שיש לך לעמוד על סודו. הנה הפירושים המקובלים מפי משה אין מחלוקת בהם בשום פנים שהרי עד עתה לא מצאנו שנפלה מחלוקת בזמן מן הזמנים ממשה ועד רב אשי בין החכמים שיאמר אחד מהם המוציא עין חברו יוציאו את עינו שנאמר עין בעין ויאמר השני אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב פרי עץ הדר שיאמר אחד שהוא אתרוג ויאמר השני שהם חבושים או רמונים או זולתם וגם לא מצאנו מחלוקת בעץ עבות שהוא הדס ולא מצאנו מחלוקת במה שאמר הכתוב וקצותה את כפה שהוא כופר ולא במה שאמר הכתוב ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה וכו׳ באש תשרף שזו הגזרה אין לנו לגזור אותה אלא אם תהיה אשת איש עכ״פ וכן גזירת הכתוב בנערה אשר לא נמצאו לה

a) P ממן. b) P וכאלף. c) I, 6, d) P דאכרהא. e) Sifrâ f. 105 a § 1. f) fehlt in P. g) Lev. XXIII, 40. h) P אלאתרג. i) P אליאס. k) Deuter. XXV, 12.

הצדיק והו כאן כהן גדול פי דלך אלעצר פלמא אנתהי אלזמאן בעדהם אלי רבינו הקדוש ע"ס וכאן פרד עצרה וואחד זמאנה וכאן רגלא[a] קד גמע אללה פיה מן אלמחאמד ואלכצאל מא אסתחק בהא ענד מעאצריה אן יסמוה רבינו הקדוש וכאן אסמה יהודה וכאן מן אלעלם ורפעה אלמנזלה פי נהאיה כמא קאלו מימי[b] משה ועד רבי לא ראינו תורה וגדולה במקום אחד וכאן פי נהאיה מן אלורע ואלתואצע ונבד אללדאת למסתחקהא[c] כמי קאלו איצא משמת[d] רבי בטלה ענוה ויראת חטא וכאן אפצח אלנאס ואבלגהם פי אללגה אלעבראניה חתי אן אלחכמים ע"ס כאנו יסתפידון תפסיר מא אשכל עליהם מן אלפאט אלמקרא מן כלאם כדמה ומתצרפיה והדי מן אלמשהור פי אלתלמוד[e] וכאן מי אלמאל ואתסאע אלאחואל פי חיז קיל פיה אהריריה[f] דרבי הוה עתיר משבור מלכא פוסע עלי אהל אלעלם ואלטלב ורבץ תורה בישראל וגמע אלרואיאת ואלאקאויל ואלאכתלאפאת אלמקוולה מן לדן משה רבינו אלי איאמה וכאן הו פי נפסה מן אלראויין אד כאן ירוי ען שמעון אביה ען גמליאל אביה[55]) ען שמעון אביה ען גמליאל אביה ען שמעון אביה ען[g] הלל אביה ען שמעיה ואבטליון אסתאדיה ען יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח ען יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי ען יוסי בן יועזר ויוסף[h] בן יוחנן ען אנטגנוס[i] איש שוכו ען שמעון הצדיק ען עזרא לאנה משיירי כנסת הגדולה ועזרא ען ברוך בן נריה אסתאדה וברוך בן נריה ען ירמיה והכדי רוי ירמיה בלא שך[56])

חמודות ומדות טובות עד שזכה בהם אצל אנשי דורו להקרא רבינו הקדוש ושמו היה יהודה והיה בתכלית החכמה והמעלה כמו שאמרו מימי משה ועד רבי לא ראינו תורה וגדולה במקום אחד והיה בתכלית החסידות והענוה ועזב התענוגים להראוים להם כמו שאמרו גם כן משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא והיה צח לשון בלשון הקודש ומופלג בה מכל האדם עד שהחכמים ע"ה היו לומדים פירוש מה שנסתפק להם בלשון המקרא מדברי עבדיו ומשרתיו וזה מפורסם בתלמוד והיה לו מן העושר ורחב היכולת עד שנאמר בו אהוריריה דרבי הוה עתיר משבור מלכא והרחיב לאנשי החכמה והחקירה ורבץ תורה בישראל ואסף הקבלות ודברי החכמים והמחלוקות המקובלות מימות משה רבינו עד ימיו והיה הוא בעצמו מן המקבלים שהוא קבל משמעון אביו ושמעון מגמליאל אביו והוא משמעון אביו והוא מגמליאל אביו והוא משמעון אביו והוא מהלל אביו והוא משמעיה ואבטליון רבותיו והם מיהודה בן טבאי ושמעון בן שטח והם מיהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי והם מיוסי בן יועזר ויוסף בן יוחנן והם מאנטגנוס איש שוכו והוא משמעון הצדיק והוא מעזרא שהרי הוא משיירי כנסת הגדולה ועזרא מברוך בן נריה רבו וברוך בן נריה מירמיה וכן קבל ירמיה בלי ספק מאשר קדמוהו מן הנביאים נביא מפי הנביא עד הזקנים שקבלו מפי יהושע והוא קבל מפי משה. וכאשר כלל הדעות והדברים החל לחבר המשנה שהיא כוללת פירוש כל המצות הכתובות

---

a) P רגל. b) B Gitt. 59a. c) fehlt in P. d) B Sot. 49b. e) B Roš ha-šana 26b. f) B Bab. mez. 84a. g) H וען. h) P ויוסי i) P אנטגנס.

עמא[a] תקדם מן אלאנביא נבי ען נבי
אלי אלאשיאך̇ אלנאקלין ען יהושע ען
משה פלמא גמע אלמד̇אהב ואלאקאויל
געל אליד פי תאליף̇ אלמשנה אלמתצ̇מנה
תפסיר גמיע אלשריעה אלמנצוצה פי
אלתורה מנהא רואיאת מרוייה ען משה
עליה אלסלאם ומנהא מסתכ̇רגאת
אסתכ̇רגת באלקיאס וליס עליהא אכ̇תלאף̇
ומנהא מסתכ̇רגאת וקע פיהא אכ̇תלאף̇
בין אלקיאסין פאת̇בתהא[57]) עלא
אכ̇תלאפהא פלאן יקול כד̇י ופלאן יקול
כד̇י ולו כאן ואחד יכ̇אלף̇[b] גמאעה את̇בת
כלאם אלואחד וכלאם אלגמע ופעל ד̇לך
למעאן מפידה גדא ד̇כרהא פי אלמשנה
פי עדיות[c] ואנא אד̇כרהא[d] לכן בעד אצל
כביר ראית ד̇כרה הנא וד̇אלך אן לאלקאיל
אן יקול אד̇י כאנת תפאסיר אלתורה
כמא אצלנא מרוייה ען משה כמא קלנא
מן קולהם כל התורה[e] נאמרה כללותיה
ופרטותיה ודקדוקיה מסיני פמא הי תלך
אלהלכות אלמפרדה אלתי יקולון פיהא
אנהא הלכה למשה מסיני פהד̇י אצל
כביר [f] ינבגי אן תקף̇ עליהא וד̇לך אן
אלתפאסיר אלמרוייה ען משה לא
אכ̇תלאף̇ פיה בוגה לאנא אלי הד̇ה
אלגאיה לם נגד אכ̇תלאף̇ וקע פי זמאן
מן אלאזמאן מן משה אלי רב אשי בין
אחד מן אלחכמים פקאל אחדהם אן מן
אד̇הב עין שכ̇ץ תד̇הב עינה לקול אללה
עין בעין וקאל אכ̇ר אלדיה פקט תלזמה
ולא וגדנא איצ̇א אכ̇תלאף̇ פי קול אללה
פרי[g] עץ הדר חתי קאל ואחד אנה
אלאתרנג[h][58]) וקאל אכ̇ר אלספרגל או
אלרמאן או ג̇יר ד̇לך ולא וגדנא איצ̇א
אכ̇תלאף̇ פי עץ אבות אנה אלאס[i]
ולא וגדנא אכ̇תלאף̇ פי קו' תע' וקצות[k]

בתורה מהם קבלות אשר קבלו מפי
משה ע"ה ומהם מה שהוציאו בדרך
הסברא ואין בו מחלוקת ומהם מה
שהוציאו ונפלה בו מחלוקת בין הסברות
וכתב אותם במחלקותיהם פלוני אומר כך
ופלוני אומר כך ואפילו אחד חולק על רבים
נכתבו דברי האחד ודברי הרבים ועשה
הדבר ההוא לענינים מועילים מאד הזכירם
במשנה בעדיות ואני אזכירם אבל אחרי
עיקר גדול שראיתי לזכרו הכא והוא
שיוכל אדם לומר אם הם פירושי
התורה כפי אשר ידענו מקובלים
מפי משה כמו שאמרנו מדבריהם כל
התורה נאמרה כללותיה ופרטותיה
ודקדוקיה מסיני אם כן מה הם אלו
ההלכות היחידות שהם הלכה מסיני כמו
שאמרו וזה עיקר גדול שיש לך לעמוד
על סודו. הנה הפירושים המקובלים מפי
משה אין מחלוקת בהם בשום פנים
שהרי עד עתה לא מצאנו שנפלה
מחלוקת בזמן מן הזמנים ממשה ועד רב
אשי בין החכמים שיאמר אחד מהם
המוציא עין חברו יוציאו את עינו שנאמר
עין בעין ויאמר השני אינו אלא כופר
בלבד שחייב לתת ולא מצאנו גם כן
מחלוקת במה שאמר הכתוב פרי עץ
הדר שיאמר אחד שהוא אתרוג ויאמר
השני שהם חבושים או רמונים או
זולתם וגם לא מצאנו מחלוקת בעץ עבות
שהוא הדס ולא מצאנו מחלוקת במה
שאמר הכתוב וקצותה את כפה שהוא
כופר ולא במה שאמר הכתוב ובת איש
כהן כי תחל לזנות את אביה וכו' באש
תשרף שזו הגזרה אין לנו לגזור אותה
אלא אם תהיה אשת איש עכ"פ וכן
גזירת הכתוב בנערה אשר לא נמצאו לה

a) P ממן. b) P וכ̇אלף̇. c) I, 6, d) P ד̇אכרהא. e) Sifrâ f. 105a § 1.
f) fehlt in P. g) Lev. XXIII, 40. h) P אלאתרג. i) P אליאס. k) Deuter. XXV, 12.

הצדיק והו כאן כהן גדול פי דׄלך אלעצר
פלמא אנתהי אלזמאן בעדהם אלי רבינו
הקדוש ע"ם וכאן פרד עצרה וואחד זמאנה
וכאן רגלאׄ[a] קד גמע אללה פיה מן
אלמחאמד ואלפׄצאל מא אסתחק בהא
ענד מעאצריה אן יסמוה רבינו הקדוש
וכאן אסמה יהודה וכאן מן אלעלם ורפעה
אלמנזלה פי נהאיה כמא קאלו מימי[b]
משה ועד רבי לא ראינו תורה וגדולה
במקום אחד וכאן פי נהאיה מן אלורע
ואלתואצׄע ונבדׄ אללדׄאת למסתחקהא[c]
כמי קאלו איצׄא משמת[d] רבי בטלה ענוה
ויראת חטא וכאן אפצח אלנאס ואבלגהם
פי אללגה אלעבראניה חתי אן אלחכמים
ע"ם כאנו יסתפידון תפסיר מא אשכל
עליהם מן אלפאׄט אלמקרא מן כלאם
כׄדמה ומתצרפיה והדׄי מן אלמשהור פי
אלתלמוד[e] וכאן מי אלמאל ואתסאע
אלאחואל פי חיז קיל פיה אהריריה[f]
דרבי הוה עתיר משבור מלכא פוסע עלי
אהל אלעלם ואלטלב ורביץ תורה
בישראל וגמע אלרואיאת ואלאקאויל
ואלאכׄתלאפאת אלמקולה מן לדן משה
רבינו אלי איאמה וכאן הו פי נפסה מן
אלראויין אדׄ כאן ירוי ען שמעון אביה
ען גמליאל אביה[55]) ען שמעון אביה ען
גמליאל אביה ען[g] שמעון אביה ען הלל
אביה ען שמעיה ואבטליון אסתאדיה ען
יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח ען
יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי ען יוסי
בן יועזר ויוסף[h] בן יוחנן ען אנטגנוס[i]
איש שוכו ען שמעון הצדיק ען עזרא
לאנה משיירי כנסת הגדולה ועזרא ען
ברוך בן נריה אסתאדה וברוך בן נריה ען
ירמיה והכׄדׄי רוי ירמיה בלא שך[56])

חמודות ומדות טובות עד שזכה בהם אצל
אנשי דורו להקרא רבינו הקדוש ושמו
היה יהודה והיה בתכלית החכמה והמעלה
כמו שאמרו מימי משה ועד רבי לא
ראינו תורה וגדולה במקום אחד והיה
בתכלית החסידות והענוה ועזב התענוגים
להראוים להם כמו שאמרו גם כן משמת
רבי בטלה ענוה ויראת חטא והיה צח
לשון בלשון הקודש ומופלג בה מכל
האדם עד שהחכמים ע"ה היו לומדים
פירוש מה שנסתפק להם בלשון המקרא
מדברי עבדיו ומשרתיו וזה מפורסם
בתלמוד והיה לו מן העושר ורחב היכולת
עד שנאמר בו אהורידיה דרבי הוה עתיר
משבור מלכא והרחיב לאנשי החכמה
והחקירה ורבץ תורה בישראל ואסף
הקבלות ודברי החכמים והמחלוקות
המקובלות מימות משה רבינו עד ימיו
והיה הוא בעצמו מן המקבלים שהוא
קבל משמעון אביו ושמעון מגמליאל
אביו והוא משמעון אביו והוא מגמליאל
אביו והוא משמעון אביו והוא מהלל
אביו והוא משמעיה ואבטליון רבותיו
והם מיהודה בן טבאי ושמעון בן שטח
והם מיהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי
והם מיוסי בן יועזר ויוסף בן יוחנן והם
מאנטגנוס איש שוכו והוא משמעון
הצדיק והוא מעזרא שהרי הוא משיירי
כנסת הגדולה ועזרא מברוך בן נריה רבו
וברוך בן נריה מירמיה וכן קבל ירמיה
בלי ספק מאשר קדמוהו מן הנביאים
נביא מפי הנביא עד הזקנים שקבלו מפי
יהושע והוא קבל מפי משה. וכאשר
כלל הדעות והדברים החל לחבר המשנה
שהיא כוללת פירוש כל המצות הכתובות

---

a) P רגל. b) B Gitt. 59a. c) fehlt in P. d) B Sot. 49b. e) B Roš ha-šana 26b. f) B Bab. mez. 84a. g) H וען. h) P ויוסי i) P אנטגנס.

אלנץ להד̇י אלתפסיר אלמרוי וכד̇לך אסתדלאלהם עלי אלאס [a] איצ̇א ואסתדלאלהם עלי אן אלקצאץ באלגרס[b] אלד̇י הו ילזם מן עדם צאחבה גארחה מן אלגוארח ואסתדלאלהם איצ̇א עלי בת כהן[c] אלמד̇כורה הנאך אנהא אשת איש וכל מא שאבה ד̇אלך אנמי יגרי עלי הד̇א אלאצל והד̇י הו מעני[d] קולהם כללותיה ופרטותיה יעני אן אלאשיא אלתי תראנא נסתכ̇רגהא[e] בכלל ופרט וכד̇אלך בסאיר שלש עשרה מדות הי מרוייה ען משה מסיני לכן מע[f] כונהא מרוייה ען משה לים יקולון פיהא הלכה למשה מסיני לאנא לא נקול פרי עץ הדר הו אתרוג הלכה למשה מסיני או חובל בחבירו משלם ממון הלכה למשה מסיני אד̇ קד תאצל ענדנא אן אלתפאסיר כלהא ען משה ולהא כמי קלנא אשארה פי אלנץ או אסתכ̇ראג[g] בוגה מן וגוה אלקיאסאת[h] כמי קלנא פכל קצה לים להא אשארה פי אלנץ ולא להא עלקה ולא ימכן תסתכ̇רג בקיאס פפי תלך פקט יקולון הלכה למשה מסיני ולד̇אלך למא קלנא שיעורין הלכה למשה מסיני אעתרצ̇נא ד̇לך וקלנא וכיף תקול ענהא אנהא הלכה למשה מסיני ותרא אלשיעורין משאר אליהא פי פסוק פי קו' ארץ חטה[i] ושעורה כאן[k] אלגואב פי ד̇לך אנהא הלכה למשה מסיני ולים להא אצל תסתכ̇רג מנה בקיאס ולא אשארה אליהא פי גמיע אלתורה ואנמי אסנדת[63]) לד̇לך אלפסוק שבה סימן כי תחפט̇ ותד̇כר ולם יכון[l] ד̇לך מן גרצ̇ אלכתאב והד̇א הו מעני קולהם קרא אסמכתא בעלמא חית̇ מא ד̇כרוה ואנא אסרד עליך הני מעט̇ם אלאחכאם אלתי קאלו פיהא הלכה למשה מסיני בל קד רבמא[64]) אנהא כלהא פיבין לך צחה מא ד̇כרת לך אן לים מנהא ולא ואחדה אסתכ̇רגת באלקיאס[m] ולא ימכן אן תסנד לפסוק אלא עלי טריק אלאסמכתא

הענינים אשר נוציאם בכלל ובפרט כאשר תראה וכן בשאר י"ג מדות הם מקובלים מפי משה מסיני. אבל אע"פ שהם מקובלים מפי משה לא נאמר בהם הלכה למשה מסיני שאין לומר פרי עץ הדר זה אתרוג הלכה למשה מסיני או חובל בחברו משלם ממון הלכה למשה מסיני שכבר נתיסד אצלנו שכל אלו הפירושים מפי משה ויש להם רמזים במקרא או יוציאו אותם בדרך מדרכי הסברא כמו שאמרנו. אבל כל דבר שאין לו רמז במקרא ואינו נקשר בו ואי אפשר להוציאו בדרך הסברא עליו לבדו אמרו הלכה למשה מסיני. ובשביל זה כשאמרנו שיעורין הלכה למשה מסיני נקשה עליו ונאמר איך תאמר שהם הלכה למשה מסיני והנה שיעורין נרמז עליהם בפסוק באמרו ארץ חטה ושעורה. תהיה התשובה בזה שהם הלכה למשה מסיני ואין להם שורש להוציא אותם ממנו בדרך סברא ואין להם רמז בכל התורה אבל נסמכו לזה הפסוק לסימן כדי שתשמור ותזכור ואינו מענין הכתוב וזה מה שאמרו קרא אסמכתא בעלמא בכל מקום שזכרוהו. ואסדר בכאן רוב הדינים שבהם אמרו הלכה למשה מסיני ואפשר שיהיה הכל ויתבאר לך אמתת מה שאמרתי לך שאין מהם אפילו אחת שהוציאוה בדרך סברא ושאי אפשר לסמוך

---

a) B Sukk. 32a. b) B Bab. qam. 83b. c) B Synh. 50b. d) H אלמעני. e) H נסתכ̇רגה. f) P לכנהא. g) P תסתכ̇רג. h) P אלקיאס. i) Deuter. VIII, 8; B Berach. 41a. k) P וכאן. l) P יכן. m) P בקיאס.

את כפה אנה אלדיה ולא פי קולה ובת[a]
איש כהן כי תחל לזנות את אביה וכו׳
באש תשרף אן הד̇י אלחד לא יקאם
עליה אלא אן כאנת אשת איש צ̇רורה
וכד̇לך חדה פי קו׳ תע׳ פי אלתי לא
תוגד להא עלאמאת[b] אלבכורייה אן תרגם
לם נסמע מכ̇תלף מן משה אלי אלאן
פיהא אן ד̇לך לא יכון אלא אן כאנת
אשת איש וקאמת עליהא אלבינה באנה
בעד אלקדושין זנאת[c] [59]) בעדים והתראה
ומא גרי הד̇י אלמגרי פי גמיע אלשראיע
לא אכ̇תלאף פיהא לאנהא כלהא תפאסיר
מרוייה ען משה וענהא וען אמת̇אלהא
קאלו כל התורה כולה נאמרו כללותיה
ופרטותיה ודקדוקיה מסיני לכן מע כונהא
מרוייה ולא אכ̇תלאף פיהא מן חכמה
אלכלאם אלמנזל אנה תסתכ̇רג מנה הד̇ה
אלתפאסיר בוגה[d] מן אלקיאסאת
ואלאסנאדאת [60]) ואלתלויחאת [61])
ואלאשאראת אלואקעה פי אלנץ פאד̇י
ראיתהם פי אלתלמוד יתנאצ̇רון ויכ̇תלפון
פי מערץ̇ אלנצ̇ר ויסתדלון עלי שי מן
הד̇ה אלתפאסיר ומא אשבההא מת̇ל
קולהם פי קו׳ תע׳ פרי עץ הדר עסי אנה
אלרמאן או אלספרגל או ג̇ירהא[e] חתי
אסתדלו עליה מן קולה פרי עץ פקאלו
עץ שטעם עצו ופריו שוין וקאל אכ̇ר[f]
פרי הַדָר על כל מים וקאל אכ̇ר פרי
הַדָר באילנו משנה לשנה פלים ד̇אלך
באן אלאמר משכל ענדהם חתי אסתדלו
עליה בהד̇ה אלדלאיל בל ראינא
בלא מחאלה מן יהושע אלינא אן
אלאתרנג[g] ימסך[h] מע אללולב פי כל
עאם ולא אכ̇תלאף פי ד̇אלך ואנמי
יבחת̇ון[62]) ען אלאשארה אלואקעה פי

בתולים שיסקלוה לא שמענו חולק
בה ממשה ועד עתה שזה דוקא אם
היתה אשת איש והעידו עדים שאחר
הקידושין זנתה בעדים והתראה וכיוצא
בהן בכל המצות אין מחלוקת בהן שכולן
פירושים מקובלים מפי משה ועליהם
ועל דומיהם אמרו כל התורה כולה
נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה
מסיני. אבל אע״פ שהן מקובלים ואין
מחלוקת בהם הרי הוא מחכמת התורה
הנתונה לנו שנוכל להוציא ממנה אלו
הפירושים בדרך מדרכי הסברות
והאסמכתות והערות והרמזים המצויים
במקרא. וכשתראה אותם בתלמוד
מתוכחים וחולקים זה על זה במערכת
העיון ומביאין ראיות על אחד מאלו
הפירושים והדומה להן כגון מה שאמרו
במאמר הכתוב פרי עץ הדר אולי יהיו
רמונים או חבושים או זולתם עד שהביאו
עליו ראיה ממה שנאמר פרי עץ ואמרו
עץ שטעם עצו ופריו שוין ואמר אחר פרי
הָדָר פרי הַדָר על כל מים ואמר אחר פרי
הַדָר באילנו משנה לשנה אלו הראיות
לא הביאו מפני שנסתפק עליהם הענין
עד שנודע להם מהראיות האלה אבל
ראינו בלא ספק מיהושע עד עתה
שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל
שנה ואין בו מחלוקת אבל חקרו על
הרמז הנמצא בכתוב לזה הפירוש
המקובל וכן ראיתם על ההדם וראיתם
על מי שהשחית אבר מאברי חברו שהוא
חייב בממון וראיתם ג״כ על בת כהן
הנזכרת לעיל שהיא אשת איש וכל
הדומה לזה נוהג רק על העיקר הזה. וזה
ענין מה שאמרו כללותיה ופרטותיה ר״ל

a) Lev. XXI, 9. b) Deuter. XXII. 20. c) P זנאה. d) P) בוגוה.
e) H ג̇ירהמא. f) B Sukk. 35a P פרי הדר פרי הדר. g) P אלאתרג.
h) P כאן ימסך.

למשה מסיני[a] עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית הלכה למשה מסיני וכלמא תגלב[b] ואחדה מן הדה אלהלכות פי מא נסתקבלה מן שרח[c] אלמשנה בינתה פי מוצעהא בעון אללה פצארת עלי הדה אלאצול אלתי קדמנא אקסאם אלאחכאם אלמוצועה פי אלשריעה כמסה אקסאם.

אלקסם אלאול אלתפאסיר אלמרוייה ען משה אלמשאר אליהא פי אלנץ או[d] תסתכרג בקיאס והדי[e] לא אכתלאף פיהא אברא בל ענד מא יקול אלשכץ רויה כדי וכדי[f] ארתפע אלכלאם.

ואלקסם אלתאני הי אלאחכאם אלתי קיל פיהא אנהא[g] הלכה למשה מסיני ולא יסתדל[h] עליהא כמא דכרנא והדי[i] איצא ממא לא כלאף פיהא.

ואלקסם אלתאלת הי אלאחכאם אלמתסכרגה בוגוה אלקיאס ויקע פיהא אלאכתלאף כמא דכרנא ויקטע פיהא במדהב אלאכתר כמא[k] אצלנא ההני[l] הדי אדא תכאפא[m][67] אלנצר ולדלך יקולון אם[n] הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה ואנמא יקע אלאכתלאף ואלמנאצרה פי מא לם יסמע פיה רואיה ותגדהם פי גמיע אלתלמוד יבחתון ען וגוה אלקיאס אלתי בסבבהא וקע אלאכתלאף בין אלמכתלפין פיקולו[o] במא קא מפלגי או מא טעמא דר' פלו' או מאי ביניהו לאנהם קד יסוקונה פי הדי אלמעני פי בעץ מואצע פיכברון בסבב אלאכתלאף פיקול[68] אן פלאן תעלק באלקול אלפלאני ופלאן תעלק באלקול אלפלאני ונחו דלך.

אמא צנא מן צן אן אלאחכאם אלמכתלף

קשה ברך הלכה למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית הלכה למשת מסיני ובכל מקום שתבוא אחת מאלו ההלכות במה שאנו עתידים לפרש מן המשנה שם אפרשנה במקומה בעזרת השם. והנה לפי העיקרים האלה שהקדמנו הדינים המיוסדים בתורה נחלקים לחמשה חלקים.

החלק הראשון הפירושים המקובלים מפי משה שיש להם רמז בתורה או נוציאם בדרך סברא וזה אין בו מחלוקת לעולם אבל כשיאמר אחד כך וכך קבלתי אין לדבר עליו.

והחלק השני הם הדינים שנאמר בהם הלכה למשה מסיני ואין ראיות עליהם כמו שזכרנו וזה כמו כן אין חולק עליו.

והחלק השלישי הם הדינים שהוציאו על דרכי הסברא ונפל בם מחלוקת כמו שזכרנו ונפסק בהן על פי הרוב כמו שיסדנו פה זה הוה כשישתוה העיון ולכן אומרים אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה ולא נחלקו ולא התוכחו זה על זה אלא בדבר שלא נשמעה בו הלכה ותמצא בכל התלמוד שהם חוקרים איזו סברא גרמה המחלוקת בין החולקים ואומרים במאי קא מפלגי או מאי טעמא דר' פלוני או מאי ביניהו והם מביאים אותו על ענין זה בקצת מקומות ווזכרים טעם המחלוקת כגון שיאמרו פלוני מחזיק בטענה פלונית ופלוני מחזיק בטענה פלונית וכדומה לו.

אבל מי שיחשוב שהדינים שנחלקו בה כמו כן מקובלים מפי משה ושלא

---

a) B Bab. mez. 60 a. b) P תנגלב. c) H שרוח. d) P או יוכן אן. H אן. e) P והדה. f) fehlt in P. g) fehlt in P. h) P אסתדלאל. i) P והדה. k) fehlt in H. l) fehlt in P. m) P תכאפי. n) B Jeb. 76 b. o) P קיקולון.

כמא ביינא ולא איצא וגדנאהם קט תפקהו
פי שי מנהא או[a] אסתדלו עליה[b] בשי
כל תלקנת מן משה כמא אמרה אללה
בהא. והי[65]) הד"ה חצי לוג שמן לתודה
ורביעית שמן לנזיר ואחד עשר יום שבין
נדה לנדה הלכה למשה מסיני[c] גוד ולבוד
ודופן עקומה הלכה למשה מסיני שיעורין
חציצין ומחיצין הלכה למשה[d] מסיני
ערבה וניסוך המים[66]) הלכה למשה מסיני
תפלין על הקלף ומזוזה על דכססטוס
וספר תורה על הגויל הלכה למשה מסיני[e]
שין של תפלין[f] וקשר של תפלין[g]
ורצועות שחורות ותפלין מרובעות[h]
ומעברתא דתפלין[i] הלכה למשה מסיני
ונכרכות בשערן ונתפרין[k] בגידין הלכה
למשה מסיני[l] כותבין ספר תורה בדיו
ומסרגל הלכה למשה מסיני[m] פחותה מבת
שלש שנים ויום אחד[n] אין ביאתה ביאה
הלכה למשה מסיני[o] העושה שדהו שני
מיני חטים עשאן גורן אחד נותן פיאה
אחת שתי גרנות נותן שתי פיאות הלכה
למשה מסיני[p] זרעוני גנה שאינן נאכלין
מצטרפין אחד מעשרים וארבעה בנופל
לבית סאה הלכה למשה מסיני[q] עשר
נטיעות מפוזרות לתוך בית סאה חורשין
כל בית סאה בשבילן הלכה למשה מסיני[r]
הערלה בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני
והחזן רואה מהיכן התינוקות קורין הלכה
למשה מסיני[s] והאשה החוגרת בסינר
בין מלפניה בין מאחריה הלכה למשה
מסיני[t] ביין התירו לערב קשה ברך הלכה

אותה לפסוק אלא על דרך אסמכתא כמו
שבארנו וגם לא מצאנו לעולם שחקרו
באחת מהן או הביאו ראיות על אחת מהן
אלא לקחום מפי משה כמו שצוהו
הקב"ה. ואלה הם חצי לוג שמן לתודה
ורביעית שמן לנזיר וי"א יום שבין נדה
לנדה הלכה למשה מסיני גוד ולבוד
ודופן עקומה הלכה למשה מסיני שיעורין
חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני ערבה
וניסוך המים הלכה למשה מסיני תפילין
על הקלף ומזוזה על דכססטות וספר תורה
על הגויל הלכה למשה מסיני שי"ן של
תפילין וקשר של תפילין ורצועות שחורות
ותפילין מרובעות ומעברתא דתפילין הלכה
למשה מסיני ונכרכות בשערן ונתפרות
בגידין הלכה למשה מסיני כותבין ספר
תורה בדיו ומסרגל הלכה למשה מסיני
פחותה מבת שלש שנים ויום אחד אין
ביאתה ביאה הלכה למשה מסיני העושה
שדהו שני מיני חטים עשאן גורן אחת נותן
פיאה אחת שתי גרנות נותן שתי פיאות
הלכה למשה מסיני זרעוני גנה שאינן
נאכלין מצטרפין אחד מעשרים וארבעה
בנופל לבית סאה הלכה למשה מסיני
עשר נטיעות מפוזרות לתוך בית סאה
חורשין כל בית סאה בשבילן הלכה
למשה מסיני הערלה בחוצה לארץ
הלכה למשה מסיני והחזן רואה מהיכן
התינוקות קורין הלכה למשה והאשה
החוגרת בסינר בין מלפניה בין מאחריה
הלכה למשה מסיני ביין התירו לערב

---

a) P ולא. b) P עליהא. c) B Menach. 89a. d) B Sukka 5b. e) B Šabb. 79b; Menach. 32a (s. die La. ibid.). f) B Šabb. 28b. g) B Menach. 35b. h) B Šabb. ibid. i) B Menach. 35a. k) P ונתפרות. l) B Šabb. ibid. m) Jer. Megill. 12a n) fehlt in P. o) B Nidd. 45a. p) Pea II, 6. q) Kilaj. II, 2. r) B Moed qat. 5b. P fährt fort: עגול של דבלה שניטמא מקצתו תורמין מן הטהור שיש בו הל"מ הערלה בכל מקום הל"ם. s) B Šabb. 11a. t) ibid. 92b.

באלקיאס בוגה[a] ואן וקע פקליל כמא לם נגד אבדא אכ̇תלאף בין שמאי והלל אלא פי אחאד הלכות לאן קיאסהמא גמיעא פי כל מא יסתכ̇רגאנה בקיאס כאן קריב מן קריב ואלאצול איצ̇א אלתי כאנת[b] (70b) מסלמה ענד הד̇א מת̇ל אלאצול אלמסלמה אלתי כאנת ענד אלאכ̇ר פלמא קל̇ טלב תלאמידהמא[c] וצ̇עף קיאסהם באלאצ̇אפה אלי הלל ושמאי אסתאדיהם וקע אלכ̇לאף בינהם ענד אלמנאצ̇רה פי אשיא כת̇ירה אד̇ קיאס כל שכ̇ץ מנהם עלי קדר ד̇הנה[d] ומא ענדה מן אלאצול והם פי ד̇לך כלה ג̇יר מלוומין לאן לא נכלף נחן אלשכ̇צאן[e] אלד̇י תנאצ̇רא אן יתנאצ̇רה בד̇הן יהושע ופינחס ולא נחן איצ̇א תחת ריב פי מא אכ̇תלפא פיה אד̇ וליסמהא מת̇ל שמאי והלל או מא[f] פוקהמא אד̇ אללה עז וגל לם יסתעבדנא בד̇אלך ואנמי כלפנא אלסמאע מן אלעלמא אי עצר כאן כמא קאל או[g] אל השופט אשר יהיה בימים ההם ועלי[h] הד̇י אלוגה וקע אלאכ̇תלאף לא אנהם ג̇אלטין פי אלרואיאת ורוי ואחד[i] אלחק ואלאכ̇ר אלבאטל ומא אבין הד̇י אלכלאם למן תאמלה ומא אעט̇ם הד̇א אצל פי אלשריעה.

ואלקסם אלראבע הי[k] אלאחכאם אלתי פעלהא אלאנביא ואלחכמים פי כל עצר ועצר עלי טריק אלתסייג[l] קו' ושמרתם[m] את משמרתי והי אלתי תסמיהא אלחכמים גזירות וגא אלנקל עשו[n] משמרת למשמרתי וקד יקע באן ירא אלשכ̇ץ באן יחכם[o] בד̇י[p] ולא ירא שכ̇ץ אכ̇ר בד̇לך וכת̇יר פי אלתלמוד ר' פלוני

כמו שלא נמצא לעולם שנחלקו שמאי והלל אלא בהלכות יחידות מפני שדרכי סברתם היו קרובים זה לזה בכל מה שהוציאו בדרך סברא וגם העקרים המוסכמים אצל זה היו כמו העקרים שהסכים זה האחר עליהם אבל כאשר רפתה שקידת תלמידיהם ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם נפלה מחלוקת ביניהם בעיון על דברים רבים שסברת כל אחד מהם היתה לפי שכלו ולפי מה שהיתה בידו מן העיקרים ואין להאשימם משום זה שלא נכריח לשני חכמים מתוכחים זה עם זה להתוכח בשכל של יהושע ופנחס וגם לא נשארנו בספק במה שנחלקו בו מאחר שאינם כמו שמאי והלל או כמו שהוא למעלה מהם שהקב"ה לא צונו בעבודתו על ענין זה אבל צונו לשמוע מחכמי כל דור ודור כמו שנאמר או אל השופט אשר יהיה בימים ההם ובאופן זה נפלה המחלוקת לא מפני שטעו בקבלה ושהאחר מסר האמת והשני השקר ומה מאד מבואר הדבר הזה לכל המסתכל בו ומה יקר וגדול זה העיקר במצות.

והחלק הרביעי הם הדינים שתקנו הנביאים והחכמים בכל דור ודור לעשותם סייג לתורה ועליהם צוה הקב"ה לעשותם במאמר כללי והוא מה שכתוב ושמרתם את משמרתי ובאה בו הקבלה עשו משמרת למשמרתי והחכמים יקראו אותם גזרות ולפעמים תפול בהם מחלוקת לפי שחכם אחד ראה לגזור כך והאחר לא ראה והרבה התלמוד לומר ר' פלוני גזר

a) H בוגוה. b) H כאנה̇. c) P תלאמודהמא. d) H ד̇הנא. e) P אלשכ̇צין. f) P מן. g) Deuter. XVII, 9. h) P פעלי. i) P אלואחד. k) P פי. l) P אלתסיג ואלחוטה עלי אלשריעה והי אלתי אמר אללה בפעלהא בכלאם מגמל והו קולה ושמרתם את משמרתי וגא... למשמרתי והי אלתי יסמיהא אלחכמים גזרות וקד וקע איצ̇א פיהא אכ̇תלאף באן. m) Lev. XVIII, 30. n) B Jeb. 21a. o) P יחרם. p) P בד̇א מן אגל בד̇א.

פיהא הי איצֿא מרוייה ען משה ואנמא וקע אלאכֿתלאף מן טריק גֿלט אלרואיאת ואלנסיאן[a] ואן אלואחד רוי אלחק ואלאכֿר גֿלט פי רואיתה או נסי או לם יסמע מן אסתאדה כל מא ינבגֿי אן יסמע ויסתדל עלי דֿלך מן קולהם משרבו[b] תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות פהדֿי עלם אללה מן קביח אלקול ומן אלשניע גדא ואנה כלאם גֿיר מחצל ולא צֿאבט ללאצול וטאען פי אלאשכֿאץ אלתי[c] חמלת ענהם אלשריעה והדֿה כלה באטל ואנמי ידעו אלדאעי להדֿי אלאעתקאד אלפאסד קלה אלתחציל לכלאם אלחכמים אלמוגוד פי אלתלמוד לאנהם וגדו אן אלתפסיר מרוי ען משה ודֿאלך צחיח כמא אצלנא ולם יפרקו בין אלאצול אלמרוייה ואלנתאיג אלמסתכֿרגה אמא אנת פמהמא תשך פי שי פלא תשך[d] אן אכֿתלאף בית שמאי ובית הלל פי קולהם מכבדין[e] את הבית ואחר כך נוטלין לידים או נוטלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית לים ואחד מן אלקולין מרוי ען משה ולא סמעה מן סיני ואנמי עלה אכֿתלאפהם מא דֿכר אן אחדהם יחרם אלתצרף בעם ארץ ואלאכֿר יגיז דֿלך וכדֿאלך כל מא אשבה הדֿה אלאכֿתלאפאת אלתי הי פרוע אלפרוע.

ואמא[f] קולהם משרבו תלמידי הלל ושמאי שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלוקת בישראל מעני[g] הדֿי אלכלאם ביין גדא לאן אלשכֿצין אדֿא כאנא אכפא[69]) פי אלפהם ואלנצֿר ומערפה אלאצול אלתי יסתנבט מנהא פלא יקע בינהם אכֿתלאף פי מא יסתכֿרגאנה

נפלה המחלוקת אלא ע"י שטעו בקבלה ושכחוה או מפני שהאחד קבל האמת והשני טעה בקבלתו או שכחה או שלא שמע מפי רבו כל מה שצריך לשמוע ויביא ראיה על זה ממה שאמרו משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות דברים כאלה הם חי נפשי דברים מגונים ומכוערים מאד והנם דברי מי שאין לו ידיעה ואין בידו העיקרים ופוגם באנשים אשר מהם נתקבלו המצות וכל זה שקר ושוא ומה שהביאו להאמין בזאת האמונה הנפסדת אינו אלא מיעוט הסתכלותו בדברי חכמינו הנמצאים בתלמוד שהם מצאו שהפירוש מקובל מפי משה והוא אמת כמו שיסדנו ולא נתנו הפרש בין העיקרים המקובלים ובין הענינים שהוציאו בעיון אבל אתה כל מה שתספק בזה אל יעלה ספק בלבבך שמחלוקת בית שמאי ובית הלל באמרם מכבדין את הבית ואחר כך נוטלין לידים או נוטלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית אין אחד משני דברים האלו מקובל מפי משה מסיני אלא הטעם שגרם מחלוקתם הוא מה שנזכר בתלמוד שהאחד מהם אוסר להשתמש בעם הארץ והשני מתיר וכן כל מה שדומה לאלו המחלוקות שהם ענפים מענפי הענפים.

אבל מה שאמרו משרבו תלמידי הלל ושמאי שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלוקת בישראל ענין זה מבואר מאד שהרי ב' אנשים בהיותם שוים בשכל בעיון וידיעת העקרים שיוציאו מהם לא תפול ביניהם מחלוקת בדבר שמוציאים בדרך סברא בשום פנים ואם תפול תהיה מעוטא

a) P או אלנסילן. b) B Synh. 88b. c) P אללדין. d) P ולא. e) Berach. VIII, 4. f) P) ואנמא. g) P פמעני.

שואלין ודורשין בהלכות פסח בפסח וכו׳ וקאלו משה[a] תיקן הזן בשעה שירד המן ואמא תקנות יהושע ועזרא פכ̇תירה ומנהא תקנות מנסובה אלי אחאד מן אלחכמים בקולהם התקין[b] רבן גמליאל התקין[c] הלל פרוזבול התקין[d] יוחנן בן זכאי וכת̇יר פי אלתלמוד התקין פלוני התקין ר׳ פלוני ומנהא תקנות מנסובה אלי אלג̇מהור בקולהם באושא[e] התקינו או קולהם תקנו חכמים או תקנת חכמים ונחו ד̇לך כת̇יר פג̇מלה אלאחכאם אלמד̇כורה פי אלמשנה תנקסם עלי הד̇ה אלכ̇מסה אקסאם[f]. מנהא תפאסיר מרוייה ען משה להא אשארה פי אלנץ או ימכן אן יקאס[g] עליהא בקיאס ומנהא הלכה למשה מסיני ומנהא מא אסתכ̇רג בקיאס ופיה יקע אלאכ̇תלאף ומנהא גזרות ומנהא תקנות.

ואנמא[h] עלה את̇באתה אלאכ̇תלאף אלואקע בין אלקיאסין פי אלאמור אלתי וקע פיה אלאכ̇תלאף פכמא[i] נצפה וד̇לך אנה לו את̇בת אקאויל מסלמה לא אכ̇תלאף פיהא וילגי כלאם אלד̇י לא יעמל עלי מד̇הבה לכאן[k] יג̇י פי אלזמן בעדה מן רוי צ̇ד אלשי אלד̇י עליה אלעמל מן אלשכ̇ץ אלד̇י כ̇אלף עלי ד̇לך אלמד̇הב או ממן ירא בראיה פכאן יקע אלוהם פי אנפסנא ונקול כיף ירוי הד̇י והו רג̇ל צאדק אן אלאמר אלפלאני חראם ותרי אלמשנה נצת פיה באנה חלאל או באלעכס פאד̇י כאנת ענדנא אלמד̇אהב מעלומה אַנְסַד הד̇י אלכ̇לל ענד מא יקול אלראוי סמעת אן כד̇י וכד̇י חראם נקול לה צדקת לכנה מד̇הב פלאן ואלג̇מהור יכ̇אלף עליה אמא במא קיאסה אחסן או במא וג̇דנא כלאם אכ̇ר יסאעדה.

שירד המן אבל תקנות יהושע ועזרא רבות הם ומהם תקנות מיוחסות ליחידים מן החכמים כמו שאמרו התקין רבן גמליאל התקין הלל פרוזבול התקין יוחנן בן זכאי והרבה בתלמוד התקין פלוני התקין ר׳ פלוני ומהם תקנות מיוחסות להמון החכמים כמו שאמרו באושא התקינו או תקנו חכמים או תקנת חכמים וכדומה לזה הרבה. אם כן כל הדינים הנזכרים במשנה נחלקים על אלה החמשה חלקים. מהם פירושים מקובלים מפי משה ויש להם רמז בתורה או אפשר להיות סוברים עליהם סברא ומהם הלכה למשה מסיני ומהם מה שהוציאו בדרך היקש ובו נפלה המחלוקת ומהם גזרות ומהם תקנות.

והטעם שהצריכו לכתוב המחלוקת שנפלה בין הסברות באותן הדברים שנחלקו בהם הוא כמו שאומר שאלו כתב הלכות פסוקות שאין מחלוקת בהם ונדחו דברי מי שאין הלכה כמותו אפשר שיבא אחר כן מי שקבל הפך הדבר שעליו נפסקה ההלכה מהחכם החולק על הדעה ההיא או ממי שהוא נוטה לדעתו ויכנס ספק בנפשותינו ונאמר איך יקבל זה שהוא איש נאמן שדבר פלוני אסור והנה המשנה אומרת בו שהוא מותר או בהפך אבל כשיהיו אלו הדעות ידועות אצלנו נגדר זה הפרץ כי כשיאמר המקבל שמעתי שכמו זה וזה אסור נאמר לו כן דברת מיהו זה דעת פלוני ורבים חולקים עליו או פלוני חולק עליו והלכה כדעת החולק או מפני שסברתו יותר נכונה או מפני שמצאנו דבר אחר מסייעהו.

---

a) B Berach. 48b. b) B Gitt. 34b. c) Šebiith X, 3. d) B Bez. 5a e) B Kethub. 49b. f) P אלאקסאם. g) P ינקאס. h) P ואמא. i) P פמא. k) Edijoth I, 6.

גזר משום כך וכך ור׳ פלוני לא גזר והד׳י איצ׳א סבב מן אסבאב[a] אלאכ׳תלאף אלא תרי בשר עוף בחלב הי[b] גזרה מדרבנן להרחיק מן העבירה ולא יחרם מן אלתורה ג׳יר בשר בהמה טהורה[c] וחרם אלחכמים בשר עוף אבעאד ען אלשי אלחראם ומנהם מן לם ירי[d] בהד׳ה אלגזרה לאן ר׳ יוסי הגלילי כאן יביח אכל בשר עוף בחלב וכאן אהל בלדה כלהם יאכלונה כמא שהר פי אלתלמוד[e] ואד׳י וקע אלאג׳מאע איצ׳א עלי שי מן הד׳ה אלגזרות פלא סביל לאלתעדי עליהא בוג׳ה ומתי מא שהר תחרימהא פי ישראל פלא סביל לכ׳לאף תלך אלגזרה ולו אלאנביא לא יקדרו[72][f]) ינקצ׳ונה ונץ אלתלמוד אן אליהו לא יקדר ינקץ ואחדה משמונה עשר דבר שגזרו עליהן בית שמאי ובית הלל ועללו ד׳לך וקאלו לפי[g] שאסורן פשוט בכל ישראל.

ואלקסם אלכ׳אמס הו[h] אלאחכאם אלתי עמלת[i] עלי טריק אלתפקה ואלאצטלאח פי אלאמור אלג׳אריה בין אלנאס ממא ליס פי ד׳לך זיאדה פי אלשריעה ולא נקצאן או פי אמור הי מצלחה אלנאס פי אמור אלשריעה והי אלתי יסמונה אלחכמים תקנות ומנהגות ולא יג׳וז אלתעדי עליהא בוג׳ה אד׳ ואג׳מעת אלמלה עליהא וקד נהי שלמה ען אלתעדי עליהא וקאל ופריץ[k] גדר ישכנו נחש והד׳ה אלתקנות כת׳ירה[l] ג׳דא מד׳כורה פי אלתלמוד ואלמשנה מנהא פי אלמעני אלאיסור ואלהתר ומנהא פי מעני אלאמואל[73]) ומנהא תקנות ממא פעלה[m] אלאנביא מת׳ל תקנות משה ויהושע ועזרא כמא קאלו משה תיקן[n] להן לישראל שיהיו

משום כך וכך ור׳ פלוני לא גזר וזה כמו כן סבה מסבות המחלוקות הלא תראה בשר עוף בחלב שהוא גזרה מדרבנן להרחיק מן העברה ולא נאסר בתורה אלא בשר בהמה טהורה אבל אסרו חכמים בשר עוף כדי להרחיק מן העברה ויש מהם שלא ראה לגזור גזירה זו שהרי ר׳ יוסי הגלילי היה מתיר לאכול בשר עוף בחלב וכל אנשי עירו היו אוכלים אותו כמו שנתפרסם בתלמוד וכשתפול ההסכמה על אחת מאלה הגזרות אין אתה רשאי לעבור עליה בשום פנים וכשיהיה איסורה פשוט בכל ישראל אסור לחלוק עליה ואפילו הנביאים לא יוכלו לבטל אותה וכן אמרו בתלמוד שאליהו לא היה יכול לבטל אחד משמנה עשר דבר שגזרו עליהן בית שמאי ובית הלל והביאו טעם לזה ואמרו לפי שאסורן פשוט בכל ישראל.

והחלק החמישי הם הדינים העשויים על פי החקירה וההסכמה בדברים הנוהגים בין בני אדם שאין בהם הוספה על המצות ולא גרעון או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה וקראו אותם החכמים תקנות ומנהגים ואסור לעבור עליהם בשום אופן באשר הסכים עליהם כל קהל ישראל וכבר אמר שלמה על העובר עליהם ופורץ גדר ישכנו נחש ואלו התקנות רבות מאד ונזכרות בתלמוד ובמשנה מהם בענין איסור והיתר ומהם בענין הממונות ומהם תקנות שתקנו הנביאים כמו תקנות משה ויהושע ועזרא כמו שאמרו משה תקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בהלכות פסח בפסח וכו׳ ואמרו משה תקן הזן בשעה

a) P סבב. b) P הו. c) P בהמה וחיה. d) P יר. e) B Šabb. 130a. f) P יקדרון. g) B ʿAbod. zar. 36a. h) P הי. i) H עלמת. k) Qoheleth X, 8, l) P הי כת׳ירה. m) P פעלהא. n) B Megill. 4a.

ואלגז אלתֿאלתֿ פי אלנמאכח ותפציל אלאחכאם אלואקעה בין אלרגאל ואלנסא מתֿל אליבום ואלחליצה ואלכתובות ואלקידושין ואלגטין ומא יליק אן יקאל בכל פצל מנהא.

ואלגז אלראבע פי אלאחכאם ואלכֿצומאת אלואקעה בין אלנאס פי אלמעאמלאת ואלמבאיעאת ואשתראך אלדמן[76]) ומא אשבה דֿאלך.

ואלגז אלכֿאמס פי אלקראבין עלי אכֿתלאף אחכאמהא וכתֿרה פנונהא.

ואלגז אלסאדס פי אלטהאראת ואצֿדאדהא וסמי[77]) כל גז מנהא סדר פסמי אלגז אלאול סדר זרעים ואלתֿאני סדר מועד ואלתֿאלתֿ סדר נשים ואלראבע סדר נזיקים ואלכֿאמס סדר קדשים ואלסאדס סדר טהרות.

ואבתדי בסדר זרעים לכון אלחכם פיה פי שראיע תנֿתג בנבאת אלארץֿ ונבאת[a] אלארץֿ הוא גֿדא אלחיואן ומא לם[b] יכון אלאנסאן חי בתנאול אלגֿדֿא לם תמכנה אלעבודה בונה מן וגוה אלעבאדה פלדֿלך קדם אלכלאם פי אלשראיע אלמכֿתצה בנבאת אלארץֿ תֿם אתבע[c] דֿלך בסדר מועד לאן כדֿאלך הי רתבה אלנץֿ והו קול אללה שש[d] שנים תזרע את ארצך והשביעית תשמטנה ובעדה ששת ימים תעשה מעשיך שלש רגלים תחג לי בשנה תֿם ראי באן יקדם אחכאם אלנסא קבל סאיר[78]) אלכֿצומאת אקתפי לאתֿאר[e] אלנץֿ לאן כדֿלך פעל אללה וכי[f] ימכר איש את בתו כי ינצו אנשים ובעדה כי יגח שור פקדם סדר נשים עלי נזקים וספר ואלה שמות משתמל עלי הדֿה אלארבעה אגראץֿ אעני גֿרץֿ סדר זרעים וסדר מועד וסדר נשים

והחלק השלישי בבעילות ופירוט הדינים שיש בין האנשים והנשים כגון היבום והחליצה והכתובות והקידושין והגטין ומה שראוי לומר בכל חלק מהם.

והחלק הרביעי בדינים ומריבות שבין אדם לחברו בסחורות ובמקח וממכר ובשותפות הקרקעות והדומה לו.

והחלק החמישי בקרבנות כפי השתנות משפטיהם ורוב עניניהם.

והחלק השישי בטהרות והפכם. וקרא כל חלק מהם סדר החלק הראשון קרא סדר זרעים והשני סדר מועד והשלישי סדר נשים והרביעי סדר נזיקים והחמישי סדר קדשים והששי סדר טהרות.

והתחיל בסדר זרעים לפי שהוא כולל מצות מיוחדות בצמח הארץ וצמח הארץ הוא מחיה לכל בעלי חיים ואם אין האדם חי באכילת מזון אי אפשר לו בשום פנים לעבוד עבודת השם ומשום זה הקדים לדבר במצוות המיוחדות בגידולי הארץ ואח"כ דבר על סדר מועד שכן דרך סדורם בתורה כמ"ש שש שנים תזרע את ארצך והשביעית תשמטנה ואחר כך ששת ימים תעשה מעשיך שלש רגלים תחג לי בשנה ואחר כן ראה להקדים דיני נשים לכל דיני מריבות כדי ללכת אחרי הכתוב כי כן עשה השם שאמר וכי ימכר איש את בתו כי ינצו אנשים ואחר כך כי יגח שור כן הקדים סדר נשים על סדר נזיקין. וספר ואלה שמות כולל אלו הארבעה ענינים כלומר ענין סדר זרעים וסדר מועד וסדר נשים

---

a) P ובנבאת. b) P לא. c) P אשפע. d) Exod. XXIII, 10, 11, 12, 14.
e) P לאתֿר. f) Exod. XXI, 7, 22, 28.

ואמא את̇באתה כלאם יחיד ורבים לאן קד תכון אלהלכה כיחיד פאראד אן יעלמך אן[a] אד̇י כאן קיאס צ̇אהר ולו לאלמפרד יסמע מנה ולו כ̇אלף̇ עליה אלג̇מהור.

ואמא[b] את̇באתה מד̇הב שכ̇ץ ת̇ם רגועה ען ד̇לך אלמד̇הב מת̇ל קולהם בית שמאי אומרין כך וכך ובית הלל אומרין כך וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי פד̇לך ליעלמך טלב[c] אלחק ואית̇אר אלצדק לאן האולי אלאכדאן אלכבאר אלפצ̇לא אלנבלא[d] אלכת̇ירי אלעלם אלסאלמי אלעקול למא ראו כלאם מן כ̇אלפהם אחסן מן כלאמהם ואקוי נצר האודו[e] [74]) ורגעו למד̇הבה ובאלאחרי ואלאג̇דר סאיר אלנאס אד̇י ראי אלחק מע כ̇צמה ינקאד[f] [75]) ולא ילג̇[g] והד̇י הו קול אללה צדק[h] צדק תרדף̇ ועלי הד̇י יקול אלחכמים הוי[i] מודה על האמת יעני אנך ואן כנת קאדרא עלי תכ̇ליץ נפסך בחג̇ג̇ גדלייה אד̇י עלמת אן כלאם ג̇ירך אלד̇י חנתך עליה צ̇אהרה בחסב צ̇עפה או באסתקדארך עלי אלמג̇אלטה הו אלחק פארגע אלי כלאמה וצ̇ע אלמכ̇אצמה.

פלמא ראם תאליף̇ הד̇א אלדיואן עלי הד̇ה אלבנייה ראי באן יקסמה אקסאמא פגואה סתה אגזא.

אלג̇ז אלאול פי אלשראיע אללאזמה פי נבאת אלארץ̇ מת̇ל אלכלאים ואלשמטה ואלערלה ואלתרומות ואלמעשרות וסאיר אלחקוק.

ואלג̇ז אלת̇אני פי אלפצול ואלאעיאד ולואזמהא ואכ̇תלאף̇ אחכאמה ואלמחט̇ור מנהא ואלמנדוב ואלמבאח ומא יצלח אן יתצל בכל פצל מנהא מן אלאחכאם ואלשראיע.

והטעם שכתב דברי יחיד ורבים הוא מפני שאפשר להיות הלכה כיחיד ורצה ללמדך שכשתהיה סברא פשוטה ואפילו ליחיד שומעין לו אע״פ שרבים חולקים עליו.

והטעם שכתב דעת איש אחד ואחר כן חוזר ממנה כגון מה שאמרו בית שמאי אומרין כך ובית הלל אומרין כך וחזרו ב״ה להורות כדברי ב״ש. בזה בא להודיעך אהבת האמת ובחירתו שהרי אלו האנשים הנכבדים המפוארים הנדיבים המופלגים בחכמה ושלמים במדע כשראו דברי החולק עליהם טובים מדבריהם ועיונו יותר נכון הודו לו וחזרו לדעתו כל שכן שאר האנשים בראותם האמת עם בעל מחלקתם יהיו נוטים לאמת ואל יקשו עורף וזהו דברי הכתוב צדק צדק תרדף ועל זה אמרו החכמים הוי מודה על האמת ר״ל אע״פ שתוכל להציל נפשך בטענות וכוחיות כשתרע שאמת הם דברי חברך אשר טענתך שטענת עליו תראה לעינים מפני חולשתו או מפני יכולתך להטעות חזור לדבריו והריב נטוש.

וכאשר חשב המחבר לחבר זה הספר על זאת התכונה ראה לחלק אותו לששה חלקים.

החלק הראשון במצות המחויבות בצמח הארץ כמו כלאים ושמטה וערלה ותרומות ומעשרות ושאר מתנות.

והחלק השני בפרקי השנה והמועדים ומה שנתחייב בהן והשתנות משפטיהם ומה שאסור ומה שראוי והגון ומה שמותר לעשות בהם ומה שנכון לחבר בכל חלק מהם מן הדינים והמצות.

---

a) ibid. I, 5. שאם יראה וכו׳. b) P ואנמא. c) Edijoth. I, 4. d) B אלכדלא (sic!). e) P האורוא. f) H ינאקד. g) H ילגו. h) Deuter. XVI, 20. i) Aboth V, 7.

אלחקוק אלתי תלזם אלזרע אנמי תלזם בעד חצדה ואלפיאה תלזם אלסנבל והו פי אלארץ̇ ולד̇אלך קדם אלקול פיהא ובעד פיאה דמאי לאן לאלעניים פיה איצ̇א זכות מת̇ל מא להם פי אלפיאה עלי מא קאלו מאכילין[a] את העניים דמאי ובעד דמאי כלאים לאן כד̇לך רתבה אלנץ פי קדושים תהיו לא[b] תכלה פאת שדך ובעדה שדך לא תזרע כלאים ת̇ם בעד כלאים שביעית וכאן אלואגב אן תכון מסכת ערלה בעד כלאים לאן כד̇אלך הי רתבה אלתנזיל[c] לולא אנה ראי אן אלערלה ליסת צ̇רורה[d] לאן טאלמא[80]) לם יג̇רס לא תלזמה ערלה ואלשביעית צ̇רורה[e] ות̇ם אן אלשמטה פיהא סדר מן אלתורה מג̇רד פלד̇לך קדם אלקול פי אלשמטה ומן בעד שביעית מסכת תרומה לאנהא אעני אלתרומה אול חק יכ̇רג מן אלזרע ומן בעד אלתרומה מעשר ראשון[81]) לאנה אלתאלי ללתרומה פי אלאכ̇ראג ומן בעד מעשר ראשון מעשר שני עלא אלרתבה ומן בעדה מסכת חלה לאן בעד אן יכ̇רג מן אלזרע הד̇ה אלחקוק עלא מא וצפנא תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני חיניד̇ יטחן ויצנע מנה דקיק ויעגן ויתחייב בחלה פלמא תם אלכלאם עלי אלזרע וחקוקה אכ̇ד̇ פי אלכלאם עלי אלת̇מאר פבעד חלה[f] תכלם עלי אלערלה ת̇ם עלי אלבכורים עלי רתבה אלנץ אלערלה פי ויקרא ואלבכורים פי והיה כי תבוא פאנתהי[g] תקסים אלקול פי זרעים אחדי עשר מסכתא.

ת̇ם אכ̇ד̇ קסמה אלקול פי סדר מועד עלי[h] אנואעה איצ̇א עלי מא עמל פי זרעים פאבתדי במסכת שבת לקדמה פי אלשרף ת̇ם אנה כל סבעה איאם פכת̇ר

אחר ברכות שכל המתנות שאדם חייב בהן על הזרע לא יתחייב בהן אלא אחר קצירו אבל בפיאה חייב בשבלים והם עדיין בקרקע ובשביל זה הקדים לדבר בה. וסדר אחר פיאה דמאי משום שיש גם כן לעניים זכות כמו שיש להם בפיאה כפי שאמרו מאכילין את העניים דמאי ואחר דמאי כלאים שכן סדר הכתוב בקדושים תהיו לא תכלה פאת שדך ואחריו שדך לא תזרע כלאים וסדר אחר כלאים שביעית והיה נכון להיות מסכת ערלה אחר כלאים שכן סדר התורה לולי שראה שהערלה לא בכל ענין אדם מוכרח לה שכל זמן שלא נטע לא יתחייב בערלה והשביעית היא מן המצות שאדם מוכרח לעשותם ועוד שהשמטה יש לה סדר מיוחד מן התורה ולפיכך הקדים לדבר על השמטה וסדר אחר שביעית מסכת תרומה מפני שהתרומה מתנה ראשונה שמוציאין מן הזרע וסדר אחר תרומה מעשר ראשון מפני שהוא שני לתרומה בדין הפרשה וסדר אחר מעשר ראשון מעשר שני לפי שכן סדר הפרשתם וסדר אחרי כן מסכת חלה בשביל שאחר שמוציאין מן הזרע אלו המתנות שהם תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני כמו שאמרנו אז יטחנוהו ועושין אותו קמח ולשין אותו ויתחייב בחלה וכשהשלים לדבר על הזרע ומתנותיו החל לדבר על הפירות וסדר אחר חלה מסכת ערלה ואחר כן בכורים שכך סדרם הכתוב הערלה בויקרא והבכורים בפרשת כי תבוא ועלה מספר החלקים בסדר זרעים לעשתי עשר מסכתות.

ואח"כ התחיל לחלק גם סדר מועד למיניו הפרטיים כמו שעשה בסדר זרעים

a) Demai III, 1. b) Lev. XIX, 9, 19. c) ibid. XIX, 23. d) P צ̇רוריה. e) P צ̇רוריה. f) P אלחלה. g) H פאנתה. h) P אלי.

וסדר נזיקין תֿם אנתקל מן ואלה שמות
אלי ספר ויקרא עלי רתבה אלתנזיל פגעל
בעד סדר נזיקים סדר קדשים ובערה סדר
טהרות לאן כדֿאלך הי רתבה אלנץ קדם
אלחכם פי אלקראבין קבל אלחכם פי
אלטמאות ואלטהרות לאן אלטהרות אנמי
אבתדי בהא מן ויהי ביום השמיני

פלמא אן חצר הדֿה אלסתה אנגאס
אלמחיטה בגמלה אלשראיע ראי באן
יקסם כל גנ׳ מנהא אלי אנואעה עלי מא
ילזם וסמא כל נוע מסכתא תֿם קסם אלקול
פי כל נוע אלי פצול וסמי כל פצל פרק תֿם
קסם אלקול פי כל פצל אלי פצול אקרב
סהלה אלמאכֿדֿ[a] לאלחפֿץ ואלתעלים וסמי
כל פצל מן תלך אלפצול אלצגֿאר הלכה.

פקסם[b] אלקול פי סדר זרעים עלי מא
אצף אול מא בדא בברכות ועלה דֿלך
אן אלטביב אלמאהר אדֿי אראד חרז צחה
אלצחיח עלי מא הו עליה פאול מא
יתקדם בצלאח[c] אלגדֿא פלדֿאלך ראי
הדֿי אלמֿאֿייר[d] באלחק אן יבתדי בברכות
לאן כל[e] מן[f] יאכל לא יקדר אן[g] יאכל
חתי יבארך פראי אן אחק מא יבדי בה
אלכלאם פי אלברכות ליצלח אלגדֿא
לאלמאכל[h] אצלאחא מעֿנויא.

תֿם ראי באן לא יכון אלכלאם פי
גֿרץ מן אלאגֿראץ נאקץ בל יתכלם עלי
גמלה אלברכות אללאזמה לאלאגדֿיה
ולאלשראיע ולים תֿם שריעה לאזמה לכל
רגל[79]) כל יום אלא קרית שמע פקט ולים
מן אלאתקאן אן יתכלם פי ברכות קרית
שמע קבל אן יתכלם פי קרית שמע
נפסהא פבדא מאמתי קורין את שמע
ומא אתצל בדֿאלך תֿם רגע אלי גֿרץ אלסדר
והו אלכלאם פי שראיע אלארץ פבדא
במסכת פיאה בעד ברכות לאן גמיע

וסדר נזיקין. מן ואלה שמות בא לדבר
על ענין ספר ויקרא כפי סדר התורה
וסדר אחרי נזיקין סדר קדשים ואחריו
סדר טהרות שכן סדרם הכתוב והקדים
דיני הקרבנות לדיני טומאה וטהרה שהרי
הטהרות לא התחיל בהם קודם ויהי
ביום השמיני.

וכשאסף אלו הששה מינים הכוללים
כל המצוות ראה לחלק כל אחד מהם
אל מינים פרטיים כפי מה שהוא ראוי
וקרא שם כל אחד מסכתא אחר כן חלק
המאמר של כל מין פרטי לפרקים וקרא
שם כל אחד פרק אחר כן חלק מאמר כל
פרק לפרקים קטנים נכוחים להבין וקלים
לדעתם על פה ולהורותם וקרא שם כל
אחד מאלו הפרקים הקטנים הלכה.

וחלק המאמר בסדר זרעים כמו שאומר
התחיל בברכות לפי שהרופא הבקי
כשירצה לשמור בריאות הבריא על
התכונה שהיא עומדת עליה יקדים לכל
דבר תיקון המזון וע״כ ראה אוהב האמת
הזה להתחיל בברכות שכל מה שיאכל
האוכל אין לו רשות לאכול עד שיברך
והיינו שראה שהיותר נכון שבו יתחיל
דבריו יהיו הברכות כדי לתקן המזון
תיקון עניני.

אחר כך ראה שלא יהיה חסר בענין
מן הענינים ולפיכך דבר על כל הברכות
שאדם חייב בהם על המזונות ועל המצות
ואין לך מצוה שכל איש חייב בה בכל
יום אלא קריאת שמע בלבד ואין נכון
לדבר בברכות קריאת שמע קודם שידבר
על ק״ש בעצמה לפיכך התחיל מאמתי
קורין את שמע ובכל מה שנתחבר אליו
ואח״כ חזר לענין הסדר והוא לדבר במצות
השייכות בארץ והתחיל במסכת פיאה

a) P אלמאכוד. b) P וקסם. c) P באצלאח. d) P אלמויד. e) fehlt in P.
f) H מא. g) fehlt in P. h) fehlt in P.

פאבתדי ביבמות ואלעלה אלתי געלתה
אן יבתדי ביבמות ולם יבתדי בכתובות אלד֗י
יעט[a] אלנט֗ר אנהא תתקדם לאן אלזואג
אמר אכ֗תיארי וליס לבית דין אן יוכלו
עלי אלשכ֗ץ אלי אן יתזווג ואליבום יגבר
עליה ויקאל לה או חלוץ או יבם
ואלבדאיה[b] באלאמר אלצ֗רורי אולי פבדי
ביבמות ובעד ד֗לך בכתובות ובעד כתובות
נדרים לאן פרשת נדרים כלהא אנמא
אלתפקה פיהא פי אימאן אלנסא כמא
קאל בין[c] איש לאשתו בין אב לבתו
וענד מא תכמל אלזיגה ותכנס לחופה
לה אן יפר נדריה פלד֗אלך אסנד נדרים
לכתובות ומן בעד נדרים נזירות לאן
אלנזירות איצ֗א מן גמלה אלנדרים ואד֗א
נדרה[d] באשה בנזיר לבעל שיפר נדריה
פלד֗לך אתבע נדרים בנזירות פלמא תם
אלזואג ומא ילזם ענה מן הפרת נדרים
אכ֗ד פי אלטלאק לאן בעד אלזואג יקע
אלטלאק פגעל גטין בעד נזירות[82] ובעד
גטין שוטה לאנהא איצ֗א מן גר֗ץ אלטלאק
לאנהא אד֗י זנת[e] קהר אלזוג[f] עלי
אלטלאק עלי מא יבין פי מוצ֗עה ובעד
שוטה קידושין ובה כ֗תם סדר נשים ובקי
אלסואל לם אכ֗ר קידושין והי אחק
באלתקדים ומכאנהא אנמי כאן יכון קבל
כתובות פאן קלת אנה לם יגעלהא קבל
כתובות לילא[g] יפצל בין יבמות וכתובות אד֗
המא גר֗ץ ואחד אעני אלדכ֗ול באלאמראה
ואתצל לה אלכלאם כמא קלנא פאן[h]
כאן ולא בד פקבל גטין חתי כאן תכון
אלרתבה קידושין ת֗ם גטין עלי נצ֗אם
פגואב ד֗לך אנה אנמא פעל ד֗אלך אקתפי
ברתבה אלכתאב אלד֗י תכלם פי אלטלאק
קבל קידושין והו קולה תע' וכתב[i] לה ספ־

בסדר נשים והתחיל ביבמות והטעם
שהצריכו להתחיל ביבמות ולא בכתובות
שעיון השכל נותן להקדימו הוא מפני
שהנשיאין דבר העומד ברשות האדם
ואין לבית דין כח לכוף שום איש שישא
אשה אבל היבום הוא מוכרח לעשותו
ויאמר לו או חלוץ או יבם וההתחלה
בדברים מוכרחים היא הנכון ועל כן
התחיל ביבמות וסדר אחר כן כתובות
ואחר כתובות נדרים שפרשת נדרים כולה
ההתבוננות שיש בה אינה אלא בענין
גדרי נשים כמו שנאמר בין איש לאשתו
בין אב לבתו וכשיהיו הנשואין נמורין
ונכנסה האשה לחופה יש לבעלה רשות
להפר נדריה ומפני זה סמך נדרים
לכתובות ואחר גדרים סדר נזירות בשביל
שהנזירות גם כן מכלל הנדרים וכשהאשה
נודרת בנזיר יוכל הבעל להפר נדריה
ולפיכך סדר אחר נדרים נזירות וכשהשלים
לדבר על הנישואין ומה שיתחייב בהן
מהפרת הנדרים התחיל בענין הגירושין
שהגירושין באין אחר הנשואין וסדר גטין
אחר נזירות ואחר גטין סוטה שענינה
מענין הגירושין שהאשה כשתונה יש לכוף
האיש על הגירושין כמו שיתבאר במקומו
וסדר אחר סוטה קידושין ובה חתם סדר
נשים. ועתה יש לשאול מפני מה סדר
קידושין באחרונה והיה היותר נכון להקדימה
ולסדרה קודם כתובות ואם תאמר שלא
סדרה קודם כתובות שלא יפריש בין יבמות
לכתובות שענינם אחד כלומר ענין ביאה
ונקשרו דבריהם כמו שאמרנו ואם היה זה
מן הצורך עכ"פ היה לו להקדימה לגטין
כדי שיבוא על הסדר בראשונה קידושין
ואחריה גטין שכן הסדר. תהיה התשובה

---

a) P יעטי. b) P ואלבדאה. c) P Num. XXX, 17. d) fehlt in H.
e) P זאנת. f) P אלזוגאן. g) H ללא. h) H ואן כאן פלא. i) Deuter. XIV, 1, 2.

דורה פי אלזמאן ובה איצֿא בדי אלכתאב[a]
פי אול אלאעיאד ובעד שבת עירובין
לאנה מן גרץֿ אלשבת ובעדה בפסחים
לאנהא אול שריעה שרענא אללה עלי
ידי משה והי איצֿא אלתאליה לאלשבת
פי פרשת מועדות[b] ובעדה שקלים עלי
רתבה אלנץ איצֿא תֿם כפורים בעד שקלים
עלי רתבה איצֿא לאן שריעה שקלים פי
כי תשא וכפורים פי אחרי מות תֿם אכֿד
אתמאם אלכלאם עלי שלש רגלים וכאן
קד תכלם עלי פסחים פבקי לה אלכלאם
עלי סכות ושבועות ולם יכון[c] מעה מא
יתכלם פי שבועות סוי אמור תכֿץ[d] כל
יום טוב והי מסכת ביצה פקדם סוכה עלי
ביצה לכתֿרה שראיע סכות פלם יבק לה
מן אלפצול אלמדֿכורה פי אלנץ סוי
ראש השנה פתכלם בעד ביצה עלי ראש
השנה וכמל לה אלכלאם עלי אלפצול
אלמדֿכורה פי אלתורה תֿם אכֿד פי אלפצול
אלמדֿכורה פי כתב אלאנביא עליהם
אלסלאם והי איאם אלצום[e] אלדֿי[f] תקנו
נביאים פאתבע אלכלאם עלי[g] ראש
השנה באלכלאם עלי תעניות תֿם[h] מן
בעד תעניות אלמגלה לאנהא תקון נביאים
אלמתאכֿרין לאלדֿין התקינו תעניות תֿם
מן בעד מגלה מועד קטן לאנה בינה ובין
איאם פורים שרכה אדֿ יחרם פיהמא
גמיעא אלציאם ואלהספד[i] פלמא תם
אלכלאם עלי אלפצול ולואזהמא ומא
אתצל בהא אכֿתם דֿלך במסכת חגיגה
לאנהא ממא ילזם פי שלש רגלים ואכֿרה
לאנה גֿיר עאם לאן לא ילזם גֿיר אלדֿכור
במא קאל אללה כל[k] זכורך פאנתהת קסמה
אלקול פי מועד שנים עשר[l] מסכתא.
תֿם אכֿד פי קסמה אלקול פי נשים

והתחיל במסכת שבת מפני שהיא קרמון
במעלה ועוד שהיא בכל יום שביעי והרבה
תקופותיה בזמן ובה התחילה ג"כ התורה
במועדות וסדר אחר שבת עירובין מפני
שזה מענין שבת ואחריו פסחים שהוא
המציה הראשונה שצונו הקב"ה ע"י משה
ועוד שהוא שניה לשבת בפרשת מועדות
וסדר אחר כן שקלים כפי סדר התורה
וסדר כפורים אחר שקלים גם הם לפי
סדרן שמצות שקלים בפרשת כי תשא
וכפורים בפרשת אחרי מות אח"כ בא לסיים
דבריו בשלש רגלים וכבר דבר על פסחים
ונשאר לו לדבר על סוכות ושבועות ולא
היה לו מה שידבר בו בשבועות אלא
דברים המיוחדים בכל יום טוב והוא
מסכת ביצה והקדים סוכה על ביצה לרוב
המצות שיש בסוכות ולא נשאר לו מן
המועדים הנזכרים בתורה אלא ראש השנה
ודבר אחר ביצה על ראש השנה וכשהשלים
דבריו על המועדים הנזכרים בתורה חזר
לדבר על הימים הנזכרים בספרי הנביאים
ע"ה והם הצומות שתקנו הנביאים וסדר
אחר ראש השנה תעניות ואחר תעניות
מגלה מפני שהיא תקנת הנביאים שהיו
אחר אותן שהתקינו תעניות וסדר אחר
מגלה מועד קטן מפני ההצטרפות שיש
בינו ובין ימי הפורים שבשניהם אסור
התענית וההספד וכאשר השלים לדבר על
אלו הזמנים וחובותיהם וכל מה שנתחבר
אליהם חתם זה הענין במסכת חגיגה שבה
מחובת שלש רגלים והניחה לאחרונה בשביל
שאינו ענין כללי משום שאינה חובה אלא
על הזכרים כמו שכתוב כל זכורך ועלו חלקי
סדר מועד לשנים עשר מסכתות.
אחר כן התחיל לחלק המאמר שיש

a) Lev. XXIII, 3. b) ibid. 5. c) P יכן. d) P תכתץ. e) P אלציאם. f) P אלתי. g) עלי bis באלכלאם in H doppelt. Dittographie. h) P ומן. i) אלתספד. k) Exod. XXIII, 17. l) P אתנתא עשרה.

מכות שבועות לאנה[a] וקע איצׄא אכׄר
תלך ואבתדי הדׄה תשאבה פי אלאחכאם
כמי דׄכר פי אלתלמוד ומצׄאף אלי דׄלך
אנה איצׄא מן פעל אלחכאם לאן לא
יג̇בר עלי אלימין גׄיר אלחאכם פלמא תם
אלכלאם פי אלחכאם ואלאחכאם ומא
יכׄתץ בה פעל אלחכאם מן אלצׄרב ואיגׄאב
אלאימאן תכלם פי עדיות ומעצׄם גׄרץׄ
הדׄה אלמסכתא אן יקול לך גמיע אלהלכות
אלתי שהד פיהא אקואם מותוקין[b] לאן
שהאדתהם מעמול בהא פהו צׄרב מן
אלאחכאם לאן אלשהאדאת אנמי תודי בין
ידי אלחכאם[c] וכדׄלך כל שהאדה מנהא
אנמי כאן פי בית דין ואכׄרהא בעד
שבועות לאן שבועות אמור תחתאג עלי
מרור אלדהר[d] ועדיות אלכׄבאר באחכאם
קד שהד בהא בין ידי חכאם אוקאת
פקבלוהא.

תׄם אכׄד פי אלתפקה[e] פי עבודה
זרה לאנה אמר צׄרורי לאלחאכם ובה
יכון כמאל אלחכאם במערפה נואמים
תלך אלמעבודאת ומא יחתאג אליהא
פידרי כיף יחכם פיהא לאן מן עבד זחל
בעבאדה אלזהרה או דעא אלמשתרי
בדעוה אלמריך לא ילזמה אלקתל[f] כמא
גאנא אלנקל אלצחיח ואכׄרה לאנה קליל
אלוקוע אלא פי אלשאדׄ פלמא כמל לה
כלמא יחתאג אליה אלחאכם אכׄד פי
אבות ודׄלך לגׄרצׄאן[g] אחדהמא ליעלמך
צחה אלסנד ואלנקל אנה צחיח אלכאפה
ען אלכאפה פלדׄלך יגב אן יכרם אלרגל
אלעאלם וינזל אלמנזלה אלעליא לוצול
אלרואיה אליה לאנה פי עצרה מתׄל
האולי פי אעצארהם והכדׄי קאלו אם[h] כאנו
לחקור אחר בית דינו של רבן גמליאל וכו׳
וקאלו שמשון[i] בדורו כשמואל בדורו פפי

וסדר אחר מכות שבועות משום שבין
סוף המסכת דלעיל ותחלת המסכת הזאת
יש דמיונים בדיניהם כמו שנזכר בתלמוד
ועוד שהוא נ״כ ממעשה הדיינים שאין
רשות לכוף על השבועה אלא לשופט
בלבד וכשהשלים לדבר על הדינים
והדיינים ומה שמיוחד בו מעשה הדיינים
כגון מלקות וחיוב שבועות בא לדבר בענין
עדיות ורוב ענין זאת המסכתא הוא לומר
לך כל ההלכות שהעידו עליהם אנשים
נאמנים שאנו עושים ע״פ עדותם והוא מין
ממיני המשפט שהעדיות צריך לזכרם
לפני הדיינים וכן כל עדות מהם לא היה
אלא בפני בית דין וסדר אותה אחר מס׳
שבועות דשבועות יש צורך אליהם
תמיד ועדיות הם הודעת הדינים שהעידו
בם לפני הדיינים בעתים ידועים וקבלו
אותם.

אחר כן התחיל לדבר על עבודה
זרה לפי שדבר מוכרח הוא לדיין שידענו
ובו יהיה הדיין שלם כשידע נימוסי
העבודות ההם ומה שצריך אליהם דאז
ידע לדון עליהם כי כל מי שיעבוד
לכוכב שבתאי בעבודת כוכב נוגה או
יתפלל לכוכב צדק בתפלת מאדים אינו
חייב מיתה כמו שבאה אלינו הקבלה
הברורה והניח זו המסכתא לאחרונה מפני
שלא תקרה ע״ז אלא באחד מני אלף
לימים רחוקים. וכאשר נשלם לו כל מה
שצריך אליו הדיין התחיל באבות ועשה
זה לשני ענינים האחד להודיעך שאמת
הוא הסמך שאנו סומכים עליו והקבלה
שקבלו כלם מפי כלם ולפיכך ראוי
לכבד החכם ולהושיבו במעלה יותר נכבדת
בשביל שהגיעה הקבלה אליו שהוא בדורו
כמו אלו בדורותיהם וכן אמרו אם באנו

a) P לאן. b) P מותוקון. c) P אלחאכם. d) P אלדהור. e) פי אלתפקה fehlt in H. f) P קתל. g) P לגרצ̇ין. h) Roš ha-šan. II, 9. i) B ibid. 25b.

כריתות ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש
אחר תעלמנא פצל מן פצול אלקידושין
כמי תביין מקיש[a] הויה ליציאה פאנתהת
קסמה אלקול פי נשים שבע מסכתות.

ת̇ם אכ̇ד̇ פי קסמה אלקול פי נזקים
פקסם אלקול פי אלמסכתא אלאולי[83])
ת̇לת̇ה אקסאם פאבתדי[b] בבבא קמא וגרצ̇הא
אלתפקה פי אלאדיאת[c] ומנעהא מת̇ל
אלשור ואלבור ואלהבער ואלגראח ומא
אשבה ד̇לך ולא ילזם אלחאכם אן יקדם
שייא קבל קטע אלאדייה ען אלנאס
ת̇ם בבא מציעאה וגרצ̇הא אלתפקה פי
אלדעאוי ואלאמאנאת ואלאכריה ואלטלבה
ואלאסתיגאר ומא יצלח אן יתצל[d] בהד̇י
אלג̇רץ̇ כאלד̇י פעל אלנץ̇ בעד אחכאם
שור ובור והבער וכי ינצו אנשים תכלם
פי דין ארבעה שומרין[e] ת̇ם בבא בתרא
וגרצ̇הא אלתפקה פי קסמה אלאראצ̇י
ואלאחכאם אלואקעה פי אלדיאר
אלמשתרכה ואלמתג̇אורה ואנתקאץ̇
אלמעאמלה בצ̇הור אלעיב ואלכלאם
אלמחתמל פי אלביועאת ואלאשריה כיף̇
יחכם פיה אלצ̇מאן ואלמואריתׄ ואכ̇ר
הד̇י אלקסם לאנה כלה נקל ואמור
קיאסיה[f] מא באנת פי אלנץ̇ פלמא ערף̇
באלאחכאם אכ̇ד̇ פי אלכלאם עלי
אלחכ̇אם אלד̇ין ינפד̇ון תלך אלאחכאם
פאתבע בבא בתרא בסנהדרין אמא מסכת
מכות פקד תתצל פי נסך̇ במסכת סנהדרין
ומעהא תנעד לאנה למא קאל ואלו הן
הנחנקין אצלו בה ואלו הן הלוקין והד̇י ג̇יר
צחיח בל הי מסכתא עלי חאלהא[g]
ואתצלת בסנהדרין לאן לא יכשף̇ אלצ̇הור
ויקים אלחדוד ג̇יר אלחכאם הו קול
אללה והפילו[h] השופט והכהו לפניו ובעד

שעשה כן לילך דרך הכתוב שהקדים
גירושין קודם קידושין והוא מה שאמר
הקב"ה וכתב לה ספר כריתות ויצאה מביתו
והלכה והיתה לאיש אחר ומזה למדנו
פרק מפרקי קידושין כמו שנתבאר מקיש
הויה ליציאה ועלו חלקי סדר נשים
לשבע מסכתות.

אחר כן התחיל לחלק המאמר בנזקין
וחלק המסכת הראשונה לשלשה חלקים
והתחיל בבבא קמא וענינה דיני נזקין
ושמירתם כגון שור ובור והבער ודין החובל
וכדומה לו ואינו ראוי לשופט להקדים
דבר קודם שיסיר ההיזק מבני אדם ואחר
כך בבא מציעא וענינה לדבר על הטענות
והפקדונות והשכירות ודין השואל והשכיר
וכל מה שראוי לחבר לזה הענין כמו
שעשה הכתוב שאחר דיני שור ובור
והבער וכי ינצו אנשים דבר על דין ארבעה
שומרים. ואחר כך בבא בתרא וענינה
לדבר בחלוקת הקרקעות והדינין בענין
הדירות המשותפות והשכונות וביטול מקח
וממכר במום הנמצא ולדבר בענין הממכרים
והקנינים היאך לדון בהם והערבות
והירושות וסדר החלק הזה באחרונה בשביל
שכולו קבלה ודברי סברות שלא נתבארו
בתורה ואחר שהודיע הדינים התחיל לדבר
על הדיינים גוזרי הדינים ההם וסדר אחר
בבא בתרא סנהדרין אבל מסכת מכות
נסמכה בהעתקות למסכת סנהדרין ובכללה
היא מנויה בשביל שאחר שאמר ואלו
הן הנחנקין נדבק אליו ואלו הן הלוקין
ואין זה אמת אלא היא מסכת בפני עצמה
ונסמכה לסנהדרין מפני שאין רשות
להלקות ולענוש אלא לשופטים כמו
שאמר הכתוב והפילו השופט והכהו לפניו.

---

a) B Qidduš. 5a. b) P ואבתדי. c) P אלאדיאת. d) P תצל. e) Exod. XXI, 28, 33; XXII, 4; XXI, 22; XXII, 9. f) H אמור קיאסא. g) P חיאלהא. h) Deuter. XXV, 2.

אלצלח[a] פאן קדר אלחאכם אן לא[b] יפעל
חכם נמלה טול נהארה גיר[84]) יצלח בין
אלכ̇צמין פמא אחסן הד׳י ואן[c] לם ימכן
אלצלח פינפד׳ אלחכם ולא יענף אעני
יצ̇רב אלאג̇אל אלטוילה ויתרכה יראפע
ען נפסה ואן טאל כלאמה וסכ̇ף ואן[d] לם
ימכן ד׳אלך בחסב דעואהם[e] ומא יט̇הר לה
פיג̇זם ויקטע אלחכם עלי אלמקאם עלי
מא נראהם עליהם אלסלאם יפעלון מן
אלתכתיף ותחמיל אלסוט ואלתנכיל
ותג̇ריד[f] אלת̇יאב ותקטיע אלות̇איק
אלמת̇בתה אלשהוד אד׳י באן לה פיהא
מא יוג̇ב ד׳לך וכת̇יר מת̇ל הד׳י ופי מת̇ל
הד׳ה אלשדה יקולון יקוב[g] הדין את ההר
ובאלג̇מלה יחתאג̇ אלחאכם אן יכון
כאלטביב[85]) אלמאהר לאן אלטביב
אלמאהר טאל מא יקדר וימכנה[h] אן יטב
באלאג̇דיה[i] פלא יטב באלאדויה פאן ראי
אן אלעלה אקוי מן אן תטב באלאג̇דיה[i]
טב באדויה קריב[k] מן אלאג̇דיה[l] מת̇ל
אלאשרבה ואלמעג̇ונאת אלעטריה אלחלוה
פאן ראי אן אלמרץ̇ אקוי ואן הד׳ה אלאשיא
לא תקהרה ותקאומה אכ̇ד׳ פי אלעלאג̇
אלאקוי ואסקא אלעליל אלסקמוניה ושחם
אלחנט̇ל ואלצבר ומא אשבה ד׳לך[m] מן
אלאדויה אלמרה אלפציעה[n] כד׳לך
אלחאכם ירום אלצלח פאן לם יקדר חכם
ברפק וטי̇י ג̇אנבה וקאבל אלכ̇צום בכלאם
ליין[o] פאן לם יקדר לשדה אחד אלכ̇צמין
וטלבה אלגלבה ג̇ורא יקוי עליה ויענף
כמא וצפנא וממא ינבגי לאלחאכם אן
לא[p] יכת̇ר אלטלב[q] פי אלדניא ומחבה
אלמאל ואלט̇הור כמא נץ̇ אלכתאב שנאי[r]
בצע וקאלו עליהם אלסלאם מלך[s] במשפט

מה טוב ומה נעים ואם אינו יכול להפשיר
או יחתוך הדין ואל יקשה לבו אלא יתן
הזמנים ארוכים לבעל הריב ויניחהו
להציל את נפשו אע״פ שירבה דברים
וידבר הוללות וסכלות ואם א״א לפי
טענותם ולפי מה שנראה לו יגזור הדין
מיד כמו שאנו רואים רבותינו עושים
בענין קשירת הידים והבאת השוט
והמלקות והפשט הבגדים וקריעת השטרות
המקויימות ע״י עדים כשמצאו מה שיתחייב
לעשות כזה והרבה כדברים האלה ומשל
לכח הזה אמרו יקוב הדין את ההר ועל
דרך כלל שיהיה השופט כרופא בקי
שכל זמן שיוכל לרפא במזונות לא ירפא
ברפואות אבל כשרואה שהחולי חזק ואי
אפשר להתרפא במזונות ירפא ברפואות
קלות קרובות אל טבע המזונות כגון
המשקים והמרקחות המבושמות המתוקות
ואם יראה שהחולי יתחזק והדברים האלה
אינם מכניעים אותו ואינם כנגדו יחזור
לרפאותו ברפואות חזקות וישקנו רפואה
כגון סקמוני״א ושח״ם אלחנצ״ל וצבי״ר
וכדומה להן מן הרפואות המרות והרעות.
כן השופט ישתדל לעשות פשרה ואם
אינו יכול ישפוט בנחת וישפיל שאתו
וירצה לבעלי הריב בדברים רכים ואם
לא יכול מפני אכזריות אחד המריבים
שהוא רוצה להתגבר בעול וחמס יחזק
עליו ויהדכנו תחתיו כמו שאמרנו. וצריך
שהשופט לא ירבה לרדוף אחר תענוגי
העולם ואהבת העושר והמעלה כמו
שאמר הכתוב שנאי בצע ואמרו ע״ה
מלך במשפט יעמיד ארץ אם דומה
הדיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד

---

a) H אלצלאח. b) P אלא. c) P פאן. d) P פאן. e) P דעאויהם.
f) P ואלתוביל ותגריד. g) B Synh. 6b. h) H ומכנה. i) P באלאג̇דיה. k) P קריבה.
l) P אלאג̇דיה. m) P הד׳ה. n) H אלעפיצה, verschrieben. o) באלכלאם אללין.
p) P אלא. q) H אלכלב. r) Exod. XVIII, 21. s) B Kethub. 105b.

הדׄי ארב לאלנאס לילא[a] יקולון[b] חכם[c] או תקנת פלאן נקבל[d] וליס אלאמר כדׄלך לאן אלחכם ליס הו לפלאן אלחאכם ואנמי הו ללה אלדׄי שרענא בה כמא קאל כי[e] המשפט לאלהים הו ואנמי הו חכם ואחד ינקל מן שׄךּ אלי שׄך עלי מרור זמאן.

ואלגרץׄ אלתׄאני אן יקול פי הדׄה אלמסכתא אדאב כל חכם מן אלחכמים עליהם אלסלאם לנתעלם מנהא מכארם אלאכׄלאק ואחוג אלנאס אלי דׄלך אלחאכם לאן אלעאמה אדׄא לם תתאדב פלם[f] יצׄר דׄלך באלגמיע ואנמי[g] אצׄר בנפסה פקט ואן לם יכון אלחאכם מתאדבא מרתאצׄא הלך ואהלך אלנאס טרא[h] פלדׄאלך אול מא ברי פי אבות באדאב אלחכאם היו מתונין בדין פאדׄי תאדב אלחאכם במא תצׄמנתה מסכת אבות מן אלתאני פי אלאחכאם וקלה אלאנגאז[i] פיהא לאנה אן נגז קד רבמא[k] אן יכון פי דׄלך אלחכם באטנה כמא יקולון עליהם אלסלאם דין מרומה ולא יטול אלחכם איצׄא והו ידרי אן ליס פיה באטנה והדׄי הו אלדׄי יתסמי ענוי הדין ויכתׄר פי[l] בחתׄ אלשהוד ויתחפץׄ ענד אלבחתׄ איאך יסתפידון מן כלאמה מא יסרדהם נחו גׄרצׄהם ולא ילקן אלחגג לאלכׄצום ודׄלך יתסמא עורכי הדיינים ולא יבדׄל[m] נפסה מע אלעאמה כילא יהון ולא יגלץׄ איצׄא חנאכה כילא יהלך אלצׄעיף ולא יכון טאלב אלראחאת[n] ואללדׄאת[o] כילא תציע אלחקוק ותסתפזה אלשהואת[p] ולא מחב פי אלתקדם מנקחם עלי אלפתוי כילא יתׄהם וידׄהב פי מעטׄם אחכאמה אלי

לחקור אחר בית דינו של רבן גמליאל וכו׳ ואמרו שמשון בדורו כשמואל בדורו ובזה יש מוסר לבני אדם שלא יאמרו מדוע נקבל משפט פלוני או תקנת פלוני ואין הדבר כן שהמשפט אינו לפלוני השופט אלא להקב״ה שצונו בו כמו שנאמר כי המשפט לאלהים הוא הכל משפט אחד שקבלוהו איש מפי איש על הדורות החולפים.

והענין השני לזכור במסכת זו דברי מוסר כל חכם מן החכמים ע״ה שנלמוד מהם המדות הטובות ואין אדם צריך לזה כמו הדיין שעמי הארץ כשלא יהיו בעלי מוסר אין ההיזק לרבים אלא להם בלבד אבל השופט כשלא יהיה בעל מוסר ומוצא חן יזיק לו ולכל בני אדם לפיכך היה תחלת דבריו במסכת אבות מוסר הדיינים היו מתונין בדין וצריך שיוסר השופט במה שיש במסכת אבות לענין זה שיהא מתון בדין ולא ימהר פסק דין שאפשר שיהיה בדין זה ענין נסתר כמו שאמרו ע״ה דין מרומה ואל יאריך כמו כן הדין כשידע שאין בו דבר נסתר שזה נקרא ענוי הדין וירבה לחקור העדים ויזהר בשעת החקירה שמא ילמדו העדים מדבריו מה שיסייעם בכוונתם ולא ילמד טענה לבעל הריב וזה נקרא עורכי הדיינים ואל יחלל נפשו בחברת ע״ה שמא יהיה לבוז ואל יתעלם כמו כן ביותר מבני אדם שמא יאבד החלש ואל יבקש המנוחה והתענוגים פן יאבד האמת ותמשכהו התאוה ואל יהי רוצה להתקדם את חבירו לדין בלחץ ובלא עיון שמא יהיה השוד ויהדר ברוב דיניו אחר הפשרה ואם אפשר שלא יפסוק דין בכל ימיו אלא על דרך הפשרה בין המריבין הנה

a) H ללא. b) P יקול. c) P חכם פלאן נקבל או. d) P נעתקד. e) Deuter. I, 17. f) P לם. g) P אנמא. h) H צׄרא. i) P אלנגז. k) P רבמא כאן פי. l) P בבחתׄ. m) P יבדל. n) P ראחאת. o) P וללדׄאת. p) P אלשהוה.

אלתי תלזם עליהא מעילת[87]) אכ̇ף מן אלאשיא אלתי תלזם[a] עליהא[b] חטאת[c] ומן בעד מעילה מסכת תמיד ואכ̇רהא לאן ליס פיהא תפקה ולא חלאל ולא חראם אלא וצף כיף כאן יקרב אלתמיד לימתת̇ל ד̇לך דאימא ומן בעד תמיד מדות וליס אלג̇רץ̇ פיהא ג̇יר וצף מ̇סאחה אלמקדש וצורתה וצפה בניאנה ופאידה ד̇לך אנה אד̇י בני תחרז[d] פיה תלך אלצורה ותלך אלנסבה לאנהא נסבה מאכ̇וד̇ה מן קבל אללה כמי קאל הכל[e] בכתב מיד ה׳ עלי השכיל פלמא תם אלחכם פי קראבין אלבהאים וכל מא אתצל בד̇לך וצפה אלבית אלתי תקרב פיה תלך אלקראבין אתבע ד̇לך במסכת קנים ומא גמלה אלג̇רץ̇ פי תלך אלמסכתא ג̇יר אלחכם פי אכ̇תלאט אלטיר אד̇י אכ̇תלט[f] קרבנות העוף בעצ̇הא בבעץ̇ ואכ̇רה לכונה אמר ג̇יר צ̇רורי לאן קד תכ̇תלט וקד לא תכ̇תלט ת̇ם אן פקה ד̇לך יסיר גדא כמא יבין פי מוצ̇עה ובהא כ̇תם סדר קדשים פאנתהאת קסמה אלקול פי סדר קדשים אחדי עשרה מסכתא.

ת̇ם אכ̇ד̇ פי קסמה אלקול פי טהרות פאבתדי בכלים וג̇רצ̇הא חצר אצול אלטמאות ווצף מא ינתגס ומא לא ינתגס מן חית̇ אד̇י תכלם פי מא בעד פי מא ינגס נעלם אלאשיא אלתי לא תנתגס ומן בעד כלים אהלות והו אלתפקה פי טמאת מת וקדמהא לכונהא אשד אלטמאות ובעדהא נגעים והוא אלתפקה פי טמאת צרעת לאן אלמצורע ינגס באהל פפיה שבה קליל מן נגאסה אלמיית[g] כמא יבין פי מוצ̇עה פלמא תם טומאת מת ומא אשבההא[h] אכ̇ד̇ פי אלטהר מנהא אעני פרה אדומה פאתבע נגעים במסכת פרה

מועטים כמו שיתבאר שם והביא אחר כריתות מעילה מפני שהדברים שחייבין עליהם מעילה יותר קלים מהדברים שחייבים עליהם חטאת והביא אחר מעילה מסכת תמיד והניח אותה לאחריהם בשביל שאין בה דרישה וחקירה ולא היתר ואסור אלא הספור היאך היו מקריבין התמיד כדי לעשות כן לעולם והביא אחר תמיד מדות ואין בה ענין אחר אלא הספור כמה מדת המקדש ואיך צורתו ובנינו והתועלת בזה כי כשיבנה ישמר בו התבנית והערך ההוא מפני שהוא ברוח הקדש כמו שנאמר הכל בכתב מיד ה׳ עלי השכיל. וכשהשלים דיני קרבנות הבהמה וכל הנלוה אליהם ומה שספר בו מן הבית שמקריבין בו אותן הקרבנות סדר אחריו מסכת קנים ואין שום ענין במסכת ההיא אלא הדינים בענין תערובי העופות כשיתערבו קרבנות העוף אלו עם אלו והניח זה הענין באחרונה מפני שאינו מוכרח להיות לפי שאפשר שיתערבו ולא יתערבו ועוד שהדבור בזה מעט מוער כמו שיתבאר במקומו ובה חתם סדר קדשים ועלו חלקי סדר קדשים לעשתי עשר מסכתות.

אחר כן התחיל לחלק המאמר בטהרות והחל בכלים ועניננו לכלול עיקרי הטומאות ולזכור מה שהוא מקבל טומאה ושאינו מקבל טומאה כי כשיזכור מה שהוא מקבל טומאה נדע כל הדברים שהם מקבלים טומאה ושאינם מקבלים והביא אחר כלים אהלות ועניננו לדבר על טומאת מת והקדימה בשביל שהיא קשה מכל הטומאות ואחריה נגעים ועניננו לדבר בטומאת צ״עת שהמצורע מטמא באהל ובזה יש קצת דמיון מטומאת מת כמו שיתבאר במקומו וכשהשלים טומאת מת

a) P ילזם. b) P פיהא. c) P חטאה. d) H תחרד. e) 1 Chron. XXVIII, 19. f) H אכ̇תלטת. g) P אלמית. h) P ישבההא.

יעמיד ארץ אם דומה הדיין וכו׳ פלכון אלחאכם מחתאג להדׄה אלאראב כלהא ליתארב בהא פמא אחסן נצׄם אבות מע[a] סנהדרין ומא יתצל בהא אלתי תתצׄמן גמיע הדׄה אלאראב ומזיד אלי דׄלך אראב תודי אלי זהד פי אלדניא ואתׄרה אלעלם ואהלה ואעמאל אלבר ואלתקוי[b] כלהא פלמא תם מן אראב אלחכאם אכׄד פי סהוהם לאן מן פיה אלטביעה אלבשרייה לא יכׄלו מן אלזלל פגעל הוריות בעד אבות ובהא כׄתם סדר נזיקין פאנתחת[c] קסמה אלקול פי נזקים תׄמאן מסכתות.

תׄם אכׄד פי קסמה אלקול פי קדשים פבדי פי קראבין אלבהאים והי מסכת זבחים תׄם בעד זבחים מנחות עלי רתבה אלתנזיל[d] פלמא אן תם דׄבח אלקדשים ומא אתצל בהא אכׄד פי דׄבח סאיר אלדׄבאיח[e] עלי רתבה אלנץ איצׄא לאן בעד קו׳ במקום[f] אשר יבחר ה׳ באחד שבטיך שם תעלה וכו׳ רק בכל אות נפשך תזבח וכו׳ פאתבע מנחות בחולין ובעד חולין בכורות עלי רתבה אלנץ איצׄא בעד קולה רק בכל אות נפשך קאל לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו׳ ובכרת[g] בקרך וצאנך פלמא תם אלתפקה פי אלאשכׄאץ אלמקדסה אכׄד פי אלאתׄמאן אלתי הי איצׄא קדש פאתבע בכורות בערכים ומן בעד ערכים תמורה עלי רתבה אלנץ[h] איצׄא פלמא תם אלתפקה פי הדׄה אלאנואע אתבע דׄלך במסכת כריתות יחצר[i] פיהא גמיע אלשראיע אלתי ילזם פיהא כרת ומא יתצל בדׄלך אלגרץ ועלה אגעאלה[86]) הדׄא אלנוע פי קדשים לאן כל שחייבין על זדונו כרת חייבין על שגגתו חטאת אלא אליסיר כמא יבין הנאך ומן בעד כריתות מעילה לאן אלאשיא

ארץ ואם דומה לכהן המחזר על הגרנות יהרסנה. ואחר שהשופט צריך לכל אלה המוסרים להוסר בהם אם כן מה נחמד היה לחבר אבות עם סנהדרין ומה שנלוה לו מאחר שהיא כוללת כל אלה המוסרים ועוד מוסרים אחרים המביאים לידי פרישות בעניני העולם ולכבוד החכמה ובעליה ומעשה היושר והיראה. וכאשר השלים מוסר הדיינים החל לבאר שגיאותם כי כל מי שיש בו טבע בשר ודם לא ינקה מן החטא ולפיכך סדר הוריות אחר אבות ובה חתם סדר נזיקין ועלו חלקי נזיקין לשמנה מסכתות.

אחר כן התחיל לחלק המאמר בענין קדשים והחל בקרבנות הבהמה והיא מסכת זבחים וסדר אחר זבחים מנחות כפי סדורם בתורה וכשהשלים ענין זבחי קדשים ומה שנלוה אליהם החל לדבר על ענין שחיטת שאר הבהמות על סדר הכתוב כמו כן שהרי אחר שאמר במקום אשר יבחר ה׳ באחד שבטיך שם תעלה וכו׳ אמר רק בכל אות נפשך תזבח וכו׳ והביא אחר מנחות חולין ואחר חולין בכורות על סדר הכתוב כמו כן כי אחר שאמר רק בכל אות נפשך אמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו׳ ובכורות בקרך וצאנך וכשהשלים לדבר בעניני הקדושות סדר הערכים שהם כמו כן קדש והביא אחר בכורות ערכים ואחר ערכים תמורה על פי סדורם בכתוב כמו כן וכשהשלים לדבר על הענינים האלו הביא אחר כן מסכת כריתות ודבר בה על כל המצות שיתחייב בהן כרת וכל הנלוה לענין הזה והטעם שבשבילו. כלל הענין הזה בקדשים היא שכל שחייבין על זדונו כרת חייבין על שגגתו חטאת חוץ מדברים

a) P בער. b) P ואלתקא. c) פאנתהאת. d) Lev. VII, 37. e) H אלבהאים. f) Deuter. XII, 14, 15. g) ibid. 17. h) Lev. XXVII. i) P יחצי.

וגיזא משתמלא עלי מעאני כת̇ירה וכאן ד̇לך ביין ענדה לד̇כא טבעה וגודה פכרה אמא למן דונה פד̇לך עליה עויץ לאן אלעלמא אלאקדמון אנמי יולפון לאנפסהם[92])

פלמא[a] ראי אחד תלאמד̇תה[b] והו[c] רבי חייא אן יולף כתאבא יקתפי פיה את̇ר אסתאדה יביין מא אשכל מן כלאם אלאסתאד והו אלתוספתא אג̇רץ̇ פיהא תביין אלמשנה ווארדה מסאיל ימכן אן תסתכ̇רג מן אלמשנה לכן בעד גהד פאסתכ̇רגהא כי יעלמנא כיף נסתכ̇רג ונגתג מן אלמשנה וכד̇לך פעל איצ̇א ר' הושעיה[d] ורב איצ̇א ולף בריתא והו[e] ספרא וספרי[93]) וכת̇ירין גירהמא כמא יקולון כי אתא רב פלוני אתא ואיתי מתניתא בידיה לכן לם תגי[f] הד̇ה אלברייתות[94]) כלהא בעד̇ובה כלאם אלמשנה ולא באתקאן מעאניהא ואיגאז לפצ̇הא פלד̇לך געלת הי אלאצל אעני אלמשנה וגמיע תלך אלתואליף תאבעה להא והי אלמעצ̇מה ענד אלגמהור ובאצ̇אפתהא לתלך אלתואליף ראוה[g] בנות ויאשרוה מלכות[h] ופילגשים ויהללוה פכל מן קאם בעדה ובעד תלך אלחלבה אלגלילה אנמי כאן גאיתה פהם כלאם אלמשנה פלמא יזאל[i] אלגיל בעד אלגיל יתפקה פיהא ויפסרהא כל עאלם עלי קדר פהמה ועלמה ואכ̇תלף פי תפאסיר בעץ̇ אלהלכות מנהא עלי מרור אלסנין ומא מן טאיפה אלא ותתפקה ותנתג מנהא נתאיג ותסתקרי[95]) מנהא אסתקראת אלי אן אנתהי אלזמאן אלי רבינא ורב אשי והמא אכ̇ר חכמי תלמוד פאנפרד רב אשי לאלתאליף וראי באן יפעל בכלאם כל מן תאכ̇ר בעד רבינו הקדוש כאלד̇י פעל רבינו הקדוש בכלאם כל מן תאכ̇ר בעד משה

דבריו במשנה דברים קצרים כוללים ענינים רבים ולו היה זה מבואר לחדוד שכלו וטוב הגיונו אבל למי שהוא למטה ממנו במעלה הענין ההוא עמוק בעיניו וזה היה לפי שהחכמים הקדומים לא היו מחברים חבורים אלא לנפשותם.

וכאשר ראה אחד מתלמידיו והוא רבי חייא לחבר ספר הלך בו אחר רבו ובאר מה שנסתפק מדברי רבו והיא התוספתא. רצה בזה לבאר המשנה ולהוסיף חקירות שאי אפשר להוציאם מהמשנה אלא אחר יגיעה רבה והוא הוציאם ללמדנו האיך נוציא ונוליד מהמשנה וכן עשה ר' הושעיה וגם רב חבר ברייתא והיא ספרא וספרי ורבים זולתם עשו כמו כן כמו שאמרו כי אתא רב פלוני אתא ואיתי מתניתא בידיה ואולם לא היו אלו הברייתות כולם כצחות לשון המשנה ולא כתקון ענינה וקוצר מליה ועל כן היתה היא עיקר ר"ל המשנה וכל אלו החבורים עולים אחריה והיא המכובדת אצל הכל וכשהעריכוה לחבורים ההם ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה וכל הבא אחריו ואחר החבורה הנכבדת ההיא לא שם לבו אלא להתבונן בדברי המשנה ולא חדל דור אחר דור לחקור בה ולפרש אותה כל חכם לפי חכמתו ובינתו ונחלקו בפירוש קצת הלכותיה כפי רוב השנים ואין חבורה מהם שלא חקרה בה והוציאה דברים היוצאים ממנה ודקדקה ממנה על ענינים אחרים עד שהגיע הזמן לרבינא ורב אשי שהם האחרונים מחכמי התלמוד והתבודד רב אשי לחבר התלמוד וראה לעשות בדברי כל הבאים אחרי רבינו הקדוש כמו שעשה רבינו הקדוש בדברי כל הבאים אחרי משה וכלל כל דברי

---

a) P פלד̇לך. b) P תלאמדה. c) fehlt in H. d) אושעיא. e) P והי f) P תג. g) Cant. VI, 9. h) H מלכים. i) P יזל.

פלמא תם אלתפקה פי טמאות חמורות
ואלטהר מנהא אכ̇ד פי טמאות קלות
אלתי ליס פיהא ג̇יר הערב שמש פאתבע
פרה במסכת טהרות ואסמאהא[a] [88])
טהרות לשון נקייה לאן אלתפקה פיהא
פי אלטמאות ות̇ם אן מערפה אלטמאות
דאעי לאלטהארה ולעל צ̇אן יצ̇ן אן
תסמיה[b] אלסדר בגמלתה סדר טהרות
ומסכתא מנה טהרות מנקד[c] לא כל הד̇י
ג̇יר מנתקד ענד אלמנטקיין לאן אלנוע
קד יסמא באסם אלגנס[89]) פלמא תם
בטמאות חמורות ואלטהר מנהא ותכלם
פי טמאות קלות אתבעהא איצ̇א בצפה
אלטהר מנהא פאתבע טהרות במקוות
ואכ̇ר נדה בעד הד̇ה אלטמאות לאנהא
נגאסה ג̇יר עאמה לנוע אלאנסאן פאתבע
מקוות בנדה וכאן אלוגאב אן יתבע נדה
בזבים לכן קדם מכשירים עלי זבים למא
קדמה אלנץ לאן מכשירין אצלהא פי
ויהי ביום השמיני וזבים פי זאת תהיה
תורת המצורע ובעד זבים טבול יום כמי
קאל אללה זאת[d] תהיה תורת הזב ואשר
תצא ממנו שכבת זרע והד̇ה אלנגאסאת
אלמתקדמה כלהא תעם גמיע אלגסד אי
אלי דנא[90]) מנהא אלאנסאן אנתגס כלה
פאכ̇ד פי אלתפקה נגאסה עצ̇ו ואחד פקט
פאתבע טבול יום בידים ובעד ידים עקצים
ואכ̇רהא לאנהא כלהא ממתכ̇רגה בקיאס
לא אצל ביין[91]) להא פי אלנץ ובהא
כ̇תם כתאבה פאנתהת[e] גמלה אלקול פי
טהרות שנים עשר[f] מסכתא פכאנת גמלה
מסכתות אלמשנה אחד וסתין ועדד
אלפרקים כ̇מס מאיה ות̇לת̇ה ועשרין וראי
באן יקתצר מן גמלה אסמא אלראויין עלי
אלאקרבין אליה מן שמעון הצדיק וגעל
כלאמה פיה אעני פי אלמשנה כלאמא

והדומה לו בא לדבר בענין הטהרה
שמטהרת ממנה והיא פרה אדומה והביא
אחר נגעים מסכת פרה וכשהשלים לדבר
על הטומאות החמורות והאיך ענין טהרתם
דבר על הטומאות הקלות שאין בהם אלא
הערב שמש וסדר אחר פרה מסכת
טהרות בלשון נקיה שהרי הדבור בה הוא
בטומאות ועוד שידיעת הטומאות מצריך
לדעת ענין הטהרה. ושמא יחשוב החושב
שזה שנקרא שם כל הסדר טהרות ושם
מסכתא ממנו טהרות יש לתפוש עליו
תפישה לא כן אלא זה אינו
תפישה אצל חכמי ההגיון שהמין הפרטי
יקרא בשם מין הכללי. וכשהשלים
הטומאות החמורות והאיך טהרתם ודבר
על טומאות קלות הביא אחר כך דיני
טהרתם וסדר אחר טהרות מקוות והניח
נדה אחר אלו הטומאות שהיא אינה
טומאה כללית למין האדם לכך סדר נדה
אחר מקוות. והנכון היה לסדר אחר נדה
זבים אבל הקדים מכשירים על זבים כמו
שהקדימו הכתוב שהרי מכשירין עיקרו
בפ' ויהי ביום השמיני וזבים בפ' זאת תורת
הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע. וכל
אלו הטומאות המוקדמות כוללות כל הגוף
ר"ל כשיקרב האדם אליהם יטמא כל גופו
ועתה בא לדבר על טומאת אבר אחד
בלבד וסדר אחר טבול יום ידים ואחר
ידים עקצים והניחה לאחרונה מפני
שהוציאוה בדרך הסברא ואין לה עיקר
ברור בכתוב ובה חתם ספרו ועלו חלקי
טהרות לשנים עשר מסכתות והיה מספר
כל מסכתות המשנה ששים ואחת ומנין
הפרקים חמש מאות ושלשה ועשרים.
וראה לקרוא בשם רק אותם מהמקבלים
שהיו קרובים אליו משמעון הצדיק והיו

a) P וסמאהא. b) P תסמיתה. c) P מנתקד. d) Lev. XV, 32 ohne תהיה.
e) פאנתהאת. f) אתנתא עשרה.

מוידּ[a] עליה ואנמי פעלו דֿלך למעאן עגיבה גדא אחדהא תלקיח אדֿהאן אלמתעלמין ואיצֿא אעמא לאלגהלה אלדֿין לא תניר קלובהם אבדא ולו אערצֿת עליהם אלחקאיק לאערצֿו ענהא בחסב נקצאן טבאיעהם אלדֿיי[b] פי מתֿלהם יקולון אין מגלין להן את הסוד לאן לם תכמל עקולהם חתי תקבל אלחקאיק עלי מא הי עליה ואן אלחכמים עליהם אלסלאם כאנו יצֿנון בעצֿהם עלי בעץֿ באסראר אלעלם ולקד חכו[c] אן רגלא מן אלחכמים אגתמע מע אקואם כאנו יחסנון עלם מעשה בראשית[97]) וכאן הו יחסן עלם מעשה מרכבה פקאל להם עלמוני מעשה בראשית ונעלמכם מעשה מרכבה פאגאבוה פלמא עלמוה מעשה בראשית אמסך ען תעלימהם מעשה מרכבה ולם יפעל דֿלך וַעֲיאדֿאً באללה בכֿלא מנה באלעלם ואראדתה אלי אלשפוף עליהם אדֿ הדֿה אלכֿלאק מנתקדה עלי אחד סכֿפא אלנאס פכיף עלי אלאבדאן אלכבאר ואנמא פעל[d] לאנה ראי נפסה אהלא לקבול מא ענדהם ולם ירהם אהלא לקבול מא ענדה ואסתדל עלי הדֿי אלגרץֿ בקול שלמה דבש[e] וחלב תחת לשונך ופסרו דֿלך עליהם אלסלאם וקאלו אן מעני הדֿי אלכלאם אן אלאמור אללדֿידֿה אלדֿי תסתלדֿ בהא אלנפס כאלתדֿאדֿ חאסה אלדֿוק באלעסל ואללבן יחתאג אן לא תקאל ולא תכֿרג מן אללסאן בוגה והו קו' ע"ם תחת לשונך לאן הדֿה אלמעאני ליס הי ממא תעלם ולא תדרס פי מגאלס אלעלם ואנמי ישאר בהא פי אלכתב אשראת כֿפייה פאדֿי כשף אללה אלחגב ען קלב מן שא בעד ארתיאצֿה פי אלעלום פהם מנהא עלי קדר דֿהנה ומא לאלאנסאן מע אלטלב

לענינים נפלאים מאד האחד ללטוש רעיוני התלמידים ועוד כדי לעור עיני הכסילים שלא יזהירו לבותם לעולם ואלו היו מגלים להם האמתות יסובו פניהם מהם כפי חסרון טבעיהם. בדומיהם אמרו אין מגלין להם את הסוד לפי שאין שכלם שלם כדי לקבל האמתות כמו שהם. והנה החכמים לא היו רוצים לגלות קצתם לקצתם סודות החכמה וכבר זכרו שאיש מן החכמים היה בחברת אנשים בקיאים בחכמת מעשה בראשית והוא היה בקי במעשה מרכבה אמר להם למדוני מעשה בראשית ואלמדכם מעשה מרכבה ואמרו טוב הדבר וכאשר למדוהו מעשה בראשית נמנע הוא מללמד להם מעשה מרכבה וחס ושלום שעשה זה למנוע החכמה לו לבדו ושיהיה לו יתרון עליהם שהמדות האלה מגונות באחד מהטפשים קל וחומר באלו הנכבדים ולא עשה הדבר אלא בשביל שראה את עצמו ראוי לקבל מה שהיה אצלם ושאינם ראויים לקבל מה שהיה אצלו והביא על ענין זה דברי שלמה דבש וחלב תחת לשונך ופירשו ע"ה ואמרו שענין דבר זה שהדברים המתוקים שהנפש תנעם בהם כמו שינעם החיך בדבש וחלב צריך שלא ידובר בהם ואל יעלו על שפת לשון בשום פנים וזהו שאמר תחת לשונך שהענינים האלה אינם ממה שראוי ללמד ולהורות בישיבות החכמה וירמזו בכתוב רק רמזים נעלמים עליהם וכשיגלה הקב"ה מסוה הסתכלות מלב מי שירצה אחרי אשר הרגילו בחכמות אז יבין מהם כפי שכלו ואין לאדם עם החכמה והדרישה בהשתדלות אלא להתהלך את בוראו ולהתפלל אליו ולהתחנן שיבוננהו ויוליכנו

a) P מזודא. b) P אללדין. c) B Chag. 13 a. d) P פעל דלך אנה
e) Cant. IV, 11.

פנמע גמיע אקאויל אלקאילין ותפקה אלמתפקהין ותפסיר אלמפסרין וצחח אלרואיאת וגמעהא ואחאט באלכל עלמא במא והבה אללה מן אנבסאט[a] אלנפס ואית̇אר אלעלם וולף אלתלמוד וגעל גרצ̇ה פיה ארבעה אשיא.

אחדהא תפסיר אלמשנה וכל מא וקע פי אלכלאם אלמחתמל פיהא מן אכ̇תלאף אלתפאסיר וחגג כל מפסר עלי צאחבה ואט̇האר חנה אלחק והד̇י אול גרץ̇ מן אגראצ̇ה.

ואלת̇אני קטע אלחכם עלי מד̇הב אחד אלמכ̇תלפין אלואקע אכ̇תלאפהם פי נץ̇ אלמשנה או פי תפאסירהא[b] או פי אלמסתכ̇רג מנה[c] או[d] אלמקים עליהא.

ואלת̇לאת̇ אלנתאיג[e] אלתי נתג עלמא כל עצר מן אלמשנה ואט̇האר אלאצול ואלאסתדלאלאת אלתי אסתדל בהא ואסתנד אליהא אלת̇נאיין אלמתכלמין פי אלמשנה חתי אתצע מן כלאמהם מא אתצ̇ע ואלגזירות ואלתקנות אלתי פעלת מן בעד רבינו הקדוש אליה.

ואלראבע דרשות לאיקה במעני כל פרק אתפק אן יקע פיה דרש והד̇י אלגרץ̇ אלראבע אעני אלדרש אלואקע פי אלתלמוד לא ינבגי אן יט̇ן אנה קריב אלדרגה או קליל אלפאידה בל אנה גאיה עצ̇ימה אשתמל[f] עליה מן אלאלגאז אלגריבה ואלנכת אלעגיבה לאן תלך אלדרשות אד̇א נט̇רת נט̇רא באטנא פהם מנהא מן אלכ̇יר אלמחץ̇ מא לא מזיד עליה ואנכשף מנהא מן אלמעאני אלאלאהייה וחקאיק אלמעאני גמיע מא יט̇ן בה אהל אלעלם וגמיע מא קטעת בה אלפלאספה[97]) אלדהור ואד̇א נט̇רתה עלא ט̇אהרה ראית פיה מן אלמפארקה לאלעקל מא לא

המדברים ועיון המעיינים ופירוש המפרשים ודקדק בהלכות המקובלות וקבצם וכבש הכל בחכמתו במה שנתן לו הקב"ה נפש פשוטה וכבוד החכמה וחבר התלמוד וכוון בו ארבעה דברים.

האחד פירוש המשנה וכל מה שנפל בדברים הנכללים בה ממחלוקת הפירושים וטענות כל מפרש על חברו וגלוי טענת האמת וזה ראשית הכוונות שנתכוון.

והשני פסק הדין על דעת אחד החולקים שנחלקו בדברי המשנה או בפירושה או במה שהוציאוה ממנה או הקישו לה.

והשלישי החדושים שחדשו חכמי כל דור מן המשנה וגלוי העיקרים והראיות שהראו בהם וסמכו עליהם התנאים המדברים במשנה עד שנסדר מדבריהם מה שנסדר והגזרות והתקנות העשויות מאחרי רבינו הקדוש עד המחבר הזה.

והרביעי דרשות הראויות להיות בענין כל פרק שנזדמן להיות בו דרש וזה הענין הרביעי ר"ל הדרש הנמצא בתלמוד אין ראוי לחשוב שמעלתו מעוטה ותועלתו קטנה אבל יש בו תכלית גדולה שהוא כולל חידות פליאות ודברים חריפים עד מאד כי הדרשות ההם כשיסתכלו בהם הסתכלות עמוקה יובן בהם מהטוב האמתי מה שאין למעלה ממנו ויגלה בהם מן הענינים האלהיים ואמתות כל הדברים שאנשי החכמה היו מבקשים אותם וכל מה שנזרו הפילוסופים שבכל דור ודור ואם חביט אותו על פשוטו תראה בו ענינים רחוקים מן השכל שאין למעלה מהם. ולא עשו דבר זה אלא

---

a) H אסתנבאט. b) P תפסירהא. c) P מנהא. d) So lies st. אן. P ואלמסיק.
e) So zu lesen st. אלתאיג. P אלתנתיג. f) Lies: למא אשתמל.

אמרא רפיעא בעקל מן נהל ד̇לך אלאמר לאן אלואחד עקל באלפעל ואלאכ̇ר עקל באלקווה פלד̇לך ת̇ם אשיא הי ענד אקואם פי ג̇איה אלצחה ואלביאן וענד אכ̇ר פי חאיז[a] [98]) אלאמתנאע עלי קדר אלדרגה פי אלעלם ואנא אצ̇רב לך פי ד̇לך מת̇לא ביינא וד̇לך אן נפרץ̇ אנא קלנא לרגל מן אהל אלעלם באלטב ואלחסאב ואלמוסיקי מאהר פי אלטביעיאת ד̇כי אלד̇הן חסן אלפטרה ערי מן עלם אלהנדסה ועלם אלנגום מא תקול יא הד̇א פי רגל ידעי אן גרם אלשמס הד̇י אלד̇י נבצרה דאירה צג̇ירה הוא גרם[b] כר̈י עט̇ם תלך אלכרה מת̇ל עט̇ם כרה אלארץ̇ מאיה וסתה וסתין מרה ות̇לת̇ה את̇מאן מרה[c] [99]) ואן כרה אלארץ̇ אלתי בהא קדרנא הי כרה יחיט בהא ארבעה ועשרין אלף[100]) מיל פיכון עלי הד̇א קד וצל אלי מערפה כם מילא מסאחה עט̇ם כרה אלשמס פבלא מחאלה אן ד̇לך אלד̇כי אלד̇הן אלד̇י יחסן מן אלעלום[d] מא ד̇כרנא לא יג̇ד פי נפסה מוצ̇ע בוגה לתצחיח הד̇י אלדעוי ואן הד̇י כלה יכון ענדה אמר ג̇יר מדרך ואלחגה אלעקלייה תקום ענדה עלי[e] באדי אלראי אן הד̇י אלדעוי באטל כיף יכון אלאנסאן עלי שבר ואחד מן אלארץ̇ ויערף מקדאר גרמהא ומחיטהא ומסאחה סטחהא אלי אן יחיט בהא כאחאטתה במסאחה רקעה מן רקע אלארץ̇ וכיף יכון מנה גרם אלשמס פי אלסמא והו מנה מן אלבעד פי אלחאיז[101]) אלעט̇ים ולו רוייה אלגרם[f] עלי אלחקיקה לא ימכנה ואנמי ידרך מנה שעאעה פקט ויצל לחאיז ימסחה ויחקק מסאחתה בת̇לת̇ה את̇מאן מרה הד̇י מן

ובשביל זה יש דברים שהם בעיני אנשים בתכלית האמת והבאור ואצל אחרים הם רחוקים ונמנעים על פי המעלה שיש להם בחכמה ואמשל לך בו משל ברור כגון שנשאל לאיש מאנשי חכמת הרפואה והחשבון והנגון ומהיר בחכמת הטבע וחריף רעיונו ויפה טבעו והוא נעור וריק מחכמת התשבורת וחכמת הכוכבים מה אתה אומר באיש שהוא טוען שגוף השמש הזה שאנו רואים כאילו הוא עגול קטן הוא גוף כדור וגודל זה הכדור כגודל כדור הארץ מאה וששים וששה פעם ושלשה שמיני פעם ושכדור הארץ שבמדתה מדדנו הוא כדור שיש בהקפו ארבעה ועשרים אלף מיל ויהיה על הדרך הזה מגיע לדעת כמה מלין יש במדת גודל כדור השמש. אין ספק שהאיש ההוא זך הרעיון אשר השכיל מן החכמות כל מה שאמרנו לא ימצא בנפשו מקום להאמין הטענה בשום פנים וכל זה בעיניו דבר בלתי מושג והטענה השכלית תבא לו בתחלת המחשבה שהטענה הזאת בטלה כי איך אפשר להיות האדם על מקום כפי זרת אחר מן הארץ וידע שעור גרמה והקפה ומדת שטחה עד אשר תהיה דעתו כוללת אותה כמו שהיא כוללת מדת חלק מחלקי הארץ ואיך יהיה גרם השמש בשמים והנה רחוק הוא ממנו בתכלית הרחוק ואפילו לראות גרם השמש כמו שהוא א"א לו ולא ישיג ממנו אלא קרני אורו בלבד ואיך יגיע לשם שיוכל למדוד אותו וידקדק מדתו בשלשה שמיני פעם. זה דבר שוא שאין כמוהו ולא יהיה ספק בלבו שזאת

a) P חד. b) צגירה הו גרם fehlt in H. c) ותלתה אתמאן מרה fehlt in H, wohl infolge des Homoioteleuton. d) H אלעלם. e) P פי. f) אלגרם bis ימכנה fehlt in H.

ואלעלם באנתהאד אלא אלאנקטאע ללה
ואלדעוי[a] לה ואלתצ̇רע אן יפהמה
וירשדה ויכשף לה אלאסראר אלמכנווה
פי נצוץ̇ אלכתב כמי וגדנא דוד עליה
אלסלאם פעל ד̇לך הו קו' גל[b] עיני
ואביטה נפלאות מתורתך פאד̇י פתח
אללה עלי אלאנסאן מנהא במא פתח
כנוהא כמא קלנא[c] ואן אשאר מנהא
בשי פלמן כמל עקלה וצחה כ̇ברתה כמא
ביינו ואוצ̇חו פי מעשיות כת̇ירה פי
אלתלמוד פלד̇לך לא יג̇ב[d] לאלרג̇ל
אלעאלם אן יביח במא עלם מן אלאסראר
אלא למן הו אעלי מנה או מת̇לה לאנה
אן אערץ̇ ד̇לך עלי גאהל אן לם יעיבה
עליה פלים יסתחסנה מנה פלד̇לך קאל
אלחכים באוני[e] כסיל אל תדבר כי יבוז
לשכל מליך ואיצ̇א אן תעלים אלגמהור
לא ימכן אלא בטריק אללגז ואלמת̇ל ליעם
בד̇לך[f] אלנסא ואלצביאן ואלאצאג̇ר חתי
אד̇י כמלת אלעקול עלמת מעאני תלך
אלאמת̇אל ולהד̇י אלמעני אשאר שלמה
בקו' להבין[g] משל ומליצה וכו' ולהד̇ה[h]
אלאסבאב געלו ע"ם כלאמהם כאלאלאהיאת
מרמוז ולד̇אלך ינבג̇י לאלאנסאן אד̇י
סקט אליה מן כלאמהם אמר יפארקה
אלעקל בזעמה פלא ינסב אלנקץ̇ לד̇לך
אלכלאם ואנמי ינסב אלנקץ̇ לעקלה וכית̇
מן ראי מת̇לא מן אמת̇אלהם בעד̇ צ̇אהרה
ען עקלה גדא יגב לה אן יכאב גדא עלי
עקלה אלד̇י לם יפהם אלגרץ̇ חתי צארת
ענדה אלחקאיק פי נהאיה אלבעד לאן
אלעקול תתפאצ̇ל בתפאצ̇ל אלאמזגה
וכמא אן מזאג שכ̇ץ̇ אחסן ואקרב
לאלאעתדאל מן מזאג שכ̇ץ̇ אכ̇ר כד̇אלך
יכון עקל שכ̇ץ̇ אכמל ואופי מן[i] עקל
שכ̇ץ̇ אכ̇ר ולא שך אן ליס עקל מן עלם

בדרך הישר ולגלות לו הסודות הגנוזות
בדברי הכתוב כמו שמצאנו בדוד ע"ה
שעשה כן באמרו גל עיני ואביטה נפלאות
מתורתך וכשיגלה הקב"ה לאדם מה
שמראה לו מזה ראוי לו לגנוז כמו
שאמרנו ואם ירמוז ממנו מעט ירמוז למי
שיש לו שכל שלם וידיעה אמיתית כמו
שבארו וגלו במעשיות רבות בתלמוד ועל
כן אסור לאיש חכם לגלות מה שידע מן
הסודות אלא למי שהוא גדול ממנו או
כמוהו שאם יגלה אותו לכסיל אע"פ
שלא יגנהו לא ייטב בעיניו ועל כן אמר
החכם באוני כסיל אל תדבר כי יבוז
לשכל מליך ועוד הלימוד שמלמדים
להמון העם צריך שיהיה בדרך חידה
ומשל כדי שיכלול הנשים והנערים
והקטנים עד שאם ישלם שכלם
ישכיל עניני המשלים ההם ולזה
רמז שלמה באמרו להבין משל ומליצה
וכו' ומפני אלו הסבות אמרו ע"ה
מה שאמרו בענינים אלהיים ברמזים
ומשום זה ראוי לאדם אם נזדמן לו דבר
מדבריהם רחוק הוא מן השכל לפי דעתו
שלא יסמוך החסרון לאותו דבר אלא
לשכלו ויותר מזה אם יראה משל
ממשליהם שרחוק הוא משכלו לפי
פשוטו מאד ראוי לו להשתומם מאד על
שכלו שלא הבין הענין עד אשר היו לו
האמתיות בתכלית הרחוק שהרי שכל זה
יש לו יתרון על זה ע"י יתרון המזג וכמו
שמזג איש אחד הוא יותר טוב ושוה
בחלקיו ממזג איש אחר כן שכל האחד
יותר שלם משכל האחר ואין ספק שאין
שכל מי שידע דבר נכבר כשכל מי
שאינו יודע זה הדבר שהאחד הוא
שכל בפעל והאחר שכל בכח

a) P ואלדעוי. b) Psalm CXIX, 18. c) H קאלוא. d) H יגוב. e) Prov. XXIII, 9. f) P ד̇לך. g) Prov. I, 6. h) P פלהד̇ה. i) H עקל מן שכ̇ץ̇.

אלכבאר ונבד̇ אלדניא במא פיהא כאנו ינסבון אלנקץ לאנפסהם באלאצ̇אפה למן תקדמהם והו קולהם לבן[a] של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים אפילו כמחט סדקית אינו פכיף נחן אלד̇י מע אנקטאע אלעלם ואלחכמה מנא כמא תואעדנא לכן[b] הנני יוסף להפלא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר אלתי כל ואחד מנא בארבעה אשיא צ̇עף אלעקל וקווה אלשהוה ואלכסל ען טלב אלעלם ואלנשאט אלי טלב אלדניא ארבעת שפטי הרעים כיף לא ננסב אלנקץ לאנפסנא באלאצ̇אפה אליהם ולעלמהם[c] עליהם אלסלאם בהד̇י אלגריץ̇ ואן גמיע כלאמהם לבאב לא לבת פיה חצ̇ו עליה ונהאו[103]) ען אלאזדרא בה וקאלו כל[d] המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת ואי[e] צואה רותחת אעט̇ם מן אלגהל אלד̇י חמלה עלי אן ילעיג ולד̇לך לא יגר[f] אבדא מנאפרא לכלאמהם אלא רגל טאלב שהואת[g] מותר מחסוסאת מן[h] לם יניר[i] קלבה בשי מן אלאנואר אלבאהרה ולעלמהם בצחה כלאמהם אפנו פיה אלאעמאר ואמרו באן ילתזם אנא[k] אלליל ואטראף אלנהאר וגעלוה אלגאיה וקאלו[l] אין להקב"ה בעולמו חוץ מארבע אמות של הלכה בלבד ואעתבר הד̇י אלכלאם אנך אד̇י נצ̇רתה עלי צ̇אהרה ראיתה פי גאיה אלבעד[m] ען אלחק כאן ארבע אמות של הלכה פקט הי אלגאיה וסאיר אלעלום ואלמעארף מטרחה פפי זמאן שם ועבר ומן בערהם[n] אלד̇ין[o] לם תכן[p] ת̇ם אלהלכה לא שך אן לם יכון[q]

שיש בו היו מיחסים החסרון לנפשותם כשהיו מעריכים את עצמן לאותן החכמים שקדמו להם והוא מה שאמרו לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים אפילו כמחט סדקית אינו וכ"ש אנו שייחד הקב"ה לכל אחד ממנו ארבעה דברים חולשת השכל וחוזק התאוה ועצלות בבקשת החכמה וזריזות בבצע העולם ארבעת שפטי הרעים כשנעדרה ממנו הידיעה והחכמה כאשר הבטיחנו ואבדה חכמת חכמיו ובנת נבוניו תסתתר. איך לא נסמוך החסרון לנפשותינו כשנעריך אותנו אליהם ע"ה. ומפני אשר ידעו ע"ה ענין זה ושכל דבריהם נקיים אין סיג בהם צוו עליהם והזהירו שלא לבזותם ואמרו כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת ואין לך צואה רותחת גדולה מן הכסילות שהשיאתו להלעיג וע"כ לא תמצא לעולם חולק על דבריהם אלא איש מבקש תאוות ונותן יתרון להנאות המורגשות איש אשר לא האיר לבו במאור מן המאורים הבהירים. ומפני שידעו אמתת דבריהם כלו בעסק ההוא כל הימים וצוו לשקוד עליו הלילה ומקצת היום ושמוה תכלית החכמה ואמרו אין להקב"ה בעולמו חוץ מארבע אמות של הלכה בלבד והשב לבך לזה הדבר שאם תסתכל אותו על פשוטו תמצאנו רחוק מאד מן האמת כאילו ארבע אמות של הלכה בלבד הם התכלית ושאר החכמות והדעות מושלכות אחר גיו ובזמן שם ועבר ואחריהם שלא היתה אז הלכה אין ספק שלא היה להקב"ה שום חלק בעולם אבל אם תעיין בזה הדבר עיון

---

a) B Erub. 53a. b) Jes. XXIX, 14. c) ולעלמהם fehlt in H.
d) B Gitt. 57a. e) P ולא. f) P תגד. g) P שהוה. h) H ממן. i) P ינר.
k) P אואיל. l) B Berach. 8a; P וכמא הו וקאלו. m) P מן אלבעד. n) P בעדה.
o) P אלדי. p) P תכן. q) P יכן.

אלמ̇חאל אלעט̇ים וליס יכון ענדה פיכון הד̇י אלדעוי ממתנע שך פאד̇י ארתאץ̇ פי כתב אלהנדסה ועלם מא ילזם פי אלאשכאל אלכרייה וג̇ירהא[a] אלתנאסב ת̇ם אנתקל בעד ד̇לך ללכתאב אלמוצ̇וע להד̇י אלג̇רץ̇ ומא נחי נחוה אעני כתאב אלהיאה אלמעלום בכתאב אלמגסטי פיצח ענדה הד̇י אלדעוא ויציר ענדה דעוי צחיח בלא שך קד קאם עליה אלברהאן ולא יכון ענדה פרק בין אן עט̇ם אלשמס הו הד̇י אלמקדאר או אן אלשמס מוגודה וינתקל עקלה לתחקיק אלשי אלד̇י אסתבעדה בעדא כאמלא תחקיקא כאמלא הד̇י ולם נפרץ̇ אלשכ̇ץ̇ אלד̇י ארצ̇נא עליה הד̇י אלסואל אלא אנה[b] עאלם[c] פי עלום אכ̇ר וחסן אלד̇הן ד̇כי אלטבאע[d] ואלמסאלה אלתי סאלנאה מסאלה מן אלמסאיל אלריאצ̇יאת אלתי הי מן אלדרגאת אלתי יטלע בהא לאלאלהיאת פכם באלאחרי תכון[e] חאל מן לא עלם לה אצלא ולא ארתאץ̇ בונה מן אלוגוה[f] אלריאצ̇ייה[g] בל כאן אנתקאלה מן עקל אמה אלי עקל זוגתה אד̇י ארצ̇ת עליה מסאלה מן אלמסאיל אלאלאהיאת אלתי הי מכנוזה פי אלדרשות ולא[h] שך אנהא[i] תבעד עליה בעד אלסמא מן אלארץ̇ וינבו ד̇הנה ען פהם שי מנהא באלגמלה פלד̇לך יגב אן נחסן אלאעתקאד בהא ונגיד[k] אלנצ̇ר פיהא ולא נבאדר לאסתבעאד שי מנהא בל מא בעד עלינא שיא[102] מנהא נרתאץ̇ פי אלעלום אלי אן נפהם ג̇רצ̇הם פי ד̇לך אלקול אן ופאת[l] עקולנא בפהם ד̇לך לאנהם עליהם אלסלאם עלי מא כאנו פיה מן אלחרץ̇ פי אלטלב וגודה אלפכר ואלארתיאץ̇ ומבאשרה אלאבראן

הטענה בטלה. אבל כשירגיל את עצמו בלמוד ספרי התשבורת וישכיל הערכים הנערכים זה לזה המחוייבים לצורות הכדוריות וזולתם אחר כן יעתק משם אל הספר המחובר לענין זה והדומה לו ר"ל אל ספר תכונת הגלגלים הידוע בשם ספר אלמגסט"י אז יתברר לו הטענה ההיא ותשוב להיות אצלו טענה של אמת שאין בה ספק ושיש עליה מופת ולא יהיה אצלו הפרש בין דבר זה שגודל השמש הוא כאותו שעור וזה הדבר שהשמש היא מצויה ויחזור שכלו להאמין באמונה שלמה מה שהיה מרחיק הרחקה נמורה. כן יהיה הדבר ואנחנו הסכמנו באיש ששאלנוהו זה הענין שיהיה בקי בחכמות אחרות וטוב השכל וחריף לפי טבעו והשאלה ששאלנוהו היא משאלות הלמודיות שהן מן המדרגות אשר בהן יעלו לאלהות. קל וחומר יהיה הענין במי שאין לו חכמה כלל ולא הרגיל את עצמו בדרך מדרכי החכמות הלמודיות אלא נסע משכל אמו לבוא אל השכל אשתו אם נשאל אותו שאלה משאלות האלהיות שהם צפונות בדרשות אין ספק שהיא רחוקה בעיניו כרחוק השמים מן הארץ ויקצר שכלו להבין דבר מהם בשום פנים ועל כן ראוי שנטיב דעתנו בהם ונרבה לעיין עליהם ואל נמהר להרחיק דבר מהם אלא בכל פעם שירחק בעינינו דבר מדבריהם נרגיל אותנו בחכמות עד שנבין כונתם בדבר ההוא אם יכלה לבנו להכילה שהרי החכמים ע"ה אע"פ שהיה להם תאוה לחקור ועיון טוב והרגל בחכמות וחברת אנשים גדולים והרחקת העולם לענין כל מה

---

a) Lies: מן וג̇ירהא. b) fehlt in P. c) P עאלמא. d) H אלטבאיע. e) P אן תכון. f) P וגוה. g) P אלריאצ̇ה. h) P לא. i) P אנה. k) H ונגד verschrieben. l) P ופת.

שי אונדת אלטביעה אלנמל מנה באגנחה
ומנה דון אגנחה ולאי שי אונדת איצֿא
דודא כתֿיר אלארגל ואכֿר אקל ארגל מנה
ומא גֿאיה הדֿה אלדודה והדֿה אלנמלה
אמא אמור הי אעטֿם מן הדֿה ואצֿהר
פעלא פאן פי עלם גֿאיתהא יתפאצֿל אהל
אלעלם פכיף מא כאן אעלם ואשד חרצא
ואדֿכא דֿהנא עלם גֿאיה אכתֿר ולדֿלך
למא והב אללה לשלמה ע"ס מן אלחכמה
מא ועד בה עלם מן גֿאיה[a] הדֿה אלאנואע
מא ימכן אלאנסאן מן חיתֿ הו אנסאן אן[b]
יעלם פתכלם עלי גֿאיאת אלשגר ואלעשב
ואנואע אלחיואן קאל אלכתאב וידבר[c]
על העצים מן הארז אשר בלבנון עד
האזוב אשר יוצא בקיר וידבר על הבהמה
ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים פכאן
דֿלך שאהדא עלי אן פיה קוה אלאהייה
פקאל בעד דֿלך ויבאו[d] מכל העמים
לשמע את חכמת שלמה וכו' לכן
באלגמלה אן גמיע אלמוגודאת מן לדן
פלך אלקמר אנמי אוגדת בסבב אלאנסאן
פקט פגמיע אנואע אלחיואן מנהא
לגֿדאיה[e] כאלגנם ואלבקר וגֿירהמא ומנהא
למנאפעה פי גֿיר אלגֿדא מתֿל אלחמיר[f]
לינקל עליה[g] שי לם יסתטיע נקלה בידה
ואלכֿיל ליקטע בהא מסאפה טוילה פי
זמאן יסיר ומנהא אנואע לא נערף
להא מנפעה ופיהא מנאפע ללאנסאן
לא יעלם בהא וכדֿלך אלתֿמאר מנהא
לגֿראה[h] ומנהא לבראה מן אמראצֿה
וכדֿלך אלעשב והכדֿא גמיע אלאנואע
וכלמא תגד מן אלחיואן ואלנבאת לא
נפע לה ולא יגֿדי[i] בזעמך פדֿלך לצֿעף
עלמנא ולא בד לכל עשבה וכל תֿמרה
וכל נוע מן אלחיואן מן אלפיל אלי

רגלים ואחרים מעוטי רגלים ומה היא
תכלית זאת התולעת וזאת הנמלה אבל
בדברים שהם גדולים מאלה ופעלם יותר
גלוי אמנם בידיעת תכליתם יגלה יתרון
אנשי החכמה ועל פי שיהיה יותר חכם
ויותר גדול התשוקה ויותר חריף הרעיון
ידע תכלית של רוב הדברים ועל כן
כשנתן הקב"ה לשלמה מן החכמה מה
שהבטיחו בה ידע מתכלית אלה המינים
מה שאפשר לאדם לדעת מצד שהוא
אדם ודבר על תכליות האילנות והעשבים
ומיני החיות כמו שאמר הכתוב וידבר על
העצים מן הארז אשר בלבנון עד האזוב
אשר יוצא בקיר וידבר על הבהמה ועל
העוף ועל הרמש ועל הדגים והיה זה
לעד שהיתה בו רוח אלהית ואמר אחר
כן ויבאו מכל העמים לשמוע את חכמת
שלמה וכו' אך על דרך כלל יש לדעת
שכל הנמצאים תחת גלגל הירח נמצאו
בשביל האדם לבדו וכל מיני החיות יש
מהם למאכלו כצאן ובקר וזולתם ויש מהם
לתועלתו זולת המאכל כמו החמור לשאת
עליו מה שלא יכול להוליך בידו והסוס
להלוך בו דרך רחוקה בזמן מועט ומהם
מינים שלא נדע תועלתם ויש בהם תועלת
לאדם רק לא יכיר אותה וכן הפירות
מהם למאכלו ומהם לרפואתו ממחלותיו
וכן העשבים וכל המינים וכל מה שתמצא
מן החיות והצמחים שאין להם תועלת
ואינם מאכל לדעתך זה הוא לחולשת
שכלנו וא"א לכל עשב ולכל פרי ולכל
מין מבעלי החיים מן הפיל עד התולעת
שלא תהיה בהם תועלת לאדם והראיה
על זה שבכל דור ודור תגלה לנו תועלת
של עשבים ומיני פירות שלא נגלתה

a) P גֿאיאת. b) fehlt in P. c) I Kön. V. 13. d) ibid. V, 14.
e) P לגֿדאה. f) P אלחמר. g) P עליהא מא לא. h) P לגֿדאה. i) P יגֿדי.

לה פי אלעאלם שי לכן אד׳י נט׳רת הד׳י אלכלאם נט׳רא באטנא ראית פיה מן אלחכם ענב ותגדה קד אחתוי עלי עט׳ים מן אלמעקולאת ואנא אביינא לך כי יכון ד׳לך מת׳לא לסאיר מן ירד עליך פאעתברה כמא ינבגי.

אעלם אן אלאקדמון בחת׳ו בחת׳א עניבא במא כאן להם מן אלעלם וגודה אלפכר פצח ענדהם אן כל שיא מוגוד לא בד לה מן גאיה נחוה כאן וגודה לאן לא מן שי וגד עבת׳א פלמא צחת להם הד׳ה אלקציה אלכלייה[a] אכ׳דוא[b] פי אלתפציל לגמיע אלוגוד ליעלמו גאיה כל נוע מן אלאנואע פראו אן כל מוגוד צנאעי גאיתה מעלומה לא יחתאג פי ד׳לך אלי בחת׳ לאן אלצאנע לה לא יצנע[c] שיא אלא וגאיתה קד תצוורת פי נפסה מת׳לא אקול אן אלמישאר לם יפעלה אלחד׳אד אלא בעד אן אפכר פי נפסה[d] כיף ימכנה אן יפרק אתצאל הד׳י אלעוד פתצוור פי נפסה צורה אלמישאר ואשרע פי עמלה לינשר בה פגאיה אלמישאר אן ינשר בה וכד׳לך גאיה אלקאדום אן יפצל בה וגאיה אלאברה ליצ׳ם בה ת׳וב אלי ת׳וב והכד׳י גמיע אלאשיא אלתי אוגדת וגודא צנאעייא אמא מא אוגדתה אלצנאעה אלאלאהייה ואלחכמה אלטביעייה[104]) מת׳ל אנואע אלת׳מאר ואנואע אלעשב ואנואע אלמעאדן[e] ואנואע אלאחגאר ואנואע אלחיואן פמנהא מא גאיתה מדרכה בבחת׳ יסיר ומנהא מא גאיתה מוגודה בבחת׳ אכת׳ר ומנהא מא דקת גאיתה וכ׳פאת[f] חתי לא תעלם אצלא אלא אן עלמת בוחי או בכהאנה אמא בבחת׳ עלמי פלא ימכן לאן ליס פי אסתטאעה אלאנסאן אן יבחת׳ פיכבר לאי

עמוק תראה בו חכמה פליאה ותמצאנו כולל דבר גדול מן המושכלות והנני אבארנו לך כדי שיהיה לך למשל לשאר מה שיבוא לידך ושים לבבך אליו כראוי.

דע כי הקדמונים חקרו חקירה עצומה באשר היה להם מהחכמה וטוב הרעיון עד שנתקיים אצלם שכל דבר נמצא יצטרך להיות תכלית אשר בשבילה היתה מציאתו כי לא לריק שום דבר. וכאשר נתקיימה להם זאת הדעה הכללית התחילו לחלק כל הנמצאים לדעת תכלית כל מין מן המינים וראו כי כל נמצא ע״י מלאכה תכליתו ידועה ואין צורך לחקור בזה שהאומני לא יעשה דבר אם אין תכליתו מצויירה בנפשו והמשל בזה כמו שאומר. שהמשור לא עשאו הנפח אלא אחרי אשר חשב בלבו איך יכול להפריש דבקי העץ וצייר בנפשו צורת המשור אז החל לעשותו כדי לחתוך בו אם כן תכלית המשור להניפו על העץ וכן תכלית הקרדום לחתוך בו ותכלית המחט לחבר בו בגד לבגד וכן הדבר בכל הנמצאים אשר המציאתם מלאכת האדם אבל מה שהמציאתו המלאכה האלהיית והחכמה הטבעיית כגון מיני הפירות והעשבים ומחצבי האדמה ומיני האבנים ומיני החיות יש מהם שתכליתם ידועה בחקירה מעוטה ומהם שתכליתם תמצא בעיון גדול ויש מהם אשר תכליתם צפונה ונעלמת עד שלא תודע כלל אא״כ שתודע בנבואה או בכח מודיע העתידות אבל בחקירת הדעת א״א שהרי אין ביכולת האדם לחקור עד שיבין למה המציא הטבע קצת הנמלים בכנפים וקצת בלי כנפים ולמה המציא ג״כ תולעים מרבה

---

a) P אלכפיה. b) H אכ׳דא verschrieben c) P יצנעה אלא. d) פי נפסה fehlt in P. e) P אלמעאדין. f) P וכפת.

לאן הדה כלהא אעראץ טאריה עליה לא תזיד פי נוהרה תם אנה ישארך פי הדה אלאפעאל כלהא גירה מן אנואע אלחיואן ואלעלם הו אלדי יזיד פי נוהרה וינקלה מן חאלה דמימה אלי חאלה רפיעה לאנה כאן אנסאנא באלקווה פרגע אנסאן באלפעל לאן אלאנסאן קבל אן יעלם אנמי הו כאלבהאים לאנה לם ינפצל אלאנסאן מן סאיר אלחיואן[a] אלא באלנטק לאנה חיואן נאטק אעני באלנטק תצוור אלמעקולאת ואעטם מעקולא תצוור והראניית[b] אללה עז וגל ומא יתצל בדלך מן אלאלאהיאת לאן סאיר אלעלום אנמי הי לירתאץ בהא אלי אן יצל אלי אלעלם אלאלאהי ואלכלאם עלי הדי אלגרץ חתי יסתופי טויל גדא לכן מע תצוור אלמעקולאת ילזם אטראח אלאפראט פי אללדאת אלגסמאנייה לאן אול מעקול יתצוור אן כראב אלנפס באצלאח אלגסד וצלאח אלנפס בכראב אלגסד לאן אלאנסאן אדי כאן טאלב שהואת ומותר למחסוסאת וכדם עקלה לשהותה וצאר כאלבהאים ואלאנעאם אלתי לא תתכייל גיר אלמאכל ואלמשארב ואלמנאכח[c] פאנה חיניד לא תצהר פיה אלקווה אלאלאהייה אעני אלעקל[108]) ויציר חיניד מאדה מנקטעה יסבח פי בחר אלהיולי פצח מן הדה אלמקדמאת אן אלגאיה מן עאלמנא ומא פיה אנמי הו[d] רגל עאלם כייר פאדי צח לאלשכץ מן אלנוע אלאנסאני אלעלם ואלעמל אעני באלעלם תצוור אלחקאיק עלי מא הי עליה ואדראך כל מא עסי אן ידרכה אלאנסאן ואלעמל אלאעתדאל פי אלאמור אלטביעייה ונבד אלאנהמאך ואלא[e] יוכד מנהא אלא מא בה קואם אלגסד ותחסין אלכלק כלה[f] פשכץ יציר עלי הדי אלחאל פהו אלגרץ והדי אלמעני מא עלם מן קבל אלאנביא פקט בל אלעלמא מן אלמלל אלסאלפה ומן לם ירו

ממעלת בוז למעלת כבוד שהרי היה אדם בכח וחזר להיות אדם בפעל שהאדם קודם שישכיל נחשב כבהמה לפי שלא נבדל משאר מיני החיות אלא בהגיון באשר הוא חי בעל הגיון כלומר ע״י ההגיון מצייר לנפשו המושכלות והנכבד שבמושכלות הוא לצייר לנפשו אחדות הקב״ה וכל הנלוה לזה מהאלהיות ששאר החכמות אינם אלא להרגילו בהם עד שיגיע לדעת החכמה האלהית והדבור בזה הענין עד כלותו יאריך מאד. אבל עם ציור המושכלות יתחייב להרחיק רבוי התענוגים הגופיים כי ראשית ציור השכל הוא שחרבן הנפש בתקון הגוף ותקון הנפש בחרבן הגוף שהאדם כשהוא רודף אחר תאוות ואוהב המורגשות ומעביד שכלו לתאוותיו עד שיחזור להיות כבהמה וכחיה אשר לא יציירו לנפשם אלא לאכול ולשתות ולבעול בו לא יתגלה אז הכח האלהי ר״ל השכל ויהיה אז קרוץ חמר שוחה בים ההיולי. ונתברר מאלו המוקדמות כי תכלית העולם הזה וכל אשר בו הוא איש חכם וטוב וכאשר יתברר לאיש שהוא ממין האדם החכמה והמעשה והחכמה ר״ל שיצייר בשכלו האמתיות כפי שהן וישיג כל מה שאפשר לאדם להשיגו והמעשה ר״ל שתהיה רגילות שלו בענין הדברים הטבעיים ישרה ומתוקנת ולא יהיה שטוף בתענוגים ולא יבחר מהם אלא מה שיש בו עמידת גופו ותקון כל מדותיו האיש שיהיה בענין זה הוא תכלית העולם וזה

---

a) P אנואע. b) P והראניה. c) P ואלמנכח. d) P הי. e) H ולא.
f) H כלהא.

אלדורה[a] אן יכון פיהא[b] לאלאנסאן מן
מנפעה[c] ודלילך עלי הד̇י אן פי כל ג̇יל
וג̇יל תט̇הר מנפעה עשב ואנואע מן
אלאת̇מאר מא ט̇הרת למן כאן קבל
וינתפע בהא מנאפע כת̇ירה וליס פי
אסתטאעה שכ̇ץ אן יחיט במנאפע גמיע
נבאת אלארץ̇ ואנמי יט̇הר ד̇לך באלתגרבה
עלי מרור אלאג̇יאל פלעלך תקול פלם
כ̇לקת אלסמום אלקאתלה מת̇ל אלביש[105])
וחשישה אלדם אלתי פיהא חתף אלאנסאן
לא נפעה פיגב אן תעלם אן פיהא
מנאפע פאנהא[d] ואן קלת ענד מא תוכל
פליס תקתל אד̇י חמלת עלי סטח אלבדן
ואד̇י באן ענדך אן אלנפע אלעט̇ים
לאלאנסאן פי אלאפאעי פנאהיך ען מא דון
ד̇לך פלמא ונדוא[e] גאיה הד̇ה כלהא וגוד
אלאנסאן וגב אן נבחת̇ איצ̇א למא וגד
אלאנסאן ומא גאיתא פלמא אטאלו
אלבחת̇ פי ד̇לך וגדו ללאנסאן אפעאלא
כת̇ירא גדא לאן גמיע אנואע אלחיואן
ואלשגר אנמי להא פעל ואחד פקט או
את̇נין וגאיה ואחדה כמי גרי אן אלנכ̇יל
ליס לה פעל אלא את̇מאר אלרטב וכד̇אלך
סאיר אלאת̇מאר[106]) וכד̇אלך אלחיואן נגד
מנה מא ינסג פקט כאלענכבות ומא יבני
כאלסנוני[f][107]) ומא יכ̇תזן[g] כאלנמל אמא
אלאנסאן פיפעל אפעאלא כת̇ירה מכ̇תלפה
פאעתברו[h] גמיע אפעאלה פעלא פעלא
ליעלמו מא גאיתה מן הד̇ה אלאפעאל[i]
פוגדו אן גאיתה מן הד̇ה אלאפעאל פעלא
ואחדא פקט וסאיר אפעאלה אנמי הי
לדואם בקאה ליכמל פיה ד̇לך אלפעל
אלואחד והו תצוור אלמעקולאת ומערפה
אלחקאיק עלי מא הי עליה לאן מן אלמחאל
אן תכון גאיה אלאנסאן ליאכל או ישרב
או ינכח או יבני חאיטא או יציר מלכא

לקדמונינו ויש בהם תועלות גדולות ואין
ביכולת אדם להיות ידיעתו כוללת תועלת כל
צמחי הארץ אולם נגלה הדבר בדרך הנסיון
בחלוף הדורות. אבל אם תאמר מדוע
נבראו הסמים הממיתים כגון בי"ש ועשב
הדם אשר ימות בהם האדם ואין תועלת
בהם ראוי לך לדעת שיש בהם תועלת
שאם ימיתו בעת שיאכלו אותם לא ימיתו
בעת שיחכשו אותם על שטח הגוף
וכשתכיר כי תועלת גדולה יש לאדם
באפעה קל וחומר במה שהוא מועט ממנו
בהיזק. ואחר שמצאנו כי תכלית של כל
אלה היא מציאות האדם הוצרכנו לחקור
כמו כן למה נמצא האדם ומה היא תכליתו.
וכאשר האריכו לחקור בענין זה מצאו
לאדם פעלים רבים מאד שהרי כל מיני
בעלי חיים ואילנות יש להם פעל אחד
בלבד או ב' פעלים כמו שאנו רואים
הדקלים שאין להם פעל אלא להוציא
התמרים וכן שאר האילנות וכן החיות
נמצא בהם מי שיארוג בלבד כמו העכביש
ומי שיבנה כמו סנוניתא ומי שיאגור
בנמלה אבל האדם יעשה מעשים רבים
משתנים זה מזה וחקרו על כל פעולותיו
פעל פעל לדעת תכליתו מאלה הפעלים
עד שמצאו כי תכליתו פעל אחד בלבד
ושאר פעליו הם רק לקיים עמידתו כדי
שישלם בהם הפעל האחד ההוא והיינו
לצייר בנפשו המושכלות ולדעת האמתות
כפי שהן שהרי א"א להיות תכלית האדם
לאכול ולשתות ולבעול או לבנות קיר או
להיות מלך כי כל אלה מקרים המתחדשים
עליו הם לא יוסיפו על עצמותו ועוד
שהוא משתתף בענין אלה הפעלים עם
כל שאר מיני בעלי חיים. והחכמה היא
אשר תוסיף על עצמותו ותעתיק אותו

---

a) P ללדורה. b) P פיה מנפעה מא. c) fehlt in P. d) P לאנהא. e) H וגדנא. f) P כאלסנונו. g) H יכתש. h) P פסברוא. i) fehlt in P.

ואן גאיה אלנוע אלאנסאני תצור
אלמעקולאת פלם אוגד אללה גמיע אלנאס
אלדין[a] לא יתצוורון[b] מעקולא ונחן נגד
אכתר אלנאס עריין ען אלעלם טאלבי
אלשהואת ואן אלשכץ אלעאלם אלזאהד
שאד גריב לא יוגד אלא ואחדא[c] פי עצר
מן אלאעצאר פאלגואב אן וגוד גמיע
אולאיך לסבבין אחדהמא אלתצרף לדאלך
אלואחד לאן לו כאן אלנאס כלהם טאלבי
אלעלם מתפלספין להלך אלעאלם ובאד
ואנקטע נוע אלאנסאן מנה פי איסר זמאן
לאן אלאנסאן פקיר גדא מחתאג אלי
אשיא כתירה פכאן יחתאג אן יתעלם
אלחרת ואלחצאד ואלדוס[d] ואלטחין
ואלטבך ועמל אלאלאת להדה כלהא
ליתם לה אלאגתדי[e] וכדלך כאן יחתאג
אן יתעמל אלגזל ואלחיאכה לינסג מא
ילבס ואלבניאן ליבני חית יסתצל ועמל
אלאלאת להדה כלהא ולים יפי[f] עמר
מתושלח בתעלם הדה אלצנאיע אלתי
אלאנסאן מחתאג פי בקאיה אלי נמלחהא
צרורה ומתי כאן יכתסב דלך אלשכץ
אלחכמה ויסתפיד אלעלם פאוגדו האולי
כלהם ליקימו הדה אלאשגאל אלמחתאג
אליהא פי אלמדינה פיגד אלעלם לנפסה
ותעמר אלארץ ותוגד אלחכמה ומא אחסן
קול מן קאל לולא אלמגאנין לכרבה[g]
אלארץ לאן אי גנון ישבה אן יכון אנסאן
צעיף אלנפס מכתל אלתרכיב יסאפר מן
אול אלאקלים[110]) אלתאני אלי אול
אלסאדס ויגוז אלאבחאר פי זמאן אלשתי[h]
ואלצחרי[i] פי סמאים אלציף ויגרד בנפסה
לאלוחוש ואלהואם עסי אן ירבח דינאר[k]
פאדי גמע מן תלך אלדנאניר אלתי אעטא.
פיה ארואחה אלתלת[111]) גמלה יגעל
יקסמהא עלי אלצנאע ליבני אסאסא

בהם הוא האדם ותכלית מין האדם לצייר
לנפשו המושכלות ואם כן מדוע המציא
הקב"ה כל אנשים אשר לא יציירו מושכל
לנפשם ואנו רואים שרוב בני אדם
ערומים מן החכמה ומבקשים התאוות
ושהאיש החכם המתבודד מן העולם הוא
יחיד ברבים לא ימצא אלא אחד בדור
מהדורות. התשובה על זה שכל אלה
נמצאו לשתי סבות האחת שישמשו לאחד
ההוא שאם יהיו כל בני אדם מבקשים
החכמה ולומדים הפילוסופיא ישחת העולם
ויאבד ויכלה מין האנושי ממנו בימים
מועטים שהרי האדם דל מאד מצטרך
לדברים רבים והיה נצרך ללמוד לחרוש
ולקצור ולדוש ולטחון ולאפות ולעשות
כלים לכל זה כדי לתקן מזונו וכן יהיה
צריך ללמוד הטויה והאריגה כדי לארוג
מה שילבוש והבנין לבנות מקום להסתר
שם ולעשות כלים לכל זה ולא יספיק חיי
מתושלח ללמוד אלו האומניות שהאדם
מצטרך בתוך ימי חייו לכולם צורך מוכרח
ומתי זה האיש ימצא פנאי ללמוד ולקנות
חכמה על כן נמצאו כל אלה לעשות
אלה המלאכות שצריכים אליהם במדינה
כדי שימצא החכם צרכו ותתישב הארץ
ותהיה החכמה מצויה. ומה טוב אמר
האומר לולי המשתגעים נשאר העולם
חרב שהרי מי יש שגעון כזה שאדם
שהוא חלוש הנפש ודל ההרכבה נוסע
מתחלת האיקלים השני עד תחלת השישי
ועובר ימים בזמן החורף ומדברות ברוחות
ולעפות הקיץ ומוסר נפשו לחיות רעות
ולנחשים אולי ירויח דינר ואחר שקבץ סך מן
אלה הזהובים שמכר בהם שלש נפשותיו
יתחיל לחלק אותם על אומנים שיבנו לו
יסודות חזקות על טבור הארץ בסיד ואבנים

a) P אלדי. b) P יתצור. c) P ואחד. d) P ואלדרס. e) P אלגדא. f) P יקי. g) P לכרבת. h) P אלשתא. i) P ואלסחרא. k) P דינארא.

אלאנביא ולא סמעו חכמהם קד עלמו ד̇לך איצ̇א אן מא הו אלאנסאן אנסאן כאמל אלא אן יכון קד גמע אלעלם ואלעמל וחסבך קול אלמברז[109]) פי אלפלספה ג̇רץ̇ אללה מנא אן נכון נבלא אכ̇יאר וד̇לך אן אלשכ̇ץ אד̇י כאן עאלמא נבילא טאלב אלשהואת פלים הו עאלמא עלי חקיקה לאן אול אלעלם אן לא יאכ̇ד̇ מן אללד̇את אלגסמאנייה אלא מא בה קואם אלגסם ופי שרחנא למסכת אבות נסתופי הד̇י אלג̇רץ̇ ונביינה כמא ינבג̇י וילום והכד̇י וגדנא אלנבי אנתקד[a] עלי מן אדעי אן לה עלם והו יעצי אלשריעה ויטלב שהואת נפסה פי קולה איך[b] תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה׳ אתנו וכו׳ וכד̇לך אן כאן אלשכ̇ץ איצ̇א עאבדא זאהדא מטרח אללד̇את אלא מא בה קואם אלגסם סאלך פי אלמג̇ארי אלטביעייה כלהא עלי אלאעתדאל פקד[c] אחאז מחאסן אלכ̇לק כלהא אלא אנה לא עלם לה פהד̇י איצ̇א נאקץ אלכמאל לכנה אכמל מן אלאול לאן פעלה ד̇לך ליס בחקיקה ולא יקין ולד̇אלך יקולון אלחכמים עליהם אלסלאם אין[d] בור ירא חטא כמא ביינא פמן קאל אן עם ארץ חסיד[e] אנמי יכ̇ד̇ב אלחכמים אלד̇ין קטעו פי ד̇לך קטעא ויכ̇ד̇ב[f] אלעקל איצ̇א ולד̇לך תג̇ד אלוצייה פי גמיע אלתורה ולמדתם אותם ובעד ד̇לך לעשותם אלעלם קבל אלעמל לאן אלעלם יוצל[g] אלי אלעמל ואלעמל לא יוצל אלי אלעלם והד̇י הו קולהם ע״ס שהתלמוד[h] מביא לידי מעשה ולקד בקי הני סואל ואחד והו אן לאלקאיל אן יקול אנתם קד זעמתם אן אלחכמה אלאלאהייה לם תוג̇ד שיא עבת̇א ואן גמיע אלמכ̇לוקאת מן דון פלך אלקמר אשרפהא אלאנסאן

הדבר לא נודע מאת הנביאים בלבד אבל חכמי האמונות החולפות ואשר לא ראו הנביאים ולא שמעו חכמתם כבר ידעו גם הם שאין האדם שלם אלא כשיהיה כולל החכמה והמעשה ודי לך מה שאמר החכם המפורסם בפילוסופיא חפץ האל ממנו להיות נבונים וטובים שהאדם כשיהיה חכם ונבון אבל מבקש תאוות אינו חכם על האמת שזה ראשית החכמה שלא יבחר האדם ממעדנים הגופניים אלא מה שיש לצורך גופו וכשנפרש מסכת אבות נשלים זה הענין ונבארהו כפי מה שהוא ראוי ונכון. וכן מצאנו שהנביא האשים למי שהתהלל שהוא חכם והוא מורד במצוות ומבקש תאות נפשו באמרו איך תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה׳ אתנו וכו׳ וכן אם יהיה האדם עובד לה׳ ונזיר ומרחיק המערנים לבד מה שיצטרך לגופו והולך במנהגים הטבעיים כולם על קו המישור ומחזיק בכל המדות הנעימות אבל אין לו חכמה גם זה חסר השלמות אע״פ שהוא יותר שלם מן הראשון לפי שמעשיו אינם על דרך הנכון והאמת וע״כ אמרו החכמים ע״ה אין בור ירא חטא כאשר בארנו וכל מי שיאמר בעם הארץ שהוא חסיד מכזיב החכמים שגזרו בה גזרה נחתכת ומכזיב השכל כמו כן וע״כ תמצא בכל התורה הצווי ולמדתם אותם ואחר כן לעשותם החכמה קודם למעשה שבחכמה יגיע האדם למעשה ובמעשה לא יגיע בו אל החכמה וזהו מה שאמרו ע״ה שהתלמוד מביא לידי מעשה. ונשארה כאן שאלה אחת והיא שיוכל אדם לומר כבר אמרתם שהחכמה האלהית לא המציאה דבר לריק וכי כל היצורים שמתחת גלגל הירח הנכבד

---

a) P נקד. b) Jer. VIII, 8. c) P קד. d) Aboth, II, 9. e) ען עם ארץ אנה חסיד. f) H יכ̇ד̇ב. g) H באלעלם יצל. h) B Qidduš. 40b.

פי מא לזם מן[a] אלחכמה אלאולי לם לזם הדׄי כמא לם נקול[b] לם כאנת אלאפלאך תסעה ואלדראר[י] סבעה ואלטבאיע ארבע לאן הדׄי[c] ומא גרי מגראהא לזמת פי אלוגוד אלאול ותראהם עליהם אלסלאם קד ביינו דׄלך מראת וקאל רבי שמעון בן יוחאי[d] ען אהל עצרה עלי מא כאנו עליה[112]) ראיתי[e] בני עלייה והם מועטין אם שנים הן אני ובני הן פלדׄלך אוגד אלגמהור ליאנסו אהל אלעלו ולעלך תצׄן הדׄה אלפאידה יסירה בל הי אוכׄד מן אלאולי אלא תרי אן אללה אקאם אלכאפרון[f] פי אלבלאד ליאנסו אלפצׄלא הו קולה עז וגל לא[g] אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה והדׄי גרץׄ ביינוה אלחכמים איצׄא וקאלו מאי[h] כי זה כל האדם כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות[113]) לזה שרחה יאנסונה פקד צח מן גמיע מא קלנא אן גׄאיה גמיע מא פי עאלם אלכון ואלפסאד רגל כאמל יגמע אלעלם ואלעמל כמא וצפנא.

פלמא כנא נסתפיד מן כלאמהם עליהם אלסלאם הדׄין אלמעניין אעני אלעלם ואלעמל ממא ביינוה וממא[i] אלגזוה חק מא קאלו אין להקב"ה בעולמו חוץ מארבע אמות של הלכה בלבד וקד כׄרגנא ען אלגרץׄ אלדׄי נרומה כׄרוגא כתׄירא לכן קד אתינא בלׄטב[114]) מחסנה ללאעתקאד מחרצה עלי אלטלב ליסת באליסירה פי מא ארי.

פארגע[k] אלי גרצׄי פלמא אכמל רב אשי תאליף אלתלמוד עלי מא הו עליה וכאן חסן נצׄאמה ועצׄם פאידתה שאהדא עליה די רוח קדישין ביה ואלדׄי וגד מן אלתלמוד מן תאליף רב אשי כׄמס ותלתׄין

כך כמו שאין לשאול למה היו הגלגלים תשעה וכוכבי לכת שבעה והיסודות ארבע שאלו וכמוהם נתחייבו להיות כן במציאה הראשונה. והנה החכמים ע"ה בארו זה כמה פעמים ואמר רבי שמעון בן יוחאי על אנשי דורו לפי המעלה שהיו עליה ראיתי בני עלייה והם מועטין אם שנים הם אני ובני הם ועל כן נבראו ההמון לעשות חברה לאנשי העלייה. ואולי תחשוב שזאת התועלת קלה אבל גדולה היא יותר מן הראשונה הלא תדע שהקב"ה העמיד הרשעים בארץ ישראל כדי להיות חברה לנכבדים והוא מה שנאמר לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה וזה הענין פירשו החכמים גם כן ואמרו מאי כי זה כל האדם כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה פירושו להיות לו חברים. ונתבאר מכל אשר אמרנו שתכלית כל מה שיש בתוך עולם ההויה וההפסד אינו אלא איש שלם כולל החכמה והמעשה כמו שאמרנו.

ואחר שלמדנו מדבריהם ע"ה מאשר בארוהו ומאשר רמזוהו אלו שני הענינים ר"ל החכמה והמעשה נדע כי על נכון אמרו אין להקב"ה בעולמו חוץ מארבע אמות של הלכה בלבד וכבר יצאנו מהענין שהיינו מתעסקים בו הרחק מאד אבל הבאתי אלו הדברים מפני שהם מחזקים האמונה ומעוררים על בקשת החכמה ואינם נקלים לפי מה שאני רואה.

והנני חוזר לעניני. וכשהשלים רב אשי חבור התלמוד בדמות שהוא לפנינו היה הפלגת סדורו ועוצם תועלתו לו לעד די רוח קדישין ביה ומה שנמצא מהתלמוד שחבר רב אשי הם חמש ושלשים מסכתות שלא נמצא לו דבר

a) P פי. b) P לא יקאל. c) P הדׄה. d) P יוחי. e) B Sukk. 45 a. f) אלכאפרין. g) Exod. XXIII, 29. h) B Berach. 6 b. i) P ומא. k) P וארגע.

מחכמא פי נפס אלארץ באלגיר ואלחגר
ליקים עליה חאיט פיתבת מאיין[a] מן
אלסנין והו[b] יקתל עלמא אנה לם יבק מן
עמרה מא יפני חאיט מן ברדי אי חמק
אשד מן הדא והכדא גמיע לדאת אלדניא
ושהואתהא חמק מחץ לתעתמר אלארץ
ולדלך[c] יסמון אלחכמים מן לא עלם לה
עם ארץ אי אנהם אנמא וגדו לעמארה
אלארץ ולדלך נסבוהם אליהא ולעל
קאילא יקול וקד נרי רגלא סכיפא גאהלא
ראיחא פי אלדניא לא ישקי פיהא וגירה
יכדמה ויתנאול אשגאלה בל קד רבמא
יכון מתנאול אשגאלה רגלא עאלמא
פליס אלאמר כמא יטן אלטאן לאן כון
דלך אלגאהל ראיח לאנה איצא כאדם
לאלשכץ אלדי הו גרץ אלבארי לאנה
בראחתה וכתרה מאלה או מלכה יאמר[d]
עבידה ליבנו קצרא מניפא או ליגתרסו
כרמא עטימא כמא תפעל אלמלוך ומא
יתשבה באלמלוך פיכון דלך אלקצר
מעדא לפאצל יאתי פי מסתקבל אלדהור
יסתטל יומא מא תחת חאיט מן חיטאן
דלך אלקצר פיכון בדלך נגאתה מן
אלהלאך ויוכד מן דלך אלכרם רטל
כמר יומא מא פיעמל בה תריאק יכון
בה נגאה רגל כאמל קד נהשתה אפעי
והכדי תדאביר אללה עז וגל וחכמתה
אלתי כדם בהא אלטביעה עצות מרחוק
אמונת אומן והדי גרץ קד ביינוה אלחכמים
עליהם אלסלאם קאלו אן בן זומא[e] כאן
יקף עלי הר הבית פירי ישראל טאלעין
פיקול ברוך שברא כל אלו לשרתני אד
כאן עליה אלסלאם ואחד עצרה.

ואלסבב אלתאני לאיגאד מן לא עלם
לה מן אהל אלעלם קלה נדא ודלך שי
לזם פי אלחכמה אלאלאהייה וליס יקאל

להקים עליהם קיר שיעמוד הרבה מאות
שנים והוא יודע שלא ישאר משנות חייו
מה שיוכל לבלות בו בנין עשוי מן גמא
היש שטות גדול מזה וכן כל תענוגי
העולם ותאוותיה הם סכלות גמור אבל
הם סבה לישוב הארץ וע"כ קראו החכמים
מי שאין לו חכמה עם הארץ כלומר לא
נמצאו אלא לישוב הארץ ולפיכך היו
מיחסים שמם לארץ. ואולי יאמר איש
הרי אנו רואים בור וכסיל שהוא שוקט
בעולם בלי יגון ואחרים עובדים לו
ומתעסקים בעסקיו ואפשר שיהיה המשמש
בעסקיו איש חכם. אין הדבר כאשר יחשוב
החושב. שמנוחת הכסיל ההוא אמנם גם
היא תעבוד לאיש שהוא תכלית הבורא
שהרי במנוחתו וברוב ממונו או רכושו
יצוה לעבדיו לבנות ארמון גבוה או לנטוע
כרם גדול כמו שיעשו המלכים והדומה
להם ויהיה הארמון ההוא מזומן לאיש
נכבד יבוא לעתיד ויחסה יום אחד בצל
קיר מן קירות הארמון ההוא וינצל בזה
ממות ויקחו מן הכרם ההוא כוס של יין
באחד הימים לעשות ממנו טריא"ק וימלט
בו איש תמים אשר נשכו האפעה כן
מנהגי הקב"ה וחכמתו אשר בה העביד
הטבע עצות מרחוק אמונת אומן וזה
הענין בארוהו החכמים ע"ה אמרו כי בן
זומא היה עומד על הר הבית וירא
ישראל שעולים ויאמר ברוך שברא
כל אלה לשרתני שהוא ע"ה היה יחיד
בדורו.

והסבה השנית למציאות מי שאין בו
חכמה היא שאנשי החכמה הם מעוטים
מאד וזה הדבר נתחייב להיות כן לפי
החכמה האלהית ואין לומר במה שחייבה
החכמה הראשונה להיות כך מדוע היה

---

a) P מיין. b) H והו יעלם. c) P פלדלך. d) P ואמר. e) B Berach. 58a.

פסוקות והלכות רב אחא משבחא וגירהא ואלהלכות אלתי עמל אלרב ואלמעצם רבינו יצחק זצ"ל אגנאת ען תלך כלהא לאנהא גאמעה לגמיע פואיד אלקטועאת ואלאחכאם אלמחתאג אליהא פי זמאננא הדי אעני זמאן אלגלות וקד ביין גמיע אלאגלאט אלתי וקעת למן קבלה פי קטועאתה ולא נעי עליה פיהא אלא הלכות יסירה לא תנתהי עשר בוגה.

אמא אלפירושין אלמוגודה לגמיע אלגאונים פתתפאצל חסב תפאצל אדהאנהם ואן אלרגל אלפהים אלנצר[a] פי אלתלמוד קדיר עלי תחציל נפס כל גאון וגאון מן כלאמה ושרחה פלמא אנתהא אלזמאן אלינא קמנא עלי מא וגדנא מן סבק מן אלבחת ואלטלב ואלאגתהאד חסב אלמקדרה פי אכתסאב כל מא נרגו אלאנתפאע בה ענד אללה פגמעת מא סקט אלייא[b] מן תעאליק[c] ואלדי זצ"ל וגירה עלי[121]) רבינו יוסף הלוי זצ"ל אד דהן דלך אלרגל פי אלתלמוד מדהש עלם אללה למן יתאמל כלאמה ואסתגראקה פי אלנצר חתי יכאד אן יקאל[d] פיה לפניו לא היה כן מלך כמהו פי טריקה דאך וגמעת איצא מא וגדת לה מן הלכות בתפסירה בנפסה ומא צהר לי אנא איצא מן תפאסיר חסב צעף טאקתנא ומא[e] לחקנאה מן אלעלם פאלפת פירושין פי אלתלתה סדרים מועד ונשים ונזיקים גיר ארבע מסכתות אנא נתאול אלאן אן נצע פיה[f] שי ועאדנא לם נגד לדלך פרגה[g] ווצענא איצא הולין לעטים אלאצטראר

ההם מפני שכוללות כל הפסקים המועילים והדינים שצריכין אליהם בזמננו זה ר"ל זמן הגלות ובאר שם כל הטעיות אשר נפלו לאשר היו לפניו בפסקיו ואין תפישה עליו בהם אלא בהלכות מועטות לא יגיעו עד עשר בשום פנים.

אבל הפירושים המצויים לכל הגאונים יתרון כל אחר כפי יתרון שכל בעליהם והאיש הנבון המעיין בתלמוד יכול להשכיל עצמותו כל גאון וגאון מדבריו ופירושו. וכאשר הגיע הזמן אלינו קמנו על מה שמצאנו מן החקירה והדרישה וההשתדלות אצל הקודמים כפי היכולת כדי להשיג כל מה שנקוה לקבל שכר בעבורו מאת הבורא וקבצתי כל אשר בא לידי מההגהות אבי זצ"ל ווולתו בשם רבינו יוסף הלוי זצ"ל. כי גבורת האיש ההוא בתלמוד משתומם עליה חי נפשי מי שיסתכל ומדייק בדבריו ועומק עיונו עד אשר כמעט נאמר בו לפניו לא היה כן מלך כמהו כמנהגו וכדרכו. ואספתי גם כן מה שמצאתי בו בעצמו בפירושו מן ההלכות ומה שנראה לי כמו כן מן הפירושים לפי חולש יכלתנו ומה שלמדנו מן החכמה וחברתי פירושין בתלתא סדרים מועד נשים ונזקים לבד מארבע מסכתות חושב אני עתה בהם לחבר פירוש עליהם ועוד לא מצאתי פנאי לזה וחברתי כמו כן פירוש חולין לרוב הצורך אליו וזהו עסקנו אשר היינו עוסקים בו עם הדרישה לכל מה שדרשנו. ואחר כן

אליהא והדי הו שגלנא אלדי כנא נתאולה מע אלטלב לכל מא טלבנאה תם אני ראית בעד דלך אן אצע פי אלמשנה וצעא צרורה עלי נחו מא אביינה אכר כלאמי הדי ואלדי דעאני אלי הדי לאני ראית אלתלמוד יפעל פי אלמשנה פעלא

a) P אלאטר. b) P אלי. c) P תעאלק. d) P אקול. e) H ומן. f) פיהא.
g) P פראג.

מסכתא לאן לם יוגד לה כלאם עלי סדר זרעים ג׳יר עלי ברכות פקט ולם יוגד לה כלאם עלי מסכת שקלים מן סדר מועד ולא עלי מסכת עדיות ולא מסכת אבות מן סדר נזיקין ולא עלי מסכת מדות ומסכת קנים מן סדר קדשים ולא יוגד לה איצׄא כלאם עלי שי מן סדר טהרות ג׳יר עלי מסכת נדה פקט תׄם תׄופׄי רב אשי והו קד אכמל אלתלמוד עלי מא דׄכרנא פי בבל וכדׄלך פעלו חכמי ארץ ישראל אעני מא פעל רב אשי פדוונו[a] [115]) אלירושלמי ואלדׄי דוונה[b] הו ר׳ יוחנן[116]) ווגד מן אלירושלמי כׄמסה סדרים[117]) כאמלה אמא סדר טהרות פלם יוגד לה[c] תלמוד בוגה לא בבלי ולא ירושלמי ג׳יר מסכת נדה כמי דׄכרנא ואנמי ימכן אלאנסאן אן ישרח דׄלך אלסדר בעד צעובה כתׄירה ושקי עטׄים ואלאסתעאנת[d] באלתוספתא ואלבריתות ולקוט[e] אלהלכות אלמנגלבה מנה פי גמיע אלתלמוד ואסתכׄראג אצול אלמסכתות ומעאניהא מן תלך אלהלכות עלי מא תראה פי שרחנא לדׄלך אלסדר אן שא אללה פלמא מאתו גמלה אלחכמים עליהם אלסלאם והם אלדׄין אכׄרהם רבינא ורב אשי[118]) ואלתלמוד קד כמל פכל מן קאם בעדה אנמי גאיתה פהם כלאמהם אלדׄי דונו פקט ועליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע פולפו אלגאונים[119]) אלפירושין אלכתׄירה לכן מא אמכן[f] אחד מנהם אן יכמל פירוש גמלה אלתלמוד פי עלמנא פמנהם מן קטע בה אלעמר ומנהם מן קטע בה אשגאב אלנאס פי אלאחכאם פולפו איצׄא תואליף מי קטועאת הלכות[g] מנהא באלערבי ומנהא באלעבראני מתׄל הלכות גדולות והלכות קטועות[120]) והלכות

בסדר זרעים אלא בברכות לבד ולא במסכת שקלים מסדר מועד ולא על מסכת עדיות ולא מסכת אבות מסדר נזיקין ולא מסכת מדות ומסכת קנים מסדר קדשים ולא נמצא לו דבר גם כן בסדר טהרות אלא במסכת נדה בלבד. אחר כן נפטר רב אשי אחר שגמר התלמוד בבבל כאשר זכרנו. וכן עשו חכמי ארץ ישראל מה שעשה רב אשי וחבריו התלמוד הירושלמי ומחברו הוא ר׳ יוחנן ונמצא מן הירושלמי חמשה סדרים שלמים אבל סדר טהרות לא נמצא לו תלמוד בשום ענין לא בבלי ולא ירושלמי אלא מסכת נדה כמו שזכרנו ואין יכול אדם לפרש הסדר ההוא אלא אחר יגיעה רבה ועמל גדול ואשר יסייעוהו הם התוספתא והברייתות וילקט ההלכות הבאות על ענינו בכל התלמוד ויוציא עקרי המסכתות ועניניהם מן ההלכות ההם כפי שתראה כשנפרש הסדר ההוא אי״ה. וכשמתו כל החכמים ע״ה שהאחרונים מהם היו רבינא ורב אשי והתלמוד כבר נגמר ויהי כל אשר קם אחריו היתה רק זאת כונתו שיבין דבריהם אשר חברו בלבד ועליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע וחברו הגאונים פירושים רבים אבל לא הספיק אחד מהם להשלים פירוש כל התלמוד כפי שידענו יש מהם מי שמנעו קוצר ימי חייו ומהם מי שמנעוהו עסקי בני אדם כלומר דיניהם. וחברו כמו כן חבורים בהלכות פסוקות מהם בלשון ערב ומהם בלשון עברי כגון הלכות גדולות והלכות קטועות והלכות פסוקות והלכות רב אחא משבחא וזולתם. וההלכות אשר עשה הרב הגדול רבינו יצחק זצ״ל הספיקו בעד כל החבורים

---

a) H פדיונו. b) H דיונה. c) P להא. d) P ואלאסתעאנה. e) P ולקט. f) P אכתפי אחדא. g) fehlt in P.

כמן אחאט בגמלה אלתלמוד ויעינה דׄלך גדא עלי גמלה אלתלמוד.

ואלראבעה אנה יכון מדׄכרא למן קד קרי ועלם פיכון כלמא קרי חאצׄרא בין עיניה דאימא ותכון[a] משנתו ותלמודו סדור על פיו פלמא תצוורת הדׄה אלמעאני תגרדת לאלתאליף אלתי[b] ארומה וקצדנא פי הדׄי אלתאליף תפסיר אלמשנה בחסב מא פסר פי אלתלמוד[c] ואלאקתצאר עלי אלתפאסיר אלצחיחה ואטׄראח אלתפאסיר אלדׄי[d] צׄהר בטלאנהא פי אלתלמוד ואצׄהאר אלעלל אלתי לאגלהא אתצׄע דׄלך אלכלאם ואלעלל אלתי לאגלהא וקע אלאכׄתלאף בין אלמכׄתלפין פי בעץׄ אלאכׄתלאפאת ועלי מדׄהב מן אלעמל עלי מא יבין פי אלתלמוד ואתחרי פי דׄלך כלה איגׄאז אללפׄט מן חית לא ישכל עלי אלקארי לאן לים תאליפנא לנפהם אלחגׄארה ואנמי הו לנפהם מן יפהם וראית באן תכון רתבה תאליפי עלי מא יפעל גמיע אלשארחין[e] הו אני אתׄבת[f] כלאם אלמשנה אלי אכׄר אלהלכה תׄם אתכלם עלי תפסיר תלך אלהלכה חסב מא צׄמננא תׄם אכׄד פי הלכה תׄאניה הכדׄי אלי אכׄר אלמשנה וכל הלכה תכון ביינה נכתבהא ולא נוקע פיהא כלאם ואעלם אן חית מא אכׄתלף בית שמאי ובית הלל הלכה כבית הלל אלא פי אמור מעלומה[123]) הלכה כבית שמאי פפי תלך אלהלכות פקט אקול לך ענד שרחהא הלכה כבית שמאי וכדׄלך כל משנה סתם לא אכׄתלאף פיהא פאלעמל עלי מא תניץׄ אלא פי אלשאדׄ פפי תלך אלהלכות אלשאדׄה אקול לך אן הדׄי סתם מדפוע ואינה הלכה ואמא סאיר אלאכׄתלאפאת פלא נלגיך פיהא אלי פכרה בל אקול לך

התלמוד ויהיה לו לעזר גדול בכל התלמוד.

והרביעית שיהיה למזכרת למי שכבר קרא וידע ויהיה כל מה שקרא תמיד נצב בין עיניו ותהיה משנתו ותלמודו סדורה על פיו.

וכאשר ציירתי לנפשי הענינים האלה נערתי חצני לחבר מה שיזמתי לעשות וכונתי בזה לחבר פירוש המשנה על פי פירוש התלמוד ולבחור הפירושים האמתיים ולהרחיק הפירושים אשר נראה שהם נדחים בתלמוד ולגלות הטעמים אשר בשבילם נדחו דברי פלוני והטעמים אשר בהם נפלה המחלוקת בין החולקים בקצת המחלוקות ועל דעת מי ההלכה כפי אשר נראה בתלמוד ואשמר בכל זה לקצר הלשון רק שלא יסתפק לקורא שאין פירושנו לבונן האבנים אלא לבונן מי שיש לו לב להבין בלבד וראיתי שיהיה סדור חבורי על דרך כל המפרשים והוא שאכתוב דברי המשנה עד סוף ההלכה אחר כן אדבר על פירוש ההלכה ההיא כפי אשר יעדנו אחר כן אקח הלכה שניה כמו כן עד סוף המשנה וכל הלכה שתהיה ברורה אכתבנה ולא אדבר בה. ודע שבכל מקום שחולקים בית שמאי ובית הלל הלכה כבית הלל אלא בדברים ידועים שהלכה כבית שמאי ובהלכות ההם בלבד אומר לך כשאפרשם הלכה כבית שמאי. וכן בכל משנה סתם שאין בה מחלוקת תהיה ההלכה כפי שאומרת חוץ מפעמים אחדים ובאותם ההלכות זרות אומר לך שזה הסתם נדח ואינו הלכה אבל שאר המחלוקות לא נצריכך לעיין בהם אבל אומר לך על דעת מי תהיה ההלכה ואפילו יהיו יחיד ורבים אומר לך ההלכה כחכמים והאל יורנו

a) P ותכן. b) P אלדׄי. c) fehlt in P. d) P אלתי. e) P אלשארחין. f) P נתׄבת.

לא ימכן אחד אן ילחקה בקיאם אבדא לאנה יגלב אצול[a] ויקול לך אן הד̇ה אלמשנה אנבנת[b] עלי וגה כד̇א וכד̇א או אן הד̇ה אלמשנה נאקצה אללפט̇ ותקדירהא כד̇א או אן הד̇ה אלמשנה לפלאן ואעתקדה כד̇י ואיצ̇א[c] אנה יזיד פי לפצ̇הא וינקץ מנה ויצ̇הר[d] עללה פראית אן אד̇א חצל הד̇י אלמוצ̇וע עלי אלגרץ̇ אלד̇י נביין עלי גמיע אלמשנה פאן יכון פיה ארבע פואיד עצ̇ימה.

אחדהא אנא נעלם תפסיר אלמשנה עלי אלחקיקה ותאויל כלאמהא לאנך לו סאלת אכבר גאון ען תפסיר הלכה מן אלמשנה לם יסתטיע[e] אן יקול לך[f] שיא אלא אן כאן יחפט̇ תלמוד תלך אלהלכה או יקול לך אלי אן ננט̇ר מע וקע פיהא מן אלכלאם פי[g] אלתלמוד ולא פי אסתטאעת[h] שט̇ אן יכון יחפט̇ גמלה אלתלמוד ולא סימא בכון אלהלכה אלואחדה מן אלמשנה קד תפסר[i] פי ארבעה אוראק וכ̇מס לאן ידכ̇ל כלאם עלי כלאם ואלחגג ואלאעתראצ̇את ולאגובה חתי לא יקדר אן ילכ̇ץ מא צפי פי תאויל תלך אלמשנה אלא מאהר פי אלנט̇ר הד̇י אן לם תכון[k] אלהלכה אלואחדה לא יתם שרחהא[l] וקטוע אלחכם פיהא אלא מן מסכתות את̇נתין או ת̇לת̇ה[m] מסכתות.

ואלת̇אניה אלקטועאת לאני אקול לך ענד תפסיר כל הלכה עלי מד̇הב מן אלעמל[122]).

ואלת̇אלת̇ה אנהא תכון כאלמדכ̇ל ללמבתדי[n] פי אלנט̇ר ותחצל[o] לה מן ד̇לך טריק תחרי אלכלאם ותאוילה פיכון

ראיתי לחבר במשנה חבור שיש צורך אליו על הענין שאבאר בסוף דברי זה. ואשר קראני לזה הוא אשר ראיתי התלמוד שהוא עושה במשנה דבר שא"א לשום אדם להשיגו בסברא לעולם שהוא מביא עיקרים ויאמר כי זו המשנה חסרה מלים וזה תקונה או שזאת המשנה היא לפלוני ודעתו כך ועוד שהוא מוסיף במליה ומחסר מהם ויגלה טעמים. וראיתי שכשיהיה זה החבור עשוי על הענין שאבאר על כל המשנה יהיו בו ארבע תועליות גדולות.

האחת שמלמדים אנחנו פירוש המשנה על נכון ובאור מליה שאלו שאלת לגדול שבגאונים בעד פירוש הלכה מן המשנה לא היה יכול לומר לך דבר אלא אם ידע על פה תלמוד ההלכה ההיא או יאמר לך בא ונראה מה שיש עליה בתלמוד ואין ביכולת אדם לדעת על פה כל התלמוד וכל שכן בהיות הלכה אחת מן המשנה מפורשת בארבעה עלים וחמשה כי יבא דבר על דבר וטענות וקושיות ותשובות עד שלא יוכל לבחור הברור מפירוש המשנה ההיא אלא אדם בקי בעיון וזה יהיה אפילו אם לא תהיה ההלכה האחת כן שלא ישלם פירושה ופסק דינה אלא משתי מסכתות או משלשה.

והשנית הם הפסקים שאומר לך בפירוש כל הלכה על דעת מי נפסקה ההלכה.

והשלישית להיות כמבוא לכל המתחיל בעיון ונמצא לו ממנו דרך בחירת המאמר ובאורו ויהיה כמי שכולל בדעתו כל

---

a) P אצולא. b) אנבנת bis אלמשנה fehlt in H. c) H איצ̇א פאנה.
d) H וינצ̇ר. e) P יסתטע. f) P לך פיהא. g) אלכלאם פי fehlt in H, h) P אסתטאעה.
i) P תתפסר. k) P תכן. l) P שרחהם. m) P את̇נין או ת̇לת̇. n) P לאלאבתדי.
o) P יתחצל.

הצדיק ועדד האולי אלאשכֿאץ אלדֿין באסמאיהם תרונת[a] גמלה אלאחכאם ואלחפקהאת ואלתקנות ואלגזרות פי גמיע אלמשנה אחד ותסעין[b] רגלא הם ר׳ אליעזר בן הרקנוס[c] ר׳ אליעזר בן יעקב ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי ר׳ יהושע בן פרחיה ר׳ יהושע בן חנניה ר׳ יהושע בן קרחא[d] ר׳ יהושע בן בתירה ר׳ יהושע בן הרקנוס[e] ר׳ אלעזר בן עזריה ר׳ אלעזר בן יהודה איש ברתותא[f] ר׳ אלעזר בן צדוק ר׳ אלעזר בן שמוע ר׳ אלעזר חסמא ר׳ אלעזר בן פרטא ר׳ אלעזר בי״ר[g] שמעון ר׳ אלעזר בן פיאבי אבא אלעזר בן דלעא[h] [127]) ר׳ יהודה בן אלעאי ר׳ יהודה בן בתירה ר׳ יהודה בן בבא ר׳ יהודה בן אבא יהודה בן טבאי רבן שמעון בן גמליאל ר׳ שמעון בן יוחאי ר׳ שמעון השיזורי ר׳ שמעון בן ננס ר׳ שמעון בן הסגן שמעון בן שטח שמעון התימני ר׳ שמעון בן עזאי ר׳ שמעון בן זומא ר׳ שמעון בן אלעזר ר׳ שמעון בן יהודה ר׳ שמעון בן בתירה שמעון אחי עזריה ר׳ חנניה סגן הכהנים ר׳ חנינה בן אנטגנוס[i] חנינא בן חכינאי ר׳ חנינה בן גמליאל ר׳ נחוניה בן אלנתן איש כפר הבבלי ר׳ ישמעאל ר׳ נחמיה נחמיה איש בית דלי ר׳ יוחנן בן נורי יוחנן כהן גדול רבן יוחנן בן זכאי ר׳ יוחנן בן ברוקה יוחנן בן גדגדה ר׳ יוחנן הסנדלר ר׳ יוחנן בן ישוע בן חמיו של ר׳ עקיבה ר׳ יוסי[128]) ר׳ יוסי בן משלם[k] ר׳ יוסי בן החוטף אפרתי ר׳ יוסי הגלילי יוסף בן יועזר יוסף בן יוחנן ר׳ יוסי בי״ר[l] יהודה ר׳ יוסי הכהן יוסי בן חוני רבן גמליאל

משמעון הצדיק עד ימיו ושכל הקבלה חוזרת לשמעון הצדיק ומנין אלו האנשים אשר בשמם נכתבו כל הדינים והחקירות והתקנות והגזרות בכל המשנה אחד ותשעים איש ר׳ אליעזר בן הורקנוס ר׳ אליעזר בן יעקב ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי ר׳ יהושע בן פרחיה ר׳ יהושע בן חנניה ר׳ יהושע בן קרחה ר׳ יהושע בן בתירה ר׳ יהושע בן הרקנוס ר׳ אלעזר בן עזריה ר׳ אלעזר בן יהודה איש ברתותא ר׳ אלעזר בן צדוק ר׳ אלעזר בן שמוע ר׳ אלעזר חסמא ר׳ אלעזר בן פרטא ר׳ אלעזר בן ר׳ שמעון ר׳ אלעזר בן פיאבי אבא אלעזר בן דלעא ר׳ יהודה בן אלעאי ר׳ יהודה בן בתירה ר׳ יהודה בן בבא ר׳ יהודה בן אבא יהודה בן טבאי ר׳ שמעון בן גמליאל ר׳ שמעון בן יוחאי ר׳ שמעון השיזורי ר׳ שמעון בן ננס ר׳ שמעון בן הסגן שמעון בן שטח שמעון התימני ר׳ שמעון בן עזאי ר׳ שמעון בן זומא ר׳ שמעון בן אלעזר ר׳ שמעון בן יהודה ר׳ שמעון בן בתירה שמעון אחי עזריה ר׳ חנניה סגן הכהנים ר׳ חנינה בן אנטגנוס חנינא בן חכינאי ר׳ חנינה בן גמליאל ר׳ נחוניא בן אלנתן איש כפר הבבלי ר׳ ישמעאל ר׳ נחמיה נחמיה איש בית דלי ר׳ יוחנן בן נורי יוחנן כהן גדול רבן יוחנן בן זכאי ר׳ יוחנן בן ברוקה יוחנן בן גדגדה ר׳ יוחנן הסנדלר ר׳ יוחנן בן ישוע בן חמיו של ר׳ עקיבה ר׳ יוסי בן משלם ר׳ יוסי בן החוטף אפרתי ר׳ יוסי הגלילי יוסף בן יועזר יוסף בן יוחנן ר׳ יוסי בן ר׳ יהודה ר׳ יוסי הכהן יוסי בן חוני רבן גמליאל

---

a) P תדיונת. b) P ותסעון. c) P הורקנס. d) E קרחה. e) P הורקנוס. f) P ברתותה. g) P בר. h) fehlt in P. i) P אנטיגנס. k) P משולם. l) P בר׳.

אלהלכה עלי מד̇הב מן הו ולו כאן יחיד ורבים אקול לך אלהלכה[a] כחכמים ואללה יסדד נחו אלחק ויחידנא ען צ̇דה בתופיקה תעאלי ולקד ראית אן אתי בפצול עשרה קבל אבתדאי[b] באלשרח[124]) הי עלם אללה ליס פיהא כביר פאידה פי מא נחן בסבילה לכן יחסן אלוקוף עליהא למן אראד אלכמאל פי אלמשנה.

אלפצל אלאול פי עדד אלחכמים אלתי[c] וקע ד̇כרהם פי אלמשנה ונסבת להם אלרואיאת באסמאיהם.

אלפצל אלת̇אני פי עדד אלחכמים אלד̇י[d] וקע ד̇כרהם פי אלמשנה בחסב מעשה גרי בזמאן[e] אחדהם או אדב אדב בה או דרש דרשה.

אלפצל אלת̇אלת̇ פי מא שהר מן אנסאב חכמי משנה.

אלפצל אלראבע פי מעאצרה בעצ̇הם לבעץ̇.

אלפצל אלכ̇אמס פי אלתלמיד ואלאסתאד מנהם חסב מא שהר.

אלפצל אלסאדס פי תביין אלמבהם מן אסאמיהם באן נזידה תעריפא[f].

אלפצל אלסאבע פי מראתבהם עלי מא פעל אלמדון[g].

אלפצל אלת̇אמן פי נסבתהם לאלבלאד[125]) ואלאשכ̇אץ[126]) ואלקבאיל.

אלפצל אלתאסע פי אלאשכ̇אץ אלתי בינהם יקע אלאכ̇תלאף פי אלאכת̇ר.

אלפצל אלעאשר פי תקסים רואיאתהם[h] פי אלקלה ואלכת̇רה.

לנוכח האמת וירחיקנו מהפכו בעזרתו אל רם ונשא. וראיתי להביא עשרה פרקים קודם שאתחיל לפרש והם חי נפשי אין בהם תועלת גדולה נכח הענין שאנו עוסקים בו אבל ייטב לעמוד עליהם למי שירצה להיות שלם במשנה.

הפרק הראשון במנין החכמים הנזכרים במשנה ונקראו הקבלות על שמם.

הפרק השני במנין החכמים הנזכרים במשנה בשביל מעשה שהיה בזמן אחד מהם או מוסר שיסר בו או דרש שדרש.

הפרק השלישי בענין מה שנתפרסם מיחס חכמי המשנה.

הפרק הרביעי בחכמים שהיו בדור אחד.

הפרק החמישי לבאר מי התלמיד ומי הרב כפי שנתפרסם.

הפרק הששי בהודעת שמותיהם הסתומים כדי להוסיף בידיעתם.

הפרק השביעי בענין מעלתם כפי שעשה המחבר.

הפרק השמיני ביחוסם למקומות ולמלאכות ולאנשים ולמשפחות.

הפרק התשיעי באנשים שנפלה מחלוקת ברוב דבריהם.

הפרק העשירי בחלוק קבלותיהם בענין המעוט והרוב.

הפרק הראשון במנין החכמים הנזכרים במשנה ונקראו הקבלות על שמם. כבר אמרנו בפתיחת דברינו שמחבר המשנה הסתפק בשמות האנשים המקבלים

אלפצל אלאול פי עדד אלחכמים אלד̇ין וקע ד̇כרהם פי אלמשנה ונסבת[i] אלרואיאת באסמאיהם[k] קד קלנא פי צדר כלאמנא אן מדון[l] אלמשנה אקתצר עלי אסמא אלאשכ̇אץ אלראויין מן שמעון הצדיק אליה ואן אלרואיה כלהא ראגעה לשמעון

a) P הלכה. b) P אן אבתדי. c) P אללד̇ין. d) P אללד̇ין. e) P פי זמאן. f) H תעריפה. g) H אלמדיון. h) P רואיתהם. i) P ונסבת להם. k) P באסמאהם. l) P מדיון.

בנו של רבי יהודה הנשיא ר׳ שמעון איש המצפה חוני המעגל ר׳ הרקנוס[a] ר׳ ינאי ר׳ נהוראי אנטגנוס[b] איש שוכו ר׳ חלפתא איש כפר חנניה[c] ר׳ אליטת איש יבנה ר׳ יונתן שמואל הקטן בן בגבג בן ההא[d] אליהועיני בן הקוף[e] חנמאל[f] המצרי ר׳ שמעון בן מנסיא אבא שאול בן בטנית זכריה בן קבוטר בבא בן בוטא ר׳ שמעון[g] בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה[h] ר׳ ישמעאל בי״ר[i] יוסי ולם נתקצר איצ̇א פי ד̇כר האולי עלי רתבה אזמאנהם פג̇מלה עדד אלחכמים אלמד̇כורין פי אלמשנה מאיה ות̇מאניה ועשרין ושכ̇צין את̇נין וקע ד̇כרהם[k] והמא אלישע אחר ולם נעדה מע אלג̇מלה אלטאהרה למא שהר מן חדית̇ה ומנחם צאחב שמאי ולם נעדה איצ̇א אד̇ לם יבין[l] לה פי אלמשנה כלאם בוגה מצ̇אף אלי מא וקע פיה מן אלכלאם[m].

אלפצל אלת̇אלת̇ פי מא שהר מן אנסאב חכמי משנה וד̇לך[n] רבן גמליאל בנו של ר׳ יהודה הנשיא[o] בן רבן שמעון בן רבן גמליאל בן רבן שמעון בן רבן גמליאל הזקן בן רבן שמעון בן הלל הנשיא והו הלל הבבלי אלד̇י אליה נסבת אלטאיפה מן אלחכמים אלאג̇דין במד̇הבה פסמית בית הלל והלל הד̇י הו מבני שפטיה בן אביטל בן דויד פהאולי אלסבעה חכמים קד באן אנהם מן נסל דויד ומנהם ארבעה מקהל גרים והם שמעיה ואבטליון ור׳ עקיבה ור׳ מאיר ומנהם כהנים שמעון הצדיק אלד̇י אליה תרגע אלרואיה כלהא ליתכת קו׳ עז וגל יורו[p] משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ור׳ אלעזר בן עזריה והו

חוני המעגל ר׳ הרקנוס ר׳ ינאי ר׳ נהוראי אנטגנוס איש סוכו ר׳ חלפתא איש כפר חנניה ר׳ אליטת איש יבנה ר׳ יונתן שמואל הקטן בן בגבג בן ההא אליהועיני בן הקוף חנמאל המצרי ר׳ שמעון בן מנסיא אבא שאול בן בטנית זכריה בן קבוטר בבא בן בוטא ר׳ שמעון בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה ר׳ ישמאל בן ר׳ יוסי ולא כוונתי גם בזכרון אלה לזכרם על סדר זמנם. אם כן כלל מספר החכמים הנזכרים במשנה מאה ושמנה ועשרים. ושני אנשים הביאו זכרם והם אלישע אַחֵר ולא ספרנו אותו בכלל אלו הטהורים בשביל הענין שנודע לו ומנחם חברו של שמאי ולא ספרנו אותו כמו כן שלא נמצא לו במשנה שום דבר להיות נלוה לכל הדברים אשר דברו עליהם.

הפרק השלישי במה שנתפרסם מיחס חכמי המשנה והוא רבן גמליאל בנו של ר׳ יהודה הנשיא בן רבן שמעון בן רבן גמליאל בן רבן שמעון בן רבן גמליאל הזקן בן רבן שמעון בן הלל הנשיא והוא הלל הבבלי אשר אליו נסמכה כת של חכמים האוחזים בדעתו ונקראה בית הלל והלל זה הוא מבני שפטיה בן אביטל בן דוד ואלו השבעה חכמים ידוע שהם מזרע דוד. וארבעה מהם מקהל גרים והם שמעיה ואבטליון ור׳ עקיבה ור׳ מאיר. ומהם כהנים שמעון הצדיק אשר אליו חזרה כל הקבלה לקיים מה שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ור׳ אלעזר בן עזריה והוא עשירי לעזרא ושמעון דורו והוא הידוע בשם שמעון אחי עזריה ור׳ אלעזר בן שמוע ור׳ חנניה

a) P הורקנוס. d) P אנטיגנס. c) P חנינה. b) P האהא. e) P הקף.
f) P חנמל. g) P ישמעאל. h) P ברוקא. i) P בר. k) P ד̇כרהמא. l) P יבן.
m) H אלכלאם אלכלאם Dittographie. n) P מן ד̇לך. o) P הנשיא ור׳ יהודה הנשיא אבן.
p) Deuter. XXXIII, 10.

רבן גמליאל הזקן דסתאי[a] איש כפר דמא ר׳ דוסתאי בי״ר[b] ינאי אבא שאול ר׳ טרפון ר׳ מאיר ר׳ עקיבה ר׳ חצפית ר׳ נתן נחום הלבלר ר׳ מיאשא ר׳ צדוק נחום המדי ר׳ דוסא בן הרכינוס ר׳ אלעאי בן כובראי[c] ר׳ פופיאס ר׳ מתיה בן חרש נתאי הארבלי שמעיא אבטליון[d] הלל שמאי ר׳ זכריה בן הקצב אדמון חנן בן אבשלום ר׳ ידוע הבבלי עקביה בן מהללאל ר׳ יקים איש חדיד מנחם בן סגנאי ר׳ יעקב ולם נחרז פי דׄכר אסמאיהם רתבה אזמאנהם.

אלפצל אלתׄאני פי עדד אלחכמים אלדׄי[e] וקע דׄכרהם פי אלמשנה בחסב מעשה גרי פי זמאן אחדהם או אדב אדב בה או פסוק דרש פיה דרש קד וקע פי אלמשנה דׄכר כתׄרה מן אלחכמים ליס באן[f] נסב אליהם שי מן אלפקה באלשריעה פי אסור ומותר[g] ואנמי דׄכרוא בחסב מעשה גרי פי זמאן אחדהם או אדב באדב מן אלאדאב נחו אלמדׄכורה פי אבות פחפׄץ ענה דׄלך אלאדב או אלדרש אלדׄי דרש לא יקתצׄי איסור ולא התר פדון[h] דׄלך באסמה ועדד אלאשכׄאץ אלדׄי[i] וקע דׄכרהם עלי אחד אלוגוה אלדׄי[k] דׄכרנא ומא אשבההא[l] סבעה ותלתׄין[m] רגלא והם ר׳ יהושע בן לוי ר׳ אלעזר הקפר ר׳ אלעזר בן ערך ר׳ אלעזר המודעי יהודה בן תימא ר׳ שמעון בן נתנאל ר׳ שמעון בן עקשיה ר׳ שמעון בן חלפתא חנינה בן דוסא חנניה בן חוקיה בן גרון ר׳ חנניה בן תרדיון ר׳ נחוניה בן הקנה ישמעאל בן פיאבי יוחנן בן החורוני ר׳ יוסי בן יהודה איש כפר הבבלי ר׳ יוסי בן דרמסקית רבן גמליאל

רבן גמליאל הזקן דוסתאי איש כפר דמא ר׳ דוסתאי בן ר׳ ינאי אבא שאול ר׳ טרפון ר׳ מאיר ר׳ עקיבה ר׳ חצפית ר׳ נתן נחום הלבלר ר׳ מיאשא ר׳ צדוק נחום המדי ר׳ דוסא בן הרכינס ר׳ אלעאי בן כובראי ר׳ פופיאס ר׳ מתיה בן חרש נתאי הארבלי שמעיא אבטליון הלל שמאי ר׳ זכריה בן הקצב אדמון חנן בן אבשלום ר׳ ידוע הבבלי עקביה בן מהללאל ר׳ יקים איש חדיד מנחם בן סגנאי ר׳ יעקב ולא שמרנו בזכרון שמותם סדר זמניהם.

הפרק השני במנין החכמים הנזכרים במשנה בשביל מעשה שהיה בזמן אחד מהם או מוסר שיסר בו או פסוק שדרש בו דרש כבר הביאו במשנה וזכרון חכמים רבים לא בשביל שסמוך להם דבר בהלכות אסור והתר אבל נזכרו בשביל מעשה אשר קרה בזמן אחד מהם או שלמד מוסר מן המוסרים כמו אותן הנזכרים באבות ולמדו על פה ממנו המוסר ההוא או הדרש שדרש אינו מורה על איסור והיתר וחבר זה על שמו. ומנין האנשים אשר בא זכרונם על אחד מהעניינים שזכרנו והדומה להם שבעה ושלשים איש ואלו הם ר׳ יהושע בן לוי ר׳ אלעזר הקפר ר׳ אלעזר בן ערך ר׳ אלעזר המודעי יהודה בן תימא ר׳ שמעון בן נתנאל ר׳ שמעון בן עקשיה ר׳ שמעון בן חלפתא חנינה בן דוסא חנניה בן חוקיה בן גרון ר׳ חנניה בן תרדיון ר׳ נחוניה בן הקנה ישמעאל בן פיאבי יוחנן בן החורני ר׳ יוסי בן יהודה איש כפר הבבלי ר׳ יוסי בן דרמסקית רבן גמליאל בנו של ר׳ יהודה הנשיא ר׳ שמעון איש המצפה

---

a) P דוסתאי. b) P ברי. c) P כוברי. d) P ואבטליון. e) P אללדׄין. f) P כאן.
g) P או התר. h) P פדיון. i) P אללדׄין. k) P אלתי. l) P שאבההא. m) P ותלתׄון

ושמואל הקטן ור' אלעזר בן פרטא ור' אלעזר בן דמא וחנניה בן חכינאי ור' יהודה בן אבא ואלטבקה אלת̇אניה בעד אלחרבן ר' טרפון ור' עקיבה ור' אלעזר בן עזריה ור' ישמעאל ור' יהושע בן קרחא[a] וחנניה איש אונו ושמעון בן ננס[b] ויוחנן בן ברוקה ור' ישמעאל בנו ור' יוחנן בן גדגדה ור' אלעזר חסמא ור' יהודה בן תימא ואלטבקה אלת̇אלת̇ה ר' מאיר ר' יהודה ור' יוסי ור' נתן ור' יוחנן הסנדלר ור' יוסי הגלילי ור' אלעזר בנו ור' אלעזר בן שמוע ושמעון בן עזאי ושמעון בן זומא ור' חצפית התורגמן ואלטבקה אלראבעה ר' יהודה הנשיא ור'[c] גמליאל ור' שמעון אבנה ור' שמעון בן יוחאי ור' אלעזר אבנה ור' שמעון בן אלעזר ור' ישמעאל בי"ר[d] יוסי ור' יונתן והד̇ה אלטבקה הי אכ̇ר טבקאת חכמי המשנה.

אלפצל אלכ̇אמס פי אלתלמיד ואלאסתאד מנהם חסב[e] מא שהר קד[f] קדמנא פי צדר כלאמנא אן רבינו הקדוש מדון[g] אלמשנה תלמיד ואלדה וכד̇לך אלולד מן אגדאדה עליהם אלסלאם תלמיד אלואלד אלי הלל אלי שמעון הצדיק כמא ד̇כרנא וכד̇לך רבן יוחנן בן זכאי תלמיד הלל ותלאמיד רבן יוחנן בן זכאי כ̇מסה ר' אליעזר בן הרקנוס[h] אלמשהור כ̇ברה ור' יהושע בן חנניה[i] ור' יוסי הכהן ור' שמעון בן נתנאל[k] ור' אלעזר בן ערך והי אלטאיפה אלתי בשרת בחיי העולם הבא כמא שהר פי אלתלמוד[l] הם ותלאמידהם ותלאמיד תלאמידהם[m] ור' עקיבה תלמיד ר' אליעזר בן הרקנוס[n] והו אסתאדה אלמברז וכאנת לה אעני

ור' חנניה בן תרדיון ושמואל הקטן ור' אלעזר בן פרטא ור' אלעזר בן דמא וחנניה בן חכינאי ור' יהודה בן אבא. והכת השנית שאחר החורבן ר' טרפון ור' עקיבה ור' אלעזר בן עזריה ור' ישמעאל ור' יהושע בן קרחא וחנניה איש אונו ושמעון בן ננס ויוחנן בן ברוקה ור' ישמעאל בנו ור' יוחנן בן גדגדה ור' אלעזר חסמא ור' יהודה בן תימא. והחבורה השלישית ר' מאיר ר' יהודה ור' יוסי ור' נתן ור' יוחנן הסנדלר ור' יוסי הגלילי ור' אלעזר בנו ור' אלעזר בן שמוע ושמעון בן עזאי ושמעון בן זומא ור' חצפית התורגמן. והחבורה הרביעית ר' יהודה הנשיא ור' גמליאל ור' שמעון בנו ור' שמעון בן יוחאי ור' אלעזר בנו ור' שמעון בן אלעזר ור' ישמעאל ברבי יוסי ור' יונתן. וזאת החבורה היא האחרונה מחבורות חכמי המשנה.

הפרק החמישי לומר מי התלמיד ומי הרב מהם כפי שידוע. כבר הקדמנו בפתיחת דברינו שרבינו הקדוש מחבר המשנה תלמיד אביו היה וכן בזקניו ע"ה הבן היה תלמיד האב עד הלל עד שמעון הצדיק כמו שזכרנו וכן רבן יוחנן בן זכאי תלמיד של הלל ותלמידי רבן יוחנן בן זכאי חמשה ר' אליעזר בן הורקנוס שנודע ענינו ור' יהושע בן חנניה ור' יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל ור' אלעזר בן ערך והיא הכת אשר נתבשרה לה חיי העולם הבא כמו שנתפרסם בתלמוד להם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם ור' עקיבה תלמיד של ר' אליעזר בן הורקנוס והוא רבו מובהק והיה לו לר' עקיבה קצת למוד

a) P קרחה. b) P ננאס. c) P ורבן. d) P בר'. e) P בחסב. f) P וקד. g) P מדיון. h) P הורקנוס. i) F חנינה. k) P אלנתן. l) B Chag. 14 b. m) P ותלאמדהם ותלאמד תלאמדהם. n) P הורקנוס.

עשירי לעזרא ושמעון עמה והו אלמעלום כשמעון אחי עזריה ור׳ אלעזר בן שמוע ור׳ חנניה[a] סגן הכהנים ור׳ שמעון אבנה והו אלמעלום בר׳ שמעון בן הסגן וישמעאל בן פיאבי ויוחנן כהן גדול ורבן יוחנן בן זכאי ויוסף בן יועזר ור׳ יוסף[b] הכהן ור׳ טרפון אליהועיני בן הקוף[c] חנמאל המצרי ובקייתהם מן ישראל ולם ישהר להם פימא אדכרה נסב.

אלפצל אלראבעה פי מעאצרה בעצהם לבעץ שמעון הצדיק ור׳ דוסא בן הרכינס מתעאצרין וטאל ר׳ דוסא בן הרכינס חתי לחק ר׳ עקיבה ואהל עצרה והדה הי אלטבקה אלאולי ואלטבקה אלתאניה אנטגנוס[d] איש שוכו ור׳ אלעזר בן חרסום ואלטבקה אלתאלתה יוסי בן יועזר איש צרידה[e] ויוסף[f] בן יוחנן איש ירושלם ואלטבקה אלראבעה יוחנן בן מתתיה ויהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי ואלטבקה אלכאמסה חוני המעגל ואליהועיני בן הקוף[g] ויהודה בן טבאי ושמעון בן שטח ואלטבקה אלסאדסה עקביה בן מהללאל שמעיה ואבטליון ור׳ מיאשא וחנן ואדמון ואלטבקה אלסאבעה שמאי והלל ומנחם ויהודה בן בתירה ור׳ פפיאס[h] ור׳ יוחנן בן בגבג וחנניה בן חזקיה בן גרון וחנניה בן הקנה ובבא בן בוטא ור׳ יוחנן בן החורני ורבן גמליאל הזקן ונחום הלבלר והדה אלסבע טבקאת כאנת פי בית שני מן אולה אלי אכרה ולם ישאהדו אלחרבן ואמא אלטבקה אלתי בעד הדה אלתי שאהדת אלחרבן פהי ר׳ אליעזר בן יעקב ור׳ צדוק ור׳ אליעזר אבנה ורבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו ור׳ ישמעאל בן אלישע כהן גדול ואבא שאול ור׳ אלעזר המודעי ור׳ חנניה סגן הכהנים ורבן גמליאל ור׳ שמעון בנו ור׳ חנניה בן אנטוגנוס[i] ור׳ חנינה בן דוסא ור׳ חנניה בן תרדיון

סגן הכהנים ור׳ שמעון בנו והוא הידוע בשם ר׳ שמעון בן הסגן וישמעאל בן פיאבי ויוחנן כהן גדול ורבן יוחנן בן זכאי ויוסף בן יועזר ור׳ יוסף הכהן ור׳ טרפון אליהועיני בן הקוף חנמאל המצרי ושאריתם מישראל ולא נודע בהם יחס במה שאני יודע.

הפרק הרביעי באנשים שהיו בדור אחד. שמעון הצדיק ור׳ דוסא בן הרכינס היו בדור אחד והאריך ימים ר׳ דוסא בן הרכינס עד שהשיג לר׳ עקיבה ואנשי דורו וזו היא החבורה הראשונה והחבורה השניה אנטגנוס איש שוכו ור׳ אלעזר בן חרסום והחבורה השלישית יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים והחבורה הרביעית יוחנן בן מתתיה ויהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי והחבורה החמישית חוני המעגל ואליהועיני בן הקוף ויהודה בן טבאי ושמעון בן שטחוהחבורה השישית עקביה בן מהללאל שמעיה ואבטליון ור׳ מיאשא וחנן ואדמון והחבורה השביעית שמאי והלל ומנחם ויהודה בן בתירה ור׳ פפיאס ור׳ יוחנן בן בגבג וחנניה בן חזקיה בן גרון וחנניה בן הקנה ובבא בן בוטא ור׳ יוחנן בן החורני ורבן גמליאל הזקן ונחום הלבלר ואלו השבע כתות היו בבית שני מתחלתו ועד סופו ולא ראו החורבן אבל החבורה שאחר אלו אשר ראו החורבן הם ר׳ אליעזר בן יעקב ור׳ צדוק ור׳ אליעזר בנו ורבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו ור׳ ישמעאל בן אלישע כהן גדול ואבא שאול ור׳ אלעזר המודעי ור׳ חנניה סגן הכהנים ורבן גמליאל ור׳ שמעון בנו ור׳ חנניה בן אנטגנוס ור׳ חנינה בן דוסא

a) P חנינה. b) P יוסי. c) P הקף. d) P אנטיגנס. e) P צרדה. f) P ויוסי. g) P הקף. h) H פופיא. i) P אנטגנס.

הו ר׳ יוחנן בן בגבג ויוחנן כהן גדול הו יוחנן בן מתתיה אלמשהור אלמד̇כור פי אלצלואת פי קצה אלט̇פר במלכי יון וכאן ראם ר׳ מאיר ור׳ נתן אכ̇גאל רבן גמליאל ואלד רבינו הקדוש עלי כ̇בר יטול וצפה. פאבעדהמא רבן גמליאל ען מגלסה[a] וענד מא כאן תרוי רואיה ען אחדהמא אן ריות ען ר׳ מאיר קיל[b] אחרים אומרין ואן רוית ען ר׳ נתן קיל[c] יש אומרין אמא קולה פי אלמשנה משום ר׳ ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר׳ עקיבה פהו ר׳ מאיר וקו׳ הדנים[d] לפני חכמים הם כ̇מסה אנאס[e] ר׳ שמעון בן עזאי ור׳ שמעון בן זומא ור׳ שמעון בן ננס וחנן וחנניה איש אונו ור׳ מאיר יתסמי איצ̇א בר נהוראי ואלמעני ואחד ואסמה אלאצל ר׳ נחמיה אמא קולה פי אלמשנה חכמים פקד יכני בחכמים ען אחד אלאשכ̇אץ אלמתקדמה אסמאיהם וקד יסמי בה אלגמהור כלה וכת̇יר מא יבין פי אלתלמוד ויקול מן חכמים ר׳ פלוני ואנמי יפעל ד̇לך אד̇י וגד ראויין כת̇ירין קע אכ̇ד̇ו בקול ד̇לך אלחכם פלכון אהל ד̇לך אלמד̇הב כת̇ירין יסמיה[f] חכמים ואן כאן מנסוב לואחד ואמא קולה בית שמאי ובית הלל פיריד בה אלטאיפה אלאכ̇ד̇ה במד̇הב שמאי ואלטאיפה אלאכ̇ד̇ה במד̇הב הלל אד̇ תלאמיד אלשכ̇ץ הם אהל ביתה ורבי הו רבינו הקדוש והו רבי יהודה הנשיא אלסאדס מן הלל הזקן והו אלמדון[g] לאלמשנה וחית̇ מא יקול פי אלמשנה באמת הו הלכה למשה מסיני אמא סתם משנה פהו מא וקע עליה ראי אלגמהור ואסתוי נצ̇רהם פיה ולם יקע פיה כ̇לאף או נקל אלכאפ̇ה ען אלכאפ̇ה ען משה עלי מא פצלנא פי צדר כלאמנא וראויה אלאקרב

יוחנן בן בגבג ויוחנן כהן גדול הוא יוחנן בן מתתיה הידוע הנזכר בתפלות בספור הנצחון על מלכי יון. ורצו ר׳ מאיר ור׳ נתן לבייש לרבן גמליאל אביו של רבינו הקדש משום דבר יאריך להזכירו והרחיקם רבן גמליאל מישיבתו וכשהיו אומרים מה שקבלו מאחד מהם אם היתה בשם ר׳ מאיר אמרו אחרים אומרים ואם היתה בשם ר׳ נתן אמרו יש אומרים. אך מה שאמר רבי במשנה משום ר׳ ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר׳ עקיבה הוא ר׳ מאיר ומה שאמרו הדנים לפני חכמים הם חמשה אנשים ר׳ שמעון בן עזאי ור׳ שמעון בן זומא ור׳ שמעון בן ננס וחנן וחנניה איש אונו ור׳ מאיר נקרא גם כן בר נהוראי והענין אחד ושמו היה מעיקרא ר׳ נחמיה. אבל מה שנאמר במשנה חכמים פעמים יכנה בו אחד מן האנשים שהקדמנו שמותם ופעמים כולם. והרבה התלמוד לבאר ויאמר מאן חכמים ר׳ פלוני אולם יעשה זאת בהיות המקבלים רבים האוחזים מאמר החכם ההוא ובעבור היות אנשי הדעה ההיא רבים יקראם חכמים ואפילו תהיה מיוחסת לאיש אחד. אבל מה שאמר בית שמאי ובית הלל ר״ל בזה החבורה הנוטה לדעת שמאי והחבורה הנוטה לדעת הלל שתלמידי האדם אנשי ביתו הם. ורבי הוא רבינו הקדוש והוא ר׳ יהודה הנשיא הששי להלל הזקן והוא מחבר המשנה וכל מקום שנאמר במשנה באמת הוא הלכה למשה מסיני. אבל סתם משנה הוא מה שהסכימה עליו דעת רבים והשתוה עיונם בו ולא נפלה בו מחלוקת או שקבלוהו

a) B Hor. 13b. b) H קאל. c) H קאל. d) B Synh. 17b. e) H אגנאס f) H יסמוה. g) H אלמדיון.

לר׳ עקיבה בעץ̇ קראה[129]) עלי ר׳ טרפון לכנה ליס באסתאד לה בל צאחבה[a] וכאן ר׳ עקיבה יעצ̇ם ר׳ טרפון ויקול לה רבי וכאן ר׳ טרפון יקול לר׳ עקיבה עקיבה וקד קאל לה ר׳ עקיבה תרשיני לומר לפניך דבר ממה שלמדתני מביין פי ספרא[130b]) ור׳ מאיר ור׳ שמעון בן יוחאי תלמידי ר׳ עקיבה והו אסתאדהמא אלמברז וכאנת לר׳ מאיר קראה עלי ר׳ ישמעאל ועלי ג̇ירה איצ̇א ור׳ יהודה קרא עלי ר׳ אלעזר בן עזריה והו אסתאדה אלמברז וכלמא תגד פי אלמשנה ר׳ פלו׳ בשם[c] ר׳ פלו׳ אעלם אנה תלמידו ולדלך רוי ענה וכאנה[d] לרבינו הקדוש קראה עלי ר׳ אלעזר בן שמוע וסמכוס[e] תלמיד ר׳ מאיר וראם אלקראה עלי ר׳ יהודה בעד ופאת[131f]) ר׳ מאיר ולם יכון דלך.

אלפצל אלסאדס פי תביין אלמבהם מן אסמאיהם באן נזידה תעריף̇ ר׳ אליעזר סתם אלמד̇כור פי אלמשנה הו ר׳ אליעזר בן הורקנוס תלמיד רבן יוחנן בן זכאי ור׳ יהושע סתם הו ר׳ יהושע בן חנניה[g] תלמיד רבן יוחנן בן זכאי ור׳ יהודה סתם אלמד̇כור הו ר׳ יהודה בן[h] אלעאי אלד̇י ענה יקאל פי אלתלמוד באטלאק מעשה בחסיד אחד והו אסמה אלמשהור ענדהם ור׳ אלעזר סתם הו ר׳ אלעזר בן שמוע אלכהן אלמעאצר לרבן גמליאל אלד̇י ראם אלקראה עליה רבינו הקדוש פלם יתכרוה תלאמידה[i] יקרי[132]) עליה ג̇יר יסיר ור׳ שמעון אלמד̇כור פי אלמשנה סתם הו ר׳ שמעון בן יוחאי תלמיד ר׳ עקיבה אלמשהור כ̇ברה[k] מע קיסר[133]) ור׳ אלעזר ב״ר[l] שמעון הו אבנה ובן עזאי ובן זומא ובן ננס הם שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא ושמעון בן ננס ובן בתירה הו ר׳ יהושע בן בתירה ובן בגבג

אצל ר׳ טרפון אבל אינו רבו אלא חברו והיה ר׳ עקיבה מכבד לר׳ טרפון והיה אומר לו רבי ור׳ טרפון היה אומר לר׳ עקיבה עקיבה ואמר לו ר׳ עקיבה תרשיני לומר לפניך דבר ממה שלמדתני כמבואר בספרא ור׳ מאיר ור׳ שמעון בן יוחאי תלמידים לר׳ עקיבה והוא רבם המובהק והיה לר׳ מאיר למוד אצל ר׳ ישמעאל וזולתו ור׳ יהודה קרא אצל ר׳ אלעזר בן עזריה והוא רבו מובהק וכל שתמצא במשנה רבי פלוני בשם רבי פלוני דע שהוא תלמידו ולפיכך קבל ממנו והיה לרבינו הקדוש למוד לפני ר׳ אלעזר בן שמוע וסומכוס תלמידו של ר׳ מאיר ורצה ללמוד לפני ר׳ יהודה אחר שמת ר׳ מאיר ולא היה כן.

הפרק הששי לגלות הסתום משמותיהם כדי להוסיף הידיעה. ר׳ אליעזר סתם הנזכר במשנה הוא ר׳ אליעזר בן הורקנוס תלמידו של רבן יוחנן בן זכאי ור׳ יהודה סתם הנזכר במשנה הוא ר׳ יהודה בן אלעאי שעליו נאמר בתלמוד בלא אמירת שמו מעשה בחסיד אחד והוא שמו המפורסם אצלם ור׳ אלעזר סתם הוא ר׳ אלעזר בן שמוע הכהן שהיה בדורו של רבן גמליאל שרצה ללמוד לפניו רבינו הקדוש ולא הניחוהו תלמידיו ללמוד לפניו אלא מעט ור׳ שמעון הנזכר במשנה סתם הוא ר׳ שמעון בן יוחאי תלמידו של ר׳ עקיבה שנודע ענינו עם הקיסר ור׳ אלעזר ברבי שמעון הוא בנו ובן עזאי ובן זומא ובן ננס הם שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא ושמעון בן ננס ובן בתירה הוא ר׳ יהושע בן בתירה ובן בגבג הוא ר׳

a) B לצאחבה. b) f. 6a § 4 H ספרי. c) P משום. d) P וכאנת. e) P וסומכוס. f) P ופאה̈. g) P חנינה. h) P בר׳. i) P תלאמדה. k) B Šabb. 33b. l) P בר׳.

מדכורא[a] באסמה דון האולי פאנמי תסקט[b] אלכנאיה מן אסמה תסאמת.

אלפצל אלתאמן פי נסבתהם ללבלאד ואלצנאיע ואלאשכאץ ואלקבאיל גמלה האולי אלאשכאץ אלראויין ואדהם אלמדון[c] תעריף באנחא פמנהם מן נסבה לצנאעתה ליערפה[d] נחו קו' נחום הלבלר ור' שמעון השזורי[184]) ומנהם מן נסבה לבלדה נחו קו' איש חריד[155]) ואיש אונו ואיש ברתותא ומעני קו' איש צרידה איש ירושלם וגירהמא מן אלמואצע אנה עאלם דלך אלמוצע וגלילה כאנה יקול אן דלך אלשכץ מן אהל דלך אלמוצע באלחקיקה יתסמי איש ומנהם מן יערפה באסם אביה או אכיה נחו קו' ר' פלו' בן פלו' או ר' פלו' אחי פלו' ודלך כתיר ומנהם מן ערפה בקבילה נחו קו' הכהן.

אלפצל אלתאסע פי אלאשכאץ אלדי[e] בינהם יקע אלאכתלאף פי אלאכתר אמא אלאשכאץ אלתי[f] תגד בינהם אלאכתלאף פי אלמשנה פי אכתר אלאמר פהם ר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון ור' יוסי האולי אלארבעה תגד אלאכתלאף בין כל אתנין מנהם[g] ובין ארבעתהם איצא ור' אליעזר[h] איצא קד תגד לה אלאכתלאף מע כל ואחד מן האולי אלארבעה לכן[i] אקל מן אלאכתלאף אלואקע בין אלארבעה וכדאלך ר' עקיבה ור' אליעזר ור' יהושע תגד אלאכתלאף בין כל ואחד מנהם ובין תלאתתהם איצא ולכנה אקל מן אכתלאף אלארבעה אלמתקדמין ותגד אלאכתלאף איצא בין ר' עקיבא ור' ישמעאל ור' טרפון ור' אלעזר בן עזריה לכן אקל מן אלאכתלאף אלמתקדם ואליהם פי אלאכתלאף בית שמאי ובית הלל

בן גרון וכבא בן בוטא וכל מי שתמצא נזכר בשמו מלבד אלה רק העביר כנויו משמו ולא הקפיד.

הפרק השמיני בהתיחסם למקומות ולמלאכות ולאנשים ולמשפחות. כל אלו האנשים המקבלים הוסיף להם מחבר המשנה פרסום בדרכים שונים יש מהם שיחס אותם למלאכות כדי לפרסם שמם כגון שאמר נחום הלבלר ור' שמעון השזורי ומהם שיחס אותם למקומות כגון שאמר איש חריד ואיש אונו ואיש ברתותא. ועניין מה שאמר איש צרידה איש ירושלם וזולתם מן המקומות ר"ל שהוא חכם וגדול המקום ההוא כלומר כי זה האיש מאנשי זה המקום ראוי לקרותו איש. ומהם מי שיודיעהו בשם אביו או אחיו כגון שאמר ר' פלוני בן פלוני או ר' פלוני אחי פלוני וזה הרבה ומהם מי שמפרסמו במשפחתו כגון שאמר פלוני הכהן.

הפרק התשיעי באנשים אשר ביניהם נפלה מחלוקת ברוב המקומות. האנשים אשר תמצא ביניהם מחלוקת במשנה ברוב הדברים אלו הם ר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון ור' יוסי אלה הארבעה תמצא מחלוקת בין כל שנים מהם ובין ארבעתם גם כן ור' אליעזר כמו כן תמצאנו חולק עם כל אחד מאלה הארבעה אבל פחות ממחלוקת שנפלו בין הארבעה וכן ר' עקיבה ור' אליעזר ור' יהושע תמצא מחלוקת בין כל אחד מהם ובין חבריו ובין שלשתם כמו כן אבל פחות ממחלוקת הארבעה הנקדמים ותמצא מחלוקת כמו כן בין ר' עקיבה ור' ישמעאל ור' טרפון ור' אלעזר בן עוריה אבל פחות ממחלוקות אשר הקדמנו ואחריהם בעניין המחלוקת בית שמאי ובית הלל ואחריהם בעניין

a) P מדכור. b) P אסקט. c) P אלמדיון. d) P לנערפה. e) P אללדין. f) P אללדין. g) P מנהמא. h) P אלעזר. i) P ולכן.

אלדי נסב אליה אלקול ר' מאיר והדי הו מעני קולהם סתם משנה ר'מאיר אלא בעץ סתמות פקד תכון לר' מאיר וחדה ועליה אלכלאף או תכון לשכץ אכר גיר ר' מאיר ואלתלמוד יביינהא וענד קטענא נחן אלהלכה עלי מדהב מן הי פי כל הלכה מן גמיע אלמשנה תשתפי מן הדי אלגרץ.

אלפצל אלסאבע פי מראתבהם עלי מא פעל אלמדון[a] קסם מראתב אלאשכאץ אלדין דכר פי אלמשנה והם מאיה ותמאניה ועשרון כמי קדמנא תלאתה מראתב פמן כאן ענדה מעטם גדא פי אעלא עאליין[b] סמאה באסמה נחו קו' הלל ושמאי ושמעיה ואבטליון ודלך[c] לעטמהם אד לם יכון[d] וגוד כנאיה ירפע בהא דכרהם כמא לא נכני אלאנביא ואלדי[e] הם ענדה דון הדה אלמרתבה יכניהם ברבן נחו קו' רבן גמליאל ורבן יוחנן בן זכאי ואלדין הם ענדה דון הדה אלמרתבה יכניהם בר' נחו קולה ר' מאיר ור' יהודה ויכני אהל הדה אלמרתבה איצא באבא מתל קו' אבא שאול וקד יסקט אלכנאיה מנהם תסאמח[f] נחו קו' שמעון אחי עזריה ואלעזר איש ברתותא פגמלה מן סמאהם באסמאיהם מן טריק אלתעטים הם האולי שמעון הצדיק אנטגנוס[g] איש שוכו יוסי בן יועזר יוסי בן יוחנן יוחנן כהן גדול יהושע בן פרחיה נתאי הארבלי חוני המעגל אליהועיני בן הקוף[h] חנמאל המצרי יהודה בן טבאי שמעון בן שטח עקביה בן מהללאל שמעיה ואבטליון חנן אדמון[i] הלל שמאי[k] נחום הלבלר חנניה בן חזקיה בן גרון ובבא בן בוטא[l] וכל מא תגדה

כולם מפי כולם עד משה כמו שפרשנו בפתיחת דברינו. והמקבל היותר קרוב שנתיחס אליו המאמר הוא ר' מאיר וזה ענין מה שאמרו סתם משנה ר' מאיר אלא מקצת סתמות אפשר שהם לר' מאיר לבדו ועליו מחלוקת או שהם ליחיד אחר זולת ר' מאיר והתלמוד יבאר אותם. וכשנפסוק ההלכה על דעת מי היא בכל הלכה מהלכות המשנה אז תרוצה בענין זה.

הפרק השביעי בענין מעלותם כפי מה שעשה המחבר. חלק מעלות האנשים הנזכרים במשנה והם מאה ושמנה ועשרים כמו שהקדמנו לשלש מעלות שכל מי שהיה בעיניו נכבד מאד באשר מעלתו על כל המעלות קראו בשמו כגון שאמר הלל ושמאי ושמעיה ואבטליון וזה לגדולתם שאי אפשר למצוא כנוי לכבד בו את שמם כמו שאין אנו מכנים לנביאים ושהיו בעיניו למטה מן המעלה הזאת יכנם ברבן כגון רבן גמליאל ורבן יוחנן בן זכאי ושהיו בעיניו למטה מן המעלה הזאת יכנם ברבי כמו שאמר ר' מאיר ור' יהודה והיה מכנה אנשי המעלה הזאת כמו כן באבא כמו שאמר אבא שאול. ולפעמים יעביר הכנוי מהם ואינו מקפיד כגון שהוא אומר שמעון אחי עזריה ואלעזר איש ברתותא. וכלל האנשים שקרא אותם בשמם על דרך כבוד אלו הן שמעון הצדיק אנטגנוס איש שוכו יוסי בן יועזר יוסי בן יוחנן יוחנן כהן גדול יהושע בן פרחיה נתאי הארבלי חוני המעגל אליהועיני בן הקף חנמאל המצרי יהודה בן טבאי שמעון בן שטח עקביה בן מהללאל שמעיה ואבטליון חנן אדמון הלל שמאי נחום הלבלר חנניה בן חזקיה

a) P אלמדיון. b) P אעלי עליין. c) P דלך. d) P לא ימכן. e) P ואללדין. f) P תסמחא. g) P אנטיגנס. h) P הקף. i) P ואדמון. k) P ושמאי. l) P ביטא.

ור׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי ור׳ יהושע בן הרקנוס[a] פי שוטה[b] פקט ידוע הבבלי פי מציעאה[c] פקט ר׳ שמעון בן יהודה פי שבועות[d] פקט ור׳ שמעון בן בתירה ור׳ נחוניא[e] בן אלנתן איש כפר הבבלי ור׳ יוסי הכהן ור׳ יקים איש חדיד ומנחם בן סגנאי פי עדיות פקט[f] ושמעון אחי עזריה ויוסי בן חוני פי זבחים[g] פקט ור׳ אלעזר ב״ר שמעון פי תמורה פקט[h][138]) ור׳ יעקב פי נגעים[139]) פקט ור׳ אלעזר בן פיאבי פי מסכת טהרות[i] פקט ור׳ יוחנן בן ישוע בן חמיו של ר׳ עקיבה פי ידים[k] פקט פהאולי אלאשכ̇אץ כלהם אלמעדודין[l] לים לואחד מנהם פי גמיע אחכאם אלמשנה ג̇יר רואיה ואחדה פי אלמסכתא אלתי חדדנא וקד כמל לנא אלג̇רץ̇ אלד̇י ראינא בתקדימה ונחן אלאן אכ̇ד̇ין[m] פי אלשרח כמא צ̇מננא.

יהושע בן הרקנוס בשוטה בלבד ידוע הבבלי במציעא בלבד ר׳ שמעון בן יהודה בשבועות בלבד ור׳ שמעון בן בתירה ור׳ נחוניה בן אלנתן איש כפר הבבלי ור׳ יוסי הכהן ור׳ יקים איש חדיד ומנחם בן סגנאי בעדיות בלבד ושמעון אחי עזריה ויוסי בן חוני בזבחים בלבד ור׳ אלעזר בר׳ שמעון בתמורה בלבד ור׳ יעקב בנגעים בלבד ור׳ אלעזר בן פיאבי במסכת טהרות בלבד ור׳ יוחנן בן ישוע בן חמיו של ר׳ עקיבה בידים בלבד ואלו האנשים כולם הספורים אין לאחד מהם בכל דיני המשנה אלא קבלה אחת במסכתא אשר זכרנו ונשלם לנו הענין אשר רצינו להקדים אותו ואנחנו עתה מתחילין לפרש כפי שיעדנו.

---

a) P הורקנוס. b) V, 3, 5. c) VI, 9. d) I, 5. e) P נחוניה. e) VI, 2; VIII, 5, 8; VII, 1, 2. g) I, 2. h) VII, 4. i) VII, 9. k III, 5. l) P אלמעדודון m) P אכ̇ד̇ון.

ואליהם פי אלאכ̇תלאף רבן גמליאל או רבן שמעון בן גמליאל או רבי מע כל ואחד מן אלמתקדם ד̇כרהם פבין האולי אלאשכ̇אץ הו אלאכ̇תלאף פי אכ̇תר אלמשנה אלא פי שואד.

אלפצל אלעאשר פי תקסים רואיאתהם פי אלקלה ואלכת̇רה האולי אלחכמים אלראויין לאלמשנה כמי פצלנא מנהם מן תדונות[a] באסמה רואיאת כת̇ירה מת̇ל ר׳ מאיר ור׳ יהודה ומנהם מן תדונת[b] באסמה[c] רואיאת קלילה מת̇ל ר׳ אליעזר בן יעקב כמי קאלו[d] משנתו של ר׳ אליעזר בן יעקב קב ונקי יעני אנהא קלילה ומעמולה[e] בהא ורתבה כת̇רה רואיאתהם וקלתהא עלי מא ד̇כרנא פי אלפצל אלד̇י קבל הד̇י מן כת̇רה אכ̇תלאפהם וקלתה ומנהם מן לם תתבת לה פי אלמשנה גיר רואיה ואחדה פקט ולם יתכרר לה אסם פי שי מן אחכאם אלשריעה והם ת̇מאניה ות̇לת̇ין[f] שכ̇צא נחום הלבלר ור׳ מיאשא פי מסכת פאה[g] ולם יתכרר להם כלאם ביגה פי מוצע אכ̇ר וחנניה בן חכינאי ור׳ יוסף[h] בן החוטף אפרתי פי כלאים[i] פקט ור׳ אלעזר חסמא ור׳ יוסי בן משולם פי תרומות[k] פקט ור׳ חצפית פי שביעית[l] פקט ור׳ אלעזר בן יהודה איש ברתותא[m] ודוסתאי איש כפר דמא פי ערלה[n] פקט נחום המדי פי שבת[o] פקט ור׳ אלעאי ור׳ דסתאי[p] בי״ר[q] ינאי פי ערובין[r] פקט ור׳ שמעון בן הסגן ובן כוברי פי שקלים[s] ויהודה בן טבאי ושמעון בן שטח ויוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן ונתאי הארבלי ויהושע בן פרחיה פי חגיגה[t] פקט ושמעון התימני ונחמיה איש בית דלי פי יבמות[u] פקט

המחלוקת רבן גמליאל או רבן שמעון בן גמליאל או רבי עם כל אחד מהנזכרים לעיל ובין אלו האנשים היא המחלוקת ברוב המשנה חוץ מענינים אחדים.

הפרק העשירי בחלוקת מקובלותיהם לענין המעוט והרוב. אלו החכמים שקבלו המשנה כמו שפירשנו מהם מי שנכתבו בשמו קבלות רבות כמו ר׳ מאיר ור׳ יהודה ומהם מי שנכתבו בשמו קבלות מועטות כגון ר׳ אליעזר בן יעקב כאשר אמרו משנתו של ר׳ אליעזר בן יעקב קב ונקי ר״ל שהיא מעט והלכה כמותה. וסדר המקובלות מהם לענין הרוב והמעוט הוא כפי מה שזכרנו בפרק שקודם לזה מרוב מחלקותיהם ומיעוטם ויש מהם מי שלא נכתבה לו במשנה אלא קבלה אחת בלבד ולא ישוב להזכר שמו בדבר ממשפטי המצוות והם שמונה ושלשים איש. נחום הלבלר ור׳ מיאשא במסכת פיאה בלבד ולא נשנה להם דבר שני בשום פנים במקום אחר וחנניה בן חכינאי ור׳ יוסף בן החוטף אפרתי בכלאים בלבד ור׳ אלעזר חסמא ור׳ יוסי בן משולם בתרומות בלבד ור׳ חצפית בשביעית בלבד ור׳ אלעזר בן יהודה איש ברתותא ודוסתאי איש כפר דמא בערלה בלבד נחום המדי בשבת בלבד ור׳ אלעאי ור׳ דסתאי ברבי ינאי בערובין בלבד ור׳ שמעון בן הסגן ובן כוברי בשקלים בלבד ויהודה בן טבאי ושמעון בן שטח ויוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן ונתאי הארבלי ויהושע בן פרחיה בחגיגה בלבד ושמעון התימני ונחמיה איש בית דלי ביבמות בלבד ור׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי ור׳

---

a) P תדיונת. b) P תדיונת. c) fehlt in P. d) P קאלוא. e) P ומעמול. f) P ות̇לת̇ון. g) I, 6. h) P יוסי. i) III, 7; IV, 8. k) III, 5; IV, 7. l) X, 6. m) P ברתותה. n) I, 4; II, 5. o) II, 1. p) P דוסתאי. q) P בר׳. r) II, 6; V 4 s) I, 4; VIII, 5. t) II, 2. n) IV, 13; VII, 7.